

Ar hoga mhö bi 'yot'a AR LUKA

Ar t'ofö bi m'empabi ar Teofilo

¹ Ja nzēye togo xi ne xi 'yotkagihü ar 'ñu gatho nö'ö xta thohüwa, ne di pöhu hö njap'u,

² njangu xi utkagihü nu'u hár ndui bi hyandase, ne bi ñ'o bi mömbabi'u ár mhö ar tsi Hmu.

³ Jange nuga n'ehe, Nda Teofilo, nu nda jwadi da ñ'ani xiñho hanja bi ndui ne hanja bi thohyu, xta beni ga ot'i ga peñ'a'i, ne njap'u ga o't'a ar 'ñu,

⁴ ne gi pö xiñho nuna majöni xi t'ut'a'i.

N'ar enxe ba e bi mömba ár m'ui ar Xuwa Xixthe

⁵ Nuya pa'u mar ndö ar Erode har hai Nhudea, ne ka mi 'buhnu n'ar möjö már thuhu ar Sakaria, mi 'bu har mhunts'i ár thuhu ar Abia. Ha nö'ö ár 'behñö már thuhu ar Sabe. Gatho yohoyu ma yá mengu ar m'et'o möjö Aron.

⁶ Ar Sakaria ne ár 'behñö xa mi 'bui xiñho hár nthandi Jö, ne mi otwa gatho yá 'bepate.

⁷ Hõnse hinxki dinga ar bötsi, ngetho ar Sabe himi tsa nda ñ'õnte, ne gatho yoho mi pe'sa nzēye ya jeye.

⁸ Nu ar Sakaria ne ma'ra yá mimöjowi nuya mi mpehwi, bi zot'ar pa nda yut'a har dönganjö nda mepa Jö.

⁹ Nuya möjö bi 'yents'a ar nthöhö ngu yá nt'umbi'u, togo nda yut'i nda tsöt'a ar githni. Ne bi zo ár thuhu ar Sakaria.

10 Ha nú'mu mi tsöt'a ar githni mbo har nijö, nze_ye ya jö'i mi 'ba nthi mi mat'a Jö.

11 Ar Sakaria n'a mbi hyandwatho n'ár enxe Jö mi 'ba hár ñ'ei ar t'u'sgithni.

12 Ha nú'mu mi hyandi xa bi zu, ne himi pödi teme nda mefi.

13 Ha nunar enxe bi 'ñembabi:

—Sakaria, yo gi ntsu, ngetho xta ehe ga xi'a'i, nuya ri nsadi xi 'yoxa Jö, ne xi numañho. Jange ar Sabe ri 'behñö ma da 'yomp'a'i n'a ri t'u, ne gi hñu'spabi ár thuhu ar Xuwa.

14 Nunu xa ma da ja'a'i gi njohya, ne nze_ye ya jö'i xa ma da njohya n'ehe xta m'ui.

15 Ngetho nunu xa ma da njár nsu hár nthandi Jö. Hinda za da zi ar ixkat'afi ne gatho nö'ö unga ar nti. Ne di oda nzit'ei, di hömpa ár Hñö Jö.

16 Ma da zo ya me Israel, ne nze_ye ma da hyep'u yá ts'oki, ne da mengi da hyonga Jö ár Dada'u.

17 Gehnu di 'bet'o hokwa habu da tho ar tsi Hmu. Ma da t'umba ár ts'edi ngu nö'ö bi t'umba ar Elia, da xokwabi yá mfeni ya dada da mö yá bötsi, ne nuya me'sku da 'yode nö'ö nsipabi. Njap'u da hyokwa yá m'ui ya jö'i, ne xta 'ñep'u ar tsi Hmu da 'yots'e.

18 Ha nuna ar Sakaria bi 'ñemba ar enxe:

—Hanja ga pödi ma da thogi ngu xka xikagi. Ngetho nuga xta ndönzia, ne numa 'behñö xi ndötajö'i n'ehe.

19 Bi döta ar enxe ne bi 'ñembabi:

—Nuga dar Grabie, di 'bu habu bi 'bu Jö di pepabi. Jange go xpa penkagi ga xi'a'i nunar hoga mhö xta mö.

20 Ha hinga ñ'emui, jange ma gi ngone, hinda za gi ñö gatho nuya payu hinxi m'uta ri bötsi. Ngetho ma da thogi gatho ngu xta mö xta zonga ar pa xi benga Jö.

21 Ha nu'u ya jö'i mi 'ba n thi, mi to'mi nda bonga ar Sakaria. Ne himi pödi teme nda beni, ngetho mi ya'ö mi o mbo har nijö.

22 Ha nu mi boñ'ö, hinto mi tsa nda ñöwi ngetho mi gone. Njap'u bi böta ya jö'i xki hyanda n'a ngu ar t'i núnu mbo. Ne mi ja yá 'ye mi zo'u, ne bi gotho mi gone.

23 Ha nu mi wa ya pa mi mpe har nijö, bi menga ár ngu.

24 Hingar yapa ar Sabe ár 'behñö bi müdi bi ndathi, ne himbi bongár ngu kut'a nzönö. Ne mi enö:

25 Nunár hwëki Jö xi hñögagi ma m'etsa himi tsa nga tingar bötsi.

N'ar enxe ma ba mö nda m'u ar tsi Hesu

26 Mi tho 'rato nzönö, Jö ba pehna man'agi ar enxe Grabie, bi zonga har hnini Nasare har hai Ngalilea.

27 Ba e bi k'ö'sa n'ar nxutsi már thuhu Maria. Nunar nxutsinu xki t'adi nda nthötwi n'ar ñ'ohö már thuhu ar Huse, n'a yá 'beto ar ndö Dabi.

28 Mi yut'a ar enxe mbor ngu habu mi 'bu ar Maria, bi zengwa ne bi 'ñembabi:

—Njohya, xi hwëk'a'i ár mhöte Jö. Gi 'buhwi ar tsi Hmu. Xa xi jöp'a'i gi töta gatho ma'ra ya 'behñö.

29 Nu ar Maria mi hyanda ar enxe, bi 'yoda nuya mhö mi nsipabi, ne mi bense teme ndi bonga nunar nzengwanu.

30 Nu'mú ar enxe bi 'ñembabi:

—Maria, yo gi ntsu, ngetho xka tsupa ár nhwëki Jö.

³¹ Ma gi ndathi ne ma da m'u n'a ri bötsi, ne gi hñu'spabi ár thuhu ar HESU.

³² Nö'ö xa ma da me'sa n'ar döta nsu, ne ma da t'embabi ár T'u Jö bi 'bu mhets'i. Ne Jö ar tsi Hmu ma da 'ñexa hár thuxandö, habu mi huxa ar ndö Dabi ár pale.

³³ Ne ma da ndö hár hnini yá 'beto ar Hakob gatho ya pa, ne nuna ár ts'ut'wi hinda ma da göts'i.

³⁴ Nu'mú ar Maria bi 'yambabi ar enxe:

—Hanja da za da thogi nö'ö xka mö. Hinxta 'bu'be n'ar ndo.

³⁵ Ar enxe bi dödi ne bi 'ñembabi:

—Ár Hñö Jö da zu'a'i, ne ár ts'edi ar tsi Dada 'bu mhets'i da gop'atho ár xudi. Jange nö'ö ri bötsi ma da m'ui xa nsunda, da t'embabi ár T'u Jö.

³⁶ Ne ar Sabe ri mēni, ngu gatho gi pöhu himi tsā nda dingya bötsi, nupya mödi xi ndötajö'i, pe'sa 'rato nzönö bi mudi bi ndathi.

³⁷ Ngetho Jö hinter ñhembibi da 'yot'e.

³⁸ Nu'mú ar Maria bi 'ñembabi ar enxe:

—Nuga dár 'begogi Jö. Da njap'u ngu xka xikagi.

Mi wa ar Maria bi mönga njap'u, ar enxe bi zop'u bi ma.

Ar Maria bi ma ba tsonga ar Sabe

³⁹ Nuya pa'u dama bi ma ar Maria, ma ba tsonga ha n'ar hnini mi 'bu ha ya t'ohö har hai Nhudea.

⁴⁰ Mi zoni bi yut'a hár ngu ar Sakaria, ne bi zengwa ar Sabe.

⁴¹ Nu mi 'yo ár nzengwa ar Maria, bi 'ñönga ár bötsi mbo hár mui, ne xa bi hñönga ár Hñö Jö.

42 Bi ñö nts'edi ne bi 'ñemba ar Maria:

—Jö xa xi jöp'a'i, gi tötä gatho ma'ra ya 'behñö, ne xi jöp'a ri bötsi o nzit'ei.

43 Hanja xi t'akar seki da k'öskagi ár nönö ma tsi Hmuhu.

44 Ngetho ngu da oxa ri nzenywa, numa bötsi bi njohya bi nsagi mbo ha ma müi.

45 Jö xi jöp'a'i, ngetho ga ñ'emüi gatho ngu xi xi'a'i ar tsi Hmu nda thogi.

46 Nu'mú ar Maria bi 'ñenö:

Di ent'a ma müi di nsundabi ma tsi Hmu mhets'i.

47 Ne di ent'a ma ts'edi di johya di oxa nö'ö xi 'yotkagi Jö ma Pohote.

48 Ngetho xi ko ár müi xi hyandgagi ár tsi 'begogi. Da ndu nunar panu di map'u, nuya jö'i di 'ñep'u da 'ñengagi, Jö xa xi jöp'a'i.

49 Ngetho Jö togo ár meti ar ts'edi, xa xi 'yotkagi ya döta 'befi.

Xa nsunda ár thuhu'ö.

50 Jö pe'spa ar nhwëki gatho nu'u ne da 'yot'a nö'ö möñ'ö, ne hingi thege, thota n'ar m'üi di ma man'ar m'üi.

51 Xi ñ'udi ngu nö'ö hinte k'at'a ár ts'edi.

Ne xi japi xi 'be yá tsä gatho nu'u xa exa yá nsu.

52 Xi hñöka nu'u mi ja yá ts'edi habu mi huts'i, ne nö'ö ar nsu mi pes'u, xi umba nu'u hinte mi pets'i.

53 Nu'u mi tu ar thuhu, xi umbabi xi niñö, ha nu'u mi pongwathobi, xi hñömbabi gatho.

54 Xi ma_xa ár hnini Israel yá 'bego, ne hinxi pumhni da me'spa ar nhwëki.

55 Xi 'yot'a ngu xki ñöt'wabi ma dadahu ar Abra, ne gatho yá 'beto ne yá manga'beto;

hinge nda the ár nhwëki pe'spabi'ù.

⁵⁶ Ar Maria bi m'ùhwi ar Sabe ngu hñu nzönö. M'efa bi menga ár ngu.

Ár m'úi ar Xuwa Xixthe

⁵⁷ Mi zonga ar pa bi m'ù ár bötsi ar Sabe.

⁵⁸ Ne mi bö gatho yá n'angu ne yá mēni hanja Jö xki hwëkwabi n'ar bötsi, ma ba k'öts'i bi njohyawí.

⁵⁹ Ha nu ár hñöto mpa, ba e'ù bi hñu'spabi ar nsegi hár ndo'yo ngu yá nt'umbi'ù. Mi ne nda thu'spabi ár thuhu ar Sakaria ngu ár dada.

⁶⁰ Ha nunár nönö bi 'ñenö:
—Hin'ö, hinga hu'spabi'ù njap'ù. Ma ga hu'spabi'ù ar Xuwa.

⁶¹ Nuyu bi dötwabi ar Sabe:

—Hanja ma da thu'spabi njap'ù. Hinte gi 'ñe n'a ri mēni di pe'sa nunar thuhunu.

⁶² Nep'ù bi ja yá 'ye bi t'amba ár dada tema thuhu nda thu'spabi.

⁶³ Har Sakaria xki ngone, jange bi 'ya n'ar xithe, ne ka bi hñu'xp'ù: Ár thuhu ar Xuwa. Gatho nuya mi 'buhnu xa mi 'yotho.

⁶⁴ Ge'mu bi mengi bi xo ár ne ar Sakaria, ne bi mu'di bi nsundabi Jö.

⁶⁵ Gatho nuya jö'i bi hyanda nu te xki thogi, mi 'yotho ne himi pödi te nda beni. Ne nunar 'bedenu bi nxanga xoge ya t'oho Nhudea.

⁶⁶ Gatho nu togo xki bödi, mi o yá mfeni, ne mi ense n'a ngu n'a:

—Tema nsu ma da t'umba nunar bötsinu.

Ngetho mi 'buhwi ár ts'edi Jö.

Ar Sakaria bi mö nö'ö mi umba Jö nda mö

67 Nu ar Sakaria ár dada ar bötsi, xa bi zinga ár Hñö Jö, ne bi ndui bi mönga nö'ö mi umba Jö nda mö, ne bi 'ñenö:

68 Xa nsunda Jö ma tsi Hmu mhets'i, ár Dada ya me Israel,
ngetho xpa e da pokagihü yá hninigihü.

69 Xpa penkagihü n'ar Pohöte nö'ö hinda the ár ts'edi,
xpa ponga ha yá mǎnga'beto ar ndö Dabi ár 'bego Jö.

70 Gehnü xki ñötkagihü Jö, ngu bi mönga yá hoga m'ehni mam'et'o.

71 Bi ñötkagihü nda ñöngagihü, hinte nda jaju ma ñ'unihü ne nu'u hingi ne da nugagihü.

72 Nda me'spa ar nhwëki ma palehu,
ne hinge nda pumhni ár hoga nkohi bi nkohwi.

73 Nunár ñhöt'i Jö bi 'ñet'ase ár thuhu, bi xipa ar Abra ma palehu,
nda 'rakagihü.

74 Bi xipabi nda ñöngagihü hinte nda jaju ma ñ'unihü,
njap'u nga pepabihü'ö, ne hinto nda pikagihü.

75 Ne nga 'yohü xiñho, nga 'buhü xint'axi hár nthandi Jö gatho ma tehü.

76 Ha nu'ge ma tsi bötsi'i, ma da nsi'a'i ár m'ehni'i Jö 'bu mhets'i,
ngetho ma gi 'bet'o gi paxt'wa ár 'ñu ar tsi Hmu.

77 Gi xipa ár hnini Jö ma da mpumbabi yá ts'oki,
ne njap'u da mpo'u.

78 Ngetho Jö ma tsi Dadahü bi ko ár müi,
bi ñ'udi ba penkagihü n'ar 'ra'yo hyats'i bi nheki mhets'i,

79 da yot'wabi yá mfeni gatho nu'u 'bu har 'bexui, to'mda ar ndöte.

Ne da yotkagihu ar 'ñu ga 'buhu n'ar hogam'ui.

80 Ne nuna ar bötsi mi te ne mi xu ár ts'edi ár pa. Mi 'buse ha ya ot'at'oho. Ba e bi ñ'udi nú'mu mi zonga ar pa bi ndui bi zo ya me Israel.

2

Ar tsi Hmu Hesukristo bi zokwa har ximhai (Mt. 1:18-25)

1 Nuya pa'u ar döngandö Augusto Sesar bi japi nda njuspa yá thuhu gatho ya jö'i.

2 Ge'mu mar ts'ut'wi ar Sirenio har hai Nsiria, nu mi nja ar m'et'o njuxthuhu.

3 Gatho ya jö'i mi penga ha yá hnini habu mi 'bu yá mengu, nda unga yá thuhu.

4 Jange ar Huse bi bonga har hnini Nasare har hai Ngalilea, bi ma har hnini Belen har hai Nhudea, ngetho mar mengunu ar ndö Dabi, ha nu ar Huse ka xki 'ñehnu ha yá mēni ar Dabi.

5 Bi ma nda unga yá thuhu, nö'ö ne ar Maria xki 'yadi nda nthötwi, ha nuna mi ñ'u.

6 Nú'mu mi 'buhnu har hnini Belen, bi wa yá pa nda m'u ár bötsi.

7 Ka bi m'uhnu ár 'bet'o bötsi, bi maxa ya m'ant'i, ne bi gaxa habu mi ñunga ya meti, ngetho himi otho habu nda t'umba ar seki nda ñ'oxi.

'Ra ya ma'yo ma ba k'ö'sa ar tsi Hesu

8 Hingar yap'unu, 'ra ya ma'yo mi haxa har 'batha mi su yá deti.

9 N'a mbi dañ'u bi hyandwa n'ár enxe ar tsi Dada, ne ár nsunda Jö bi yot'a gathu habu mi 'bu'u, ne xa bi zu'u.

10 Nunar enxe bi 'ñembabi'u:

—Yo gi ntsuhu, ngetho xta ehe ga xi'ahu n'ar hoga mhö, xa gi njohyahu ne gathu nu ma'ra ya jö'i.

11 Ngetho nupya xi m'u hár hnini ar ndö Dabi, n'a togo da po'ahu, ne go ge'ö ar Kristo ar tsi Hmu.

12 Gehnu n'ar nt'udi: Gi tiñhu ar bötsi 'baxa ya m'ant'i, di oxa habu ñunga ya meti.

13 Nu mi wadi bi mönga njap'u ar enxe, n'a mbi nhekitho n'a mut'i ya enxe mhets'i mi 'bahwi, ne mi nsundabi Jö mi eñ'u:

14 Dar nsunda Jö bi 'bu mhets'i, ne da m'ui n'ar hogam'ui nuya meximhai hár mhöte'ö.

15 Nu mi menga mhets'i ya enxe, ya ma'yo mi enga n'a ngu n'a:

—Möhö Belen, ma ga k'ö'su nö'ö xi thogi ngu xi xikagihu ar tsi Dada.

16 Nep'u nuya ma'yo dama bi ma'u, ne bi dinga ar Huse ne ar Maria, ha nunár bötsi mi oxa habu mi ñunga ya meti.

17 Ha nu mi hyant'u ar bötsi, bi ndui bi möñ'u gathu nö'ö xki nsipabi mi nhonu.

18 Ne gathu nu'u togo mi ots'e, xa mi 'yoda nö'ö te mi möñ'u.

19 Ha nunar Maria mi kwatatho hár mfeni gathu te mi mhö, ne mi bense teme ndi bongu gathoyu.

20 Ha nuya ma'yo bi menga har 'batha, mi nsunda ne mi umba njamödi Jö, gathu nuya xki 'yode ne xki hyandi bi thogi ngu xki nsipabi.

Ar tsi Hesu mi leletho bi ts'ixa har dönganijö bi ndatwa hár 'ye Jö

²¹ Mi pe'sa hñöto mpa xki m'u ar bötsi, bi thu'spabi ar nsegi hár ndo'yo ngu yá nt'umbi'u. Ne bi thu'spabi ár thuhu ar Hesu, gehnu ar thuhu xki mönga ar enxe nú'mu hinxki 'rotho.

²² Nu mi wa ya pa nda t'axk'u ngu mönga ha yá 'bepate ar Moise, ar Huse ne ar Maria bi zixa ar bötsi har dönganijö Herusalen, nda ndatwabi hár 'ye ar tsi Dada.

²³ Bi 'yot'a njap'u, ngetho njanu xki t'ot'a ha yá 'bepate ar tsi Dada: Gatho nuya 'bet'o bötsi da m'ui, nu'mu ar ts'unt'u, mahyoni nda t'ekwa ar tsi Dada.

²⁴ Ne bi ma'u har dönganijö, bi hñö'spabi ár m'oñho Jö, ngu mönga ha yá 'bepate ar tsi Dada, enö: Nu'mu n'ar 'behñö nda m'u ár bötsi, mahyoni nda zixa yoho ya ngongo wa yoho ya domtxu, nda hñö'spabi Jö ngu ar m'oñho.

²⁵ Nuya pa'u mi 'bu n'ar ñ'ohö núnu Herusalen már thuhu ar Simiu. Xa mi 'yo xiñho hár nthandi Jö, mi hõmpa ár Hñö Jö, ne mi to'ma nda hyanda ar Nõnte, nõ'ö togo ma nda ñönga ya me Israel.

²⁶ Go gehnu xki xipabi ár Hñö Jö, nda hyanda m'et'o nõ'ö togo xki 'ñexa Jö nda ndö, ne ka nda du.

²⁷ Nunu xki ma har nijö ngetho ár Hñö Jö xki zits'i. Nú'mu mi 'buhnu mbo, bi yut'a ar Huse ne ar Maria, mi tsi ar tsi Hesu nda ndatwa hár 'ye Jö, ngu mi mönga ha yá 'bepate ar Moise.

²⁸ Nu'mu ar Simiu bi gu bi dets'i, ne bi nsunda Jö bi 'ñenö:

²⁹ Jö ma Dada'i, da za gi hyongagi.

Xi hñu ma mui, ngetho xta handa ngu xka xikagi.

30 Xi hyanda ma da ar Pohote xka pehni,
 31 ne xka hyokwa ár 'ñu ha yá nthandi gatho ya jö'i.
 32 Nö'ö ngu n'ar ñot'i da yot'wa yá mfeni gatho
 nu'u hingya me Israel,
 ne njanu ma da t'e'spa ár nsu ri hnini Israel.

33 Ha nu ar Huse ne ar Maria ár nönö ar Hesu, xa
 mi 'yotho gatho nö'ö mi mhö mi nhoñ'ö.

34 Nep'u nu ar Simiu bi 'yapa Jö nda jöp'u, ne bi
 'ñembabi ar Maria ár nönö ar Hesu:

—Nunar bötsinu xpa 'behni da poho nzeye ya me
 Israel, ne ma'ra ma da m'edi. Gehnu n'ar nt'udi
 nzeye ma da doxta nö'ö te da möñ'ö.

35 Ne njap'u ma da nheki gatho nö'ö te pe'sa ha
 yá mfeni ya jö'i. Ne nu'ge xa ma gi tho n'ar dumui,
 ngu n'ar ndojwai da nsus'a ri mu.

36 Mi 'buhnu n'ar 'behñö n'ehe már thuhu ar
 Ana, nunu mi ñö mi hömpa ár ts'edi Jö. Gehnu
 már t'inxu n'ar ñ'oho már thuhu ar Fanuel, nuyá
 mengu ma yá 'beto ar Aser. Xki ndötajö'inu, bi
 nthöti mi nxutsitho, ne xki m'uhwi ár döme yoto
 njeye.

37 Ha xki jwata gohon'ate ma goho njeye xki
 n'anxu. Himi ponga har nijö, ka mi 'buhnu parxui
 mi pepa Jö, mi behë ne xa mi apabi.

38 Nú'mu mi ñö ar Simiu, bi wat'a ar Ana n'ehe
 habu mi 'ba'u. Bi ndui bi umba njamödi Jö, ne
 mi nonga ar tsi bötsi, mi xipa nu'u mi to'mi nda
 ñhonga ar hnini Herusalen.

Ar Huse ne ar Maria bi menga har hnini Nasare

39 Nú'mu mi wadi ar Huse ne ar Maria bi 'yot'a
 gatho ngu mi huxa ha yá 'bepate ar tsi Dada, bi
 menga har hnini Nasare har hai Ngalilea.

40 Ha nunar bötsi mi te, ne mi huxa ár ts'edi. Xa mi te ár mfödi, ne ár nhwëki Jö mi ñ'owi hyax'mu.

Ar tsi bötsi Hesu mi 'bu har dönganijö

41 Tat'a jeyē mi pa yá dada ar Hesu nda m'u har dango mbaxjwa núnu Herusalen.

42 Jange mi jwata 'ret'amayoho njeyē ar Hesu, bi ma'u ar dango Herusalen ngu yá nt'umbi'u.

43 Nu mi wa ar dango, ba penga ar Huse ne ar Maria. Ha nu ar Hesu ba kohnu Herusalen, ne nuyá dada himbi bödi.

44 Nu'u mi hu yá mu mi nthöskwi ya jö'i nu'u mi pap'u ndi menga yá ngu. Bi ñ'o xoge n'apa. M'efa ka bi hyoñ'u ha mi ñ'owi yá mēni ne yá mpöhwi.

45 Ne himbi diñ'u, jange bi gu ar 'ñu bi menga Herusalen man'agi, ma nda hyoni.

46 Ne ár hñupa bi diñ'u mi 'buhnu mbo har dönganijö, mi huhnu mada nu'u ya böt'ofö, mi ots'e ne mi ot'wabi ya nt'ani.

47 Ne gatho nu'u ya jö'i mi oxa nö'ö te mi möñ'ö, xa mi 'yotho, ngetho xa mi jar mfödi, mi thödi xiñho gatho nö'ö te mi t'ambabi.

48 Ne nu mi hyanda ár nönö ne ar Huse mi huhwinu ya böt'ofö, himi pödi te nda beni. Ne ár nönö bi 'ñembabi:

—Ma tsi t'u'i, yo'ö xka jakagihe njap'u. Ri dada ne nuga tu ma muhe di hoñ'ahe.

49 Ha nunar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Yo'ö gi hongagihu. Ha hingi pöhu mahyoni ga mpe hár 'befi ma Dada.

50 Mödi nuyu himbi zo yá mfeni teme mi ne nda xipabi.

⁵¹ Ne bi mēwi'u, bi menga Nasare, ne mi ota gatho nö'ö mi xipabi'u. Ha ár nönö mi kwatatho há r mfeni gatho nö'ö te xki bödi.

⁵² Ne nu ar Hesu mi te ár mfeni ne ár ndo'yo, ne mi 'yo ndi hñuxa mi numañho Jö ne ya jö'i.

3

*Ar Xuwa Xixthe mi mönga ar hoga mhö
(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)*

¹ Xki m'u ngu ar döngandö ar Tiberio Sesar 'ret'amakut'a njeje, ha nu har hai Nhudea mar ndö ar Ponsio Pilato, har Erode mar ndö har hai Ngalilea. Ha nunar Lipe ár jödönu, mar ndö har hai Iturea ne har hai Trakonite, ne ar Lisania mar ndö har hai Abilinia.

² Ge'mu ma ya döngamöjö ar Anas ne ar Kaifas. Nunar jeyenu Jö bi zohna ar Xuwa ár t'u ar Sakaria, mi 'bu ha ya ot'at'ohö, nda zo ya jö'i.

³ Nu'mú ar Xuwa bi ñ'o xoge ár ñöni ar döthe Hordan. Ne mi xipa ya jö'i nda 'yot'wa yá ntso'mi, ne nda nxixthe, njap'u nda mpumba yá ts'oki.

⁴ Bi thogi ngu xki 'yot'a ar m'ehni Isaia nú'mu bi 'ñenö:

Ár mhafi n'a togo enga har ot'at'ohö:

Hyokwabihu ár 'ñu ar tsi Hmu,
jömfu habu da thogi.

⁵ Gatho ya hñe da ñhuts'i.

Da thext'a ya t'ohö ne ya ngwani,
da jönga ya 'ñu nu'u xi noni,
ne da ts'uka habu gatho xi ñ'ödi.

⁶ Ne gatho ya jö'i da hyanda ar mpohö unga Jö.

⁷ Nzeye ya jö'i mi pa mi k'ö'sa ar Xuwa mi ne nda nxixthe, ne nö'ö mi embabi:

—Yá bōtsi'ihū ya k'eñö gi hātehū. Togo xi ut'ahū gi k'onthū ár kwe Jö xi 'ñep'ū.

⁸ Mahyoni gi 'yothū nō'ö xiñho, njap'ū da nheki xka 'yothwū ár ntsq'mi. Yo ma gi 'ñexase ri nsuhū gi 'ñeñhū: Ma dadahe ar Abra. Ngetho nuga di xi'ahū, Jö tsa da guxa nuya doyu, ne da 'ñexa ngu yá bōtsi ar Abra.

⁹ Ne di xi'ahū n'ehe, Jö ngu ar tsenza hōdar nts'enza hár 'ye da zeka ar za. Ha nunar za hinte mañho uni, da ts'eki ne da t'ent'a har tsibi.

¹⁰ Nu'mú nuya jö'i bi 'yāni ne bi 'ñembabi:

—Xi'mū, teme ga peje.

¹¹ Ne ar Xuwa bi dōti ne bi 'ñembabi:

—Nō'ö togo pe'sa yoho yá pahni, da umba n'a nō'ö hinte köhō. Ha nō'ö togo pe'sa te da zi, da ñehwi nō'ö hinte pēts'i.

¹² Ne ba e 'ra ya njotbojō nda nxixthe n'ehe, ne bi 'yamba ar Xuwa:

—Utate, xi nuje, te ga pehe.

¹³ Ar Xuwa bi dōtwabi:

—Hōnse jothū nō'ö xi nsi'ahū.

¹⁴ Nep'ū ba e 'ra ya ndogu, ne bi 'yamba ar Xuwa:

—Xije, te ga peje.

Ar Xuwa bi 'ñembabi:

—Yo gi hōmfū yá bojō ya tsi jö'i. Yo gi pehū ya nhemhñö ne njap'ū da jot'i. Ñhogamūihū nō'ö ar bojō gi tōhū.

¹⁵ Gatho ya jö'i mi oda yá mfeni ne mi ense'ū: Xi nunar Xuwa, hage go gehnū ar Kristo 'mū.

¹⁶ Jange ar Xuwa bi 'ñembabi:

—Nuga di xixthe'ihū har dehe, ha 'befa man'a togo ma da xixthe'ihū hár Hñö Jö ne ar tsibi. Xa

tökagi ár ts'edi, ne nuga hindi 'ñepkagi ga xot'wats'u yá nthöt'i ár thiza.

¹⁷ Nö'ö xi ñhoki da mi'sa ar t'ei. Ma da paxt'a ár thi, ne da kwata ar t'ei hár t'u, ne nunar paxi da 'yu'sa har tsibi habu hiñham'u da wadi da nzo.

¹⁸ Njap'u ar Xuwa mi mönga nzeje ya mhö mi zohna ya jö'i, ne mi xipa ar hoga mhö.

¹⁹ N'agi bi zui ar ndö Erode, ngetho xki zimbabi ár 'behñö ár jödö már thuhu ar Lipe, ne xki 'yot'a ma nzeje ya ts'oki.

²⁰ Nunar Erode, bi hñu'sa man'ar ts'oki, bi gu ar Xuwa ne bi 'ñet'a har fadi.

Ár nxixthe ar Hesu
(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Nú'mu mi xixthe ya jö'i ar Xuwa, nuya pa'u ar Hesu bi nxixthe n'ehe. Ne nu mi 'yapa Jö, bi xo mhets'i,

²² ne ár Hñö Jö ba köi ngu n'ar domtxu, ne bi zu'ö. Ne bi nheki n'ar mhö ndi 'ñe mhets'i, bi 'ñenö:
—Go ma hmöka T'u'i, gi jakagi ga njohya.

Yá pale ar Hesukristo
(Mt. 1:1-17)

²³ Ar Hesu mi pe'sa ngu n'atema'ret'a njeje nú'mu mi du'ma ár 'befi. Ne nö'ö, ngu mi benga ya jö'i, már t'u ar Huse, ha nu ar Huse már t'u ar Eli.

²⁴ Ar Eli már t'u ar Matat, har Matat már t'u ar Lebi, ar Lebi már t'u ar Melki, ar Melki már t'u ar Hana, har Hana már t'u man'ar Huse.

²⁵ Ha nö'ö man'ar Huse már t'u ar Matatia, ar Matatia már t'u ar Amos, ar Amos már t'u ar Naum, ar Naum már t'u ar Esli, har Esli már t'u ar Nagai.

26 Ar Nagai már t'u ar Mat, ar Mat már t'u man'ar Matatia, ha nö'ö man'ar Matatia már t'u ar Semei, ar Semei már t'u man'ar Huse, ha nö'ö man'ar Huse már t'u ar Huda.

27 Ar Huda már t'u ar Hoana, ar Hoana már t'u ar Resa, ar Resa már t'u ar Sorobabel, ar Sorobabel már t'u ar Salatiel, har Salatiel már t'u ar Neri.

28 Ar Neri már t'u man'ar Melki, ha nö'ö man'ar Melki már t'u ar Adi, ar Adi már t'u ar Kosam, ar Kosam már t'u ar Elmodam, har Elmodam már t'u ar Er.

29 Ar Er már t'u ar Hosue, ar Hosue már t'u ar Elieser, ar Elieser már t'u ar Horim, har Horim már t'u man'ar Matat.

30 Ha nö'ö man'ar Matat már t'u man'ar Lebi, ha nö'ö man'ar Lebi már t'u ar Simiu, ar Simiu már t'u man'ar Huda, ha nö'ö man'ar Huda már t'u man'ar Huse, ha nö'ö man'ar Huse már t'u ar Honan, har Honan már t'u ar Eliakim.

31 Ar Eliakim már t'u ar Melea, ar Melea már t'u ar Mainan, ar Mainan már t'u ar Matata, har Matata már t'u ar Natan.

32 Ar Natan már t'u ar Dabi, ar Dabi már t'u ar Isai, ar Isai már t'u ar Obed, ar Obed már t'u ar Bos, ar Bos már t'u ar Salmon, har Salmon már t'u ar Naso.

33 Ar Naso már t'u ar Aminadab, ar Aminadab már t'u ar Aram, ar Aram már t'u ar Esrom, ar Esrom már t'u ar Fare, har Fare már t'u man'ar Huda.

34 Ha nö'ö man'ar Huda már t'u ar Hakob, ar Hakob már t'u ar Isa, ar Isa már t'u ar Abra, ar Abra már t'u ar Tare, har Tare már t'u ar Nakor.

³⁵ Ar Nakor már t'u ar Serug, ar Serug már t'u ar Ragau, ar Ragau már t'u ar Peleg, ar Peleg már t'u ar Eber, har Eber már t'u ar Sala.

³⁶ Ar Sala már t'u ar Kainan, ar Kainan már t'u ar Arfaxad, ar Arfaxad már t'u ar Sem, ar Sem már t'u ar Noe, har Noe már t'u ar Lamek.

³⁷ Ar Lamek már t'u ar Matusale, ar Matusale már t'u ar Enok, ar Enok már t'u ar Hared, ar Hared már t'u ar Malalel, har Malalel már t'u man'ar Kainan.

³⁸ Ha nö'ö man'ar Kainan már t'u ar Enos, ar Enos már t'u ar Set, ar Set már t'u ar Adan, ha nu ar Adan már t'u Jö bi 'bu mhets'i.

4

Ar ts'ondöhi mi tsata ar Hesu (Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

¹ Mi wadi bi nxixthe ar Hesu, ne xki nzinga ár Hñö Jö, bi zohnu ar döthe Hordan, ne ár Hñö Jö bi zixa ha ya ot'at'ohö.

² Ne ka ba 'buhnu yon'ate mpa, ne mi ehnu ar ts'ondöhi mi tsati. Ha nu ar Hesu gatho nuya payu hinte xki zi, ne mi wahyu bi ntunthu.

³ Nu'mú ar ts'ondöhi bi 'ñembabi:
—Nu'mú ár T'u'i Jö, japa nunar do da nthuhme xö.

⁴ Ha nu ar Hesu bi döti ne bi 'ñembabi:
—Huxa har T'ofö njawa: Hinge honse ar thuhme da umba ár te ar jö'i, mahyonibi ár mhö Jö n'ehe.

⁵ Ne ar ts'ondöhi bi zixa ar Hesu ha n'ar t'ohö xa mar ñhets'i, ne bi utwabi gatho ya hnini 'bu har ximhai, ne bi nhekinu xogeyu.

⁶ Ne bi 'ñembabi n'ehe:

—Ga ja'i gi ndö gatho nuya hniniyu, di pewi yá ñho, ngetho xi t'entk'a ha ma 'yeyu, ne da tsa ga umbabi togo di nega.

⁷ Hõnse nu'mu gi ndandihmõ ne gi nsundagi, gatho ga ent'a ha ri 'ye.

⁸ Nu'mú ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi:

—Hyegagiwa ts'ondöhi. Ngetho huxa har T'ofõ: Nsunda Jõ ri Hmu, ne hõnse'õ gi pepabi.

⁹ Nep'u ar ts'ondöhi bi zixa ar Hesu har hnini Herusalen, ne bi 'ñexa mañõ hár ngõts'i ar dönganijö, ne bi 'ñembabi:

—Nu'mu go ár T'u'i Jõ, 'yengar nsagi xõ.

¹⁰ Ngetho huxa har T'ofõ:

Jõ da mehna yá enxë da su'a'i.

¹¹ Ne da mip'a ri 'ye,

hingi fama ri wa ha ya do.

¹² Nu'mú ar Hesu bi dödi ne bi 'ñenõ:

—Enga har T'ofõ n'ehe: Yo ma gi tsata Jõ ri Hmu.

¹³ Nú'mu himi tini hanja nda tsati, ar ts'ondöhi bi 'wege 'ra ya pa.

Ar Hesu bi du'ma ár 'befi

(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

¹⁴ Nep'u mi hõmpa ár ts'edi ár Hñõ Jõ, ar Hesu bi menga har hai Ngalilea. Gatho nu'u ya jõi mi 'bu hár nhet'i bi 'yo mi nõñ'õ.

¹⁵ Ne nõ'õ mi kut'a ha yá nijõ'u mi uti. Ne gatho mi e'spa ár nsu.

Ar Hesu mi 'buhnu Nasare

(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

¹⁶ Nep'u ar Hesu bi menga har hnini Nasare habu xki te'õ. Bi zõta n'ar pa ntsaya, bi yut'a har nijõ ngu ár nt'umbi'õ, ne bi m'ai nda né ar T'ofõ.

17 Bi t'umbabi nda ne ar t'ofo xki 'yot'a ar m'ehni Isaia, ne bi dinga nö'ö ar xeni enö njawa:

18 Nu ár Hñö Jö xi gobgatho,
 ngetho xi hñuxkagi ga xipa ar hoga mhö ya hyoya.
 Xpa penkagi ga hot'a nu'u tu yá müi,
 ga xipabi nu'u togo jot'i, xi zo ar pa da boni,
 ga xokwabi yá da ya goda,
 ga juxa nu'u xi thomahai.

19 Ne ga xipabi gatho ya jö'i xi zo ar pa da hwägagihu ár mhöte Jö.

20 Mi wa ar Hesu bi nepa ár T'ofo Jö, bi tani bi datwabi nö'ö mi faxte har nijö, ne bi hñudi. Ha gatho nu'u mi 'buhnu himi juxa yá da mi k'öt'i.

21 Nö'ö bi ndui bi zofo, ne bi 'ñembabi'u:

—Ar pania xi tho gatho nö'ö xka 'yohu da nehe har T'ofo.

22 Ne gatho nu'u mi 'buhnu xa mi ñömañho, ne xa mi 'yoda ya nzatho mhö mi mönga ar Hesu, ne mi eñ'u:

—Ha hinga gehnu ár t'u ar Huse.

23 Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Di pödi ma gi 'ñengagihu: Nu'mu xa majöni gi othe ma'ra, ñ'othese. Ne ma gi 'ñengagihu: 'Yot'wa ha ma haihu n'ehe, ngu xta ohe xka 'yotnu Nkapernaum.

24 Ne bi 'ñenö n'ehe:

—Xa majöni di xi'ahu, hinjo'o n'ár m'ehni Jö da nhumañho hár haise.

25 Di xi'ahu majöni, nú'mu mi 'bu ar m'ehni Elia, himi k'at'a ya 'ranxu har hai Israel, ge'mu hinxki 'wö hñu njeye made, ne hagatho mi jar thuhu.

26 Ha Jö himbi mehna ar Elia nda t'inga ha yá ngu'u. Bi mehna ba 'wínga n'ar 'ranxu me Sarepta, get'u ar hnini Sidon.

27 Ne nuya pa mi 'bu ar m'ehni Eliseo n'ehe, himi k'at'a togo mi tsu ar tsit'ando'yo har hai Israel, ha hinto bi dixyu, honse ar Naman mar me Nsiria.

28 Nu mi 'yox'u nö'ö mi mönga ar Hesu, gatho nuya jö'i xki mhunts'a mbo har nijö xa bi mbo yá kwe.

29 Xa bi m'a'u, bi guka ar Hesu har hnini, bi zixa har nengama'ye habu mi huxa nunar hnininu, ne mi ne nda hyot'u.

30 Ha nunar Hesu bi thota mateda ya jö'i, ne bi ma.

N'ar ñ'ohö mi nthexkwi n'ar ts'ondöhi
(Mr 1:21-28)

31 Nep'u ar Hesu bi ma Nkapernaum, n'ar hnini har hai Ngalilea, ne ha ya pa ntsaya mi uta ya jö'i.

32 Ne gatho nuya jö'i xa mi 'yotho tengu ár nt'uti, ngetho mi ñö ngu nö'ö togo pe'sa ar ts'edi.

33 Ka mi 'buhnü har nijö n'ar ñ'ohö mi nthexkwi n'ar ts'ondöhi. N'a mbi hyexta n'ar mhafi, ne bi ñ'enö:

34 —Te gi hongwa. Hyegagihe, Hesu me Nasare. Hage xka e gi hwatkagihe. Di pödi togo'i, ár hoga T'u'i Jö.

35 Ar Hesu bi zu ar ts'ondöhi, ne bi ñ'embabi:

—Kot'a ri ne, poni hye nunar ñ'ohönu.

Nu'mú ar ts'ondöhi bi foma ar ñ'ohö mateda habu mi 'ba'u, bi hyegi ne hinte bi japi.

36 Ne gathoyu xa bi zu, ne mi enga n'a ngu n'a:

—Tema mhö mönu. Honse da 'bepabi ya ts'ondöhi da boni, ne nuyu ote.

37 Ne gatho har hai'ö ne ár nthet'i bi nunga ár 'bede ar Hesu.

*Ar Hesu bi othebi ár to ar Simu Pedro
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)*

38 Nep'u mba ponga ar Hesu har nijö, bi ma hár ngu ar Simu. Ne ár to xa mi the ar mpat'i. Ne bi t'apabi ar Hesu nda nu.

39 Ne nunu bi ñ'ani habu mi 'benga ar dathi, ne bi xipa ar mpat'i nda boni. Ne nunar mpat'i dama bi hyegi, ne nunar 'behñönu bi nangi bi umba te nda zi'u.

*Ar Hesu bi othe nze ya dathi mi yu ar hyadi
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)*

40 Nú'mu mi yu ar hyadi, gatho nu'u tsant'ö ar hñeni mi thogi, mi ts'ixa habu mi 'bu ar Hesu nda hñu'spa ár 'ye n'a ngu n'a, ne gatho mi othe.

41 Ne nze ye ya dathi nu'u mi nthexkwi ya ts'ondöhi mi embabi, ne nu nda boñ'u, mi mafi mi enö:

—Go ge'e ár T'u Jö.

Ha nunar Hesu mi tsui, ne himi hegi nda ñö, ngetho nuyu mi pödi go mi gehnu ar Kristo.

*Ar Hesu bi ñ'o xoge har hai Ngalilea mi mönga ar hoga mhö
(Mr. 1:35-39)*

42 Ár hyax'ö n'itho ar Hesu bi bonga har hnini, bi ma ha n'ar hai habu hinto mi 'bui. Ha nuya jö'i xa bi ñ'o bi hyoni, ne mi zonga habu mi 'yo'ö, mi tsömi himi ne nda hyegi nda ma.

43 Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Mahyoni ga ma ma'ra ya hnini, ga mönga ar hoga mhö nonga ár ts'ut'wi Jö, ngetho gehnu xpa 'benkagi ga e ga mönga'ö.

⁴⁴Ne mi 'yo xoge Ngalilea, mi zo ya jö'i ha yá nijö.

5

Ar njöpa njuxhwö

(Mt. 4:18-32; Mr. 1:16-20)

¹N'ar pa ar Hesu mi 'yo hár ñöni ar ñhönthe Genesare. Nor pa'ö xa bi wat'a ra nze ya jö'i, 'butho nda 'yent'i, ngetho gatho mi ne nda 'yoxa ár mhö Jö.

²Ar Hesu mi hyanda yoho ya motsa mi ku har ñönthe. Hinto mi 'yoni, ngetho nu togo yá meti xki göi, mi pet'a yá nt'ats'i.

³Ne ar Hesu bi boxa n'a nuya motsa mi 'buhnu, már meti ar Simu. Ne bi 'yapa ar möte nda 'ñet'a n'ar tsi tui mbo ar dehe, ne ka bi hñuxnu mi uta gatho ya jö'i.

⁴Ne mi wadi bi zofo, bi 'ñemba ar Simu:

—'Yet'a ar motsa habu xi ñhe, ne ka gi köthunu ri nt'ats'ihu.

⁵Ha nu ar Simu bi dödi ne bi 'ñembabi:

—Ma tsi Utate'i, xta mpehe gatho ar xui, ne hinte xta juxe. Mödi njap'u, nu'mu gi penje, ma ga köthe ar nt'ats'i zëi.

⁶Ne nu mi 'yot'a ngu xki nsipabi, mi guxa nuya nt'ats'i xa mi ñuts'i, 'butho nda xegi.

⁷Jange bi guxa yá 'ye bi mat'a nu ma'ra yá ñ'ohu mi et'a man'ar motsa, nda e nda mats'i. Mba e'u, bi ñu'sa gatho yoho ya motsa, 'butho nda yui.

⁸Ha nu mi hyanda ar Simu njap'u, bi ndandihmö hár wa ar Hesu, ne bi 'ñembabi:

—Tsi Hmu'i, hindi 'ñepkagi ga ñ'owi, ngetho dar ts'okte.

⁹ Bi 'ñenö njap'u ngetho ngu'ö ne nu ma'ra, xa xki zu, ne himi pödi te nda beni, xki hyanda gatho nuya hwö xki gux'u.

¹⁰ Njap'u nu ma'ra mi faxa ar Simu har nt'axhwö, ar Hakobo ne ar Xuwa nuyá t'u ar Sebedeo, xa xki zo ar mbidi yá müi. Ha nunar Hesu bi 'ñemba ar Simu:

—Yo gi ntsu. Di ndu ar pania ma gi 'yaxa ya jö'i da e da dengagi.

¹¹ Nu'mú bi 'yet'a ya motsa hár ñöni ar dehe, ne bi zohnu gatho yá 'befi, bi denga ar Hesu bi mewi.

*Ar Hesu bi othe n'a mi tsu ar tsit'ando'yo
(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)*

¹² N'agi ar Hesu mi 'bu ha n'ar hnini, ne ba e n'ar ñ'ohö nts'edi mi tsu ar tsit'ando'yo. Mi hyanda ar Hesu, bi wat'a habu mi 'ba'ö, bi ndandihmö, bi me ár hmi har hai. Ne mi apa ar möte mi embabi:

—Ma tsi Hmu'i, nu'mu gi ne, da tsä gi othe gi.

¹³ Nu'mú ar Hesu bi maka ár 'ye, bi hñu'spabi ne bi 'ñembi:

—Hö, di ne ga othe'i. Dá dix'a'i.

Ne ar tsit'ando'yo dama bi hyegi.

¹⁴ Nu ar Hesu bi hñu'mba ár müi hinto nda xipabi, ne bi 'ñembabi:

—Hont'a di ma ba ñ'udi da hyant'a ar möjö. Ne gi hñöxa ri m'oñho gi jut'a ri nt'axki ngu bi mönga ar Moise, njap'u da bó'u xi dix'a'i.

¹⁵ Ha nunar 'bedenu bi nungi, bi zo yá gu ya jö'i nö'ö mi ot'a ar Hesu. Ne xa mi kwat'i nda 'yoxa nö'ö te mi mö, ne nda othebi yá hñeni.

16 Jange ar Hesu mi 'wege habu hinte mi 'bu ya jö'i, mi mat'a Jö ár Dada.

*Ar Hesu bi othe n'ar dathi xki nza ár ndo'yo
(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)*

17 N'ar pa ar Hesu mi uta ya jö'i, ne mi 'buhnu 'ra ya denga'be pate ne ya böt'ofu, xki 'ñe Herusalen ne ma'ra ya hnini har hai Nhudea ne Ngalilea. Ne ar Hesu mi hõmpa ár ts'edi Jö mi othe ya dathi.

18 Nep'u bi zo 'ra ya ñ'ohu mi tsi n'ar dathi xki 'yents'a ha n'ar fidi, ngetho xki nza ár ndo'yo. Ne nu'u togo mi tsihi, mi ne nda kut'a mbo habu mi 'bu ar Hesu nda othe.

19 Ha himi tsá nda yut'i, ngetho xa mi ja nze ya jö'i. Jange bi boxa mañö ar ngu, ne bi guka 'ra ya domhi. Njap'u bi tsá bi kö'ma ar dathi mi oxa ár fidi habu mi 'ba ar Hesu, mbo har ngu mateda ya jö'i.

20 Har Hesu mi hyandwa yá jamfi nu'u ya ñ'ohu mi tsihi, bi 'ñembabi ar dathi:

—Ha gi ode, ndada. Xi mpump'a ri ts'oki.

21 Nu'mú nuya böt'ofu ne ya denga'be pate mi ense'u njawa: Teme xi benga nunar ñ'ohonu, ts'okwa Jö. Ngetho honse Jö tsá da pungya ts'oki.

22 Ar Hesu bi bõt'watho yá mfeni, jange bi 'ñembabi'u:

—Yo'ö gi beñhu njap'u.

23 Temar ñhembabi ga xipkanu: Xi mpump'a ri ts'oki. Wa ga embabi: Nangi gi 'yo.

24 Põhupya, Nö'ö Togo xpa e bi Njö'i pe'skwa ar ts'edi har ximhai da punga ya ts'oki, nuhu teme ma ga pefi.

Ne bi 'ñembabi ar dathi:

—Nu'ge di xi'a'i: Nangi, juxa ri fidi, di ma ri ngu.

²⁵ Nu'mú ar dathi bi nanga mateda ya jö'i, bi guxa ár fidi, ne bi ma ár ngu, mi umba njamödi Jö.

²⁶ Ne gatho ya jö'i bi hyandi xa bi 'yotho, mi e'spa ár nsu Jö, xa mi ntsu mi eñ'u:

—Ar pania xta hanthu ya döta nt'udi.

Ar Hesu bi zohna ar Lebi nda deni

(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

²⁷ M'efa ar Hesu bi boni bi ma, ne bi hyanda n'ar njotbojö már thuhu Lebi, mi huxa habu mi njut'ar bojö mi jot'a ya ndö. Ne bi 'ñembabi:

—Ba e gi tɛngagi.

²⁸ Nu'mú ar Lebi bi zop'u xoge, bi deni bi mewi.

²⁹ M'efa bi 'yot'wa n'ar dango ar Hesu hár ngu. Bi wat'a nzeyɛ ma'ra yá minjotbojöwi, ne ma'ra ya jö'i bi hñuxkwiyu har mexa.

³⁰ Nep'u nuya böt'ofu ne ya dɛnga'bɛpate bi nduɪ bi ñömañ'u mi emba nu'u mi tɛnga ar Hesu, ne mi embabi'u:

—Hanja gi ñuñhu ne gi ntsixkwihu ya njotbojö ne ya 'yot'ats'oki.

³¹ Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'u 'yomañho, hingi hongu togo da othe, ha nuya dathi hö, hoñ'u.

³² Nuga hinxta e ga zo ya hogajö'i. Xta e ga zo ya 'yot'ats'oki da 'yot'wa yá ntso'mi.

Ar Hesu bi t'amba ar bēhē

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³ Bi t'ambabi ar Hesu, ne bi t'embabi:

—Yo'ö yá maxte ar Xuwa Xixthe ne yá maxte ya dɛnga'bɛpate xa bēhē ne mat'a Jö. Ha nuya ri maxte ñuni ne tsithe.

³⁴ Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñenö:

—Hage da tsa gi jafu da behë nu'u togo xi ts'ohna ha n'ar ngo ne 'buhwi nö'ö togo nthöti. Njap'u ma maxte n'ehe.

³⁵ Ha ma da zo ya pa nú'mu xta ts'ixkagi. Nuya pa'u hö, xinda ne, da behyu.

³⁶ Ne bi xipa man'ar 'bede, enö njawa:

—Hinjo'o togo da hyenga n'ar 'ra'yo he da mo't'a n'ar ze dutu. Ngetho nu'mu da jap'u, hinge hont'a da ts'onga ar 'ra'yo he, ar gönga dutu da xegi xta yut'a nö'ö ar 'ra'yo m'ot'e.

³⁷ Ne hinto xit'a ar ut'afi ha ya ze ximhni, ngetho ar t'afi da foka ya ze ximhni, njap'u ya ximhni ne ar t'afi da m'edi.

³⁸ Jange mahyoni da nsit'a ar ut'afi ha ya 'ra'yo ximhni, ne njap'u hinte da jayu.

³⁹ Nö'ö togo tsi ar t'afi xi ñhegi, hingi ne da zi nö'ö xi ñ'utho, ngetho eñ'u, nö'ö xi ñhegi xiñho'ö.

6

Yá maxte ar Hesu bi doka ya ngöt'ei har pa ntsaya

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ N'ar pa ntsaya ar Hesu ne yá maxte bi tho ha ya hwöhi xki 'bot'a ya t'ei, ha nuyá maxte mi toka ya ngöt'ei, ne mi töki mi tsa.

² Nu'mu 'ra ya denga'bepate mi hyandi, bi 'yani ne bi 'ñembabi'u:

—Yo'ö gi othu nö'ö hingi ho da t'ot'a har pa ntsaya.

³ Ha nu ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Ha hinxka nehu nö'ö bi 'yot'a n'agi ar Dabi nú'mu mi zuhwi ar thuhu yá ñ'owi.

⁴ Bi yut'a hár nijö Jö, ne bi guka nuya thuhme xki 'bo'spa Jö. Nuya thuhmeyu, hinto mi tsa nda zi, honse ya möjö. Mödi ar Dabi bi zi, ne bi umbabi gatho nu'u togo mi ñ'owi.

⁵ Ne bi 'ñembabi n'ehe:

—Nö'ö Togo ba e bi Njö'i, gehnu ár Hmu ar pa ntsaya.

Ar ñ'ohö xki 'yot'a ár 'ye

(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Man'ar pa ntsaya ar Hesu bi yut'a ha yá nijö'u, ne bi du'mi mi uti. Ka mi 'buhnu n'ar ñ'ohö xki 'yot'a ár 'ye ñ'ei.

⁷ Ha nuya böt'ofö ne ya denga'bepate, mi öda ar Hesu mi handi ha nda othe ar ñ'ohö har pa ntsaya, ne nda dinga te nda hyox'u.

⁸ Har Hesu mi pötwatho yá mfeni'u, ne bi 'ñemba ar ñ'ohö xki 'yot'a ár 'ye:

—Nangi, 'ba madetho.

Ha nö'ö ar ñ'ohö dama bi nangi, ne bi m'a madetho.

⁹ Nep'u ar Hesu bi 'ñembabi nuya böt'ofö ne nuya denga'bepate:

—Ma ga ot'ahu n'ar nt'ani: Teme xiñho da t'ot'e har pa ntsaya, ar ñho wa ar ts'om'ui. Da t'othe n'ar dathi, wa da thegi da du.

¹⁰ Ne bi k'öt'a gatho nu'u mi 'buhnu, ne bi 'ñembabi ar ñ'ohö:

—Maka ri 'ye.

Ar ñ'ohö bi maka ár 'ye, ne dama bi dits'i.

¹¹ Nuya denga'bepate ne ya böt'ofö xa bi mbo yá kwe, ne mi ñ'anga n'a ngu n'a teme nda jap'u ar Hesu.

*Ar Hesu bi hwahna nu'u 'ret'amayoho yá mpote
(Mt. 10:1-4; Mr. 8:13-19)*

¹² Nuya pa'u ar Hesu bi boxa ha n'ar t'ohó, ma ba apa Jö, ne gatho ar xui bi m'uhnü mi ñöwi ár Dada.

¹³ Ár hyax'ö bi zohna gatho nu'u mi teni. Ne bi hwahna 'ret'amayoho yá maxte, ne bi 'ñembabi yá mpote n'ehe.

¹⁴ Go gehyu yá thuhu'u: ar Simu nö'ö bi t'embabi ar Pedro, ar Andre ár jödöp'u'ö, ar Hakobo ne ar Xuwa, ar Lipe, ne ar Bartolo,

¹⁵ ar Teo, ar Toma, ne nö'ö man'ar Hakobo ár t'u ar Alfeo, man'ar Simu togo mi t'embabi ar ñöngahnini n'ehe,

¹⁶ ar Huda nö'ö ár jödö ar Hakobo, ne ar Huda Iskariote togo m'efa bi da ar Hesu.

*Ar Hesu bi maxa nze ya jö'i
(Mt. 4:23-25)*

¹⁷ Nep'u ar Hesu ba kö har t'ohó, ba ñ'owi nu'u 'ret'amayoho yá maxte. Ne bi zoñ'u ha n'ar 'batha habu xki mhunts'a nzeye ya jö'i mi teni. Ne mi janu ma nzeye ya jö'i, ma ya me Herusalen ne ma'ra ya hnini har hai Nhudea, ma'ra xki 'ñe har hnini Tiro ne Sidon 'bu hár ñöni ar döta ñhonthé. Nuya jö'iyu ba ehe nda 'yoxa nö'ö mi mönga ar Hesu, ne nda othebi yá hñeni.

¹⁸ Nu'u mi nthexkwi ya ts'ondöhi mi embabi.

¹⁹ Ne gatho ya jö'i xa mi ne nda danga ar Hesu, ngetho nu'u togo nda dani, mi ponga n'ar ts'edi mi hökwa gatho yá hñeni.

*Ar Hesu bi mönga nu'u nzatho ne nu'u ñ'uda yá m'ui
(Mt. 5:1-12)*

20 Ar Hesu bi hyanda yá ma_xte, ne bi 'ñenö:

—Nzatho nuya gi hyoyahu, ngetho xi nhwëk'ahu ár ts'ut'wi Jö.

21 Nzatho nuya gi thohu ar thuhu, ngetho ma gi niñöhü.

Nzatho nuya gi zoñhüpya, ngetho ma gi njohya gi nthehu.

22 Nzatho nú'mu xta utsalihu ya jö'i, xta gu'ahu, xta zañ'ahu, ne hinda ne da beñ'ahu ri thuhuhu ngu n'ar ts'ojö'i, ngetho gi teñhu Nö'ö Togo ba e bi Njö'i.

23 Nuya pa xki thohu gatho nuya thogyu, xa gi njohyahu, ngetho xa ma gi hñöñhu n'ar nthöhönu mañö mhets'i. Beñhu mam'et'o, gatho nuyá m'ehni ar tsi Dada bi nt'utsa ngu'ahu n'ehe.

24 Ha hwëkate nu'ahu te xka pe'suwa har ximhai. Xi göxa ri johyahu xka pe'su.

25 Hwëkate nu'ahu hinxka thohu ar thuhu, ngetho m'efa xa ma da zit'ahu ar thuhu.

Hwëkate nu'ahu xa gi johyahüpya, ngetho m'efa xa ma gi nzoñhu gi thohu ar dumui.

26 Hwëkate'ihu nu'mu gatho ya jö'i es'ahu ri nsuhu, ngetho nuya jö'i mi 'bu mam'et'o, njap'u mi e'spa yá nsu nuyá m'ehnisse hinxki mehna Jö.

Möhu ri ñ'unihu
(Mt. 5:38-48; 7:12)

27 Ha nu'ahu gi oxu nö'ö teme di mö, möhu ri ñ'unihu, ne 'yot'wabihu ar ñho nu'u togo utsalihu.

28 'Yafu Jö da jöpa nu'u togo tsañ'ahu, ne mat'wabihu Jö nu'u togo ñömañ'u'ihu.

29 Ha nu'mū togo da meḗp'a n'a ri hmihū, ñhehū da meḗp'a nö'ö man'a n'ehe. Ha nu'mū da hñömp'a ri paṭ'ihū, hyehū da hñöxa ri pahnihū n'ehe.

30 Nu'mū togo te da 'ya'ahū, umbabihū. Ne nu'mū da hñöñ'ahū n'a te ri meṭihū, yo gi aḗabihū.

31 Nö'ö teme gi nehū da 'yot'ahū ya jö'i, 'yot'wabihū njap'ū n'ehe.

32 Nu'mū honse gi möhū togo mö'ahū, tema ñho gi oṭhū 'mū. Ha hingi jap'ū yá ñ'ohū ya ts'okte n'ehe.

33 Ne nu'mū honse gi ko'sfū ar ñho nu'ū togo xi 'yot'ahū n'ehe, tema ñho gi oṭhū 'mū. Ngetho nuya ts'okte njap'ūtho n'ehe.

34 Ha nu'mū gi hmifū ri bojöhū honse nu'ū togo gi pöhū da gut'ahū, tema ñho gi oṭhū 'mū. Ngetho ya ts'okte njap'ū'ū, hmipa yá bojö nu'ū togo pödi da ko'spabi.

35 Nu'ahū möhū ri ñ'unihū ne 'yot'wabihū ar ñho. Hmipabihū nö'ö da mi'ahū, ne yo gi to'mhū da kos'ahū. Ngetho nu'mū gi 'yoṭhū njap'ū, ma gi hñöñhū n'ar döta nthöhö, ne da nheki yá bötsi'ihū Jö bi 'bū mhets'i. Ngetho nö'ö pe'spa ar ts'eti ya ts'om'uī ne nu'ū hiñ'otho yá njamödi.

36 Jange nu'ahū pe'spabihū ar hwëki gatho ya jö'i, ngu ot'a Jö ri Dadahū.

*Yo gi theñhū ri ñ'ohū
(Mt. 7:1-5)*

37 Yo gi nthentehū, ne njap'ū hinda nthëñ'ahū n'ehe. Yo gi ñöthū ar mfei, ne hinda ñhöt'ahū ar mfei n'ehe. Pumbabihū ma'ra, ne njap'ū da mpump'ahū n'ehe.

38 Uñhu, ne da t'a'ahu, n'ar hoga t'eni xi nhwöt'i ne xa di 'baxki. Ngu nö'ö ar t'eni gi eñhu, get'ar t'eni ma da t'eñ'ahu n'ehe.

39 Nep'u nö'ö bi xipabi'u n'ar 'bede, ne bi ñembabi:

—Hage da za n'ar goda da guhna man'ar migodawi. Hage hinda hyo gatho yoho har ots'i.

40 Hinjo'o n'ar jö'i togo t'uti di töpa ár mfödi ár utate. Ha nu'mu da bödi xiñho, nu'mu hö, da ñehwi ár utate.

41 Hanja gi handwa ár ts'oki ri ku, njangutho n'ar paxi o hár da'ö, ne hanja hingi jamasu nö'ö ri döta ts'oki ngu n'ar xoka za o ha ri dage.

42 Ne hanja da za gi ñembabi ri ku: To'mi ga höp'a ar paxi o ha ri da. Ne hanja hingi handa nö'ö ar xoka za o ha ri dage. Xa gar nemñö. Hñö m'et'o nö'ö ar za o ha ri dage, ne njap'u da za gi hyanda xiñho, ne gi hñö'mba ar paxi o hár da ri ku.

Fötho tema za'ö xta födi te uni

(Mt. 7:15-20; 12:34-35)

43 Hiñ'otho n'ar hoga 'baiza da unga nö'ö hingi ho da ts'i, wa n'ar ts'o'bai da unga nö'ö xiñho.

44 Föta tema za'ö xta födi te uni. Ngetho nuya 'mini hinda tsä da nthukwa ya iuxi, ha nuya 'minza hinda tsä da njo ya obxi.

45 Njap'utho n'ehe n'ar hogajö'i ot'a nö'ö xiñho, ngetho xi me'sa ar ñho hár mfeni. Ha nor ts'om'ui jö'i ot'a nö'ö hingi ho, ngetho hár mfeni hyaxtho benga nö'ö hingi ho. Nö'ö di pe'su ha ma mfenihu, ge'ö ponga ha ma nehü.

Yoho ya ñ'ohö bi hyo yá ngu

(Mt. 7:24-27)

46 Hanja gi engagihū: Ma tsi Hmu'ihe, ma tsi Hmu'ihe, ne hingi ne gi 'yothū nō'ō di xi'ahū.

47 Nō'ō togo da e da zūkagi, da 'yoxa nō'ō di mö ne da 'yot'e, ma ga xi'ahū te ñhēhwi.

48 Nō'ō ma ga hēkwatho n'ar ñ'ohō hō n'ar ngu. Bi xa'ma habū da 'ñe ár ndui, bi zonga habū o ar medo, ne ka bi du'mnu bi guts'i. Ne nu mi zo ya dö'ye, ne bi gö ya nzothe, bi tho habū mi 'bu ar ngu. Nunar ngu'ö himbi 'ñöni, ngetho ár ndui mi foxa har medo.

49 Ha nō'ō togo da 'yoxa nō'ō di mö ne hinda 'yot'e, ma ga hēkwatho n'ar ñ'ohō bi hyo ár ngu har 'baxka hai, himbi xa'mi nda hyokwa ár ndui. Ne mi zo ya nzothe, xa mar nzedi, ne bi text'a nor ngu'ö, ne xa bi hwata gatho.

7

*Ar Hesu bi othebi n'ár 'bego n'ar ndöndogu me Nroma
(Mt. 8:5-13)*

1 Mi wa ar Hesu bi zo ya jö'i, bi mengi bi yut'a man'agi har hnini Nkapernaum.

2 Ka mi 'buhnu n'ar döndogu me Nroma, mi 'ñe n'ár 'bego xa mi mödi, ne mi hñeni, xa mi nts'edi, 'butho nda du.

3 Nunar döndogu mi 'yode mi nhonga ar Hesu, bi mehna 'ra ya ndöxodyo, nda 'yapa ar möte nda e nda othebi ár 'bego.

4 Ha nu mi zoñ'u habū mi 'bu ar Hesu, xa bi 'yapa ar möte nda ma, ne bi 'ñembabi'u:

—Nunar döndogu ba penkagihe, di beñhe di 'ñepabi gi fats'i.

⁵ Ngetho mö ma jö'ihu, go gese bi mö nda thogaghe n'ar nijö.

⁶ Jange ar Hesu bi mēwi. Ne nú'mu ma nda zonga hár ngu ar döndogu, bi mehna 'ra yá ñ'ohu nda 'ñembabi:

—Yo gi tu ri mui, tsi Tata. Pengwatho, ngetho hindi 'ñepkagi gi kut'a ha ma ngu.

⁷ Jange hinda ne da mase ma nga tsi'a'i. Nö'ö di a'i, hõse gi mö ma 'bego da dits'i, nuga di ñ'emui da njap'u.

⁸ Ngetho nuga 'bu togo 'bepkagi, ha di pe'sa ya ndogu di 'bepabi n'ehe. Nu'mu ga emba n'a: Di ma, da ma. Nu'mu ga emba man'a: Ba ehe, da ehe. Ha nu'mu ga emba ma 'bego: 'Yot'a nunar 'befinu, da 'yot'e.

⁹ Nu mi 'yo ar Hesu njap'u, xa bi 'yotho. Ne bi ñhanda habu mi 'bu ar mhuntsjö'i mi teni, ne bi 'ñembabi'u:

—Di xi'ahu, hinxta tinga n'ar me Israel di pe'sa n'ar jamfi ngu nunar ñ'ohõnu.

¹⁰ Ha nu mi menga nu'u xki m'ehni hár ngu ar ndöndogu, bi hyandwa ár 'bego xki dits'i.

Ar Hesu bi ko'spa ár te ár t'u n'ar 'ranxu me Nain

¹¹ M'efa ar Hesu bi thogi bi ma man'ar hnini ár thuhu Nain, mi ñ'owi yá maxte, ne nzeje ya jö'i mi teni.

¹² Nú'mu mi 'bai nda yut'a har hnini, bi nthewi mi ponga n'ár mhunts'i ya jö'i, ndi ma nda 'ya ár t'u n'ar 'ranxu, ne hõsenu mi 'ñehe.

¹³ Ar tsi Hmu mi hyanda ar tsi 'behñö, xa bi hwëki ne bi 'ñembabi:

—Yo gi zoni.

14 Nep'u bi wat'a habu mi pa'u, ne bi hñuxa ár 'ye har xithe habu mi oxa nö'ö xki du. Ha nuya mi muts'i bi m'ai, ne ar Hesu bi 'ñemba nö'ö xki du:

—Ts'unt'u, di xi'a'i gi nangi.

15 Nu'mú nö'ö xki du bi nangi bi hñudi, ne bi ndui bi ñö. Ne ar Hesu bi datwabi ár nönö.

16 Ha nu mi hyanda njap'u gatho ya jö'i, xa bi zu, ne bi ndui bi nsunda Jö mi eñ'u:

—N'ar döta m'ehni Jö xi zokagihu. Jö xpa pehni da maxkagihu ár hmöka hninigihu.

17 Ne gatho har hai Nhudea, ne gatho nuya hnini mi 'bu hár nthet'i, bi zo yá gu nö'ö xki 'yot'a ar Hesu.

*Ar Xuwa Xixthe bi mehna yoho yá maxte ma ba k'ö'sa ar Hesu
(Mt. 11:2-19)*

18 Nuyá maxte ar Xuwa Xixthe bi ma ba xipabi gatho nö'ö xki thogi. Ne ar Xuwa bi zohna yoho,

19 bi mehna ma nda 'yanga ar Hesu: Ha go ge'e ár m'ehni Jö ma nda ehe, wa ga to'mhe man'a.

20 Nu'mú yá m'ehni ar Xuwa bi ma ba k'ö'sa ar Hesu, ne bi 'ñembabi:

—Ar Xuwa Xixthe ba penje ga eñ'ahe: Ha go ge'e ár m'ehni Jö ma nda ehe, wa ga to'mhe man'a.

21 Ha nú'mu mi zonga yá maxte ar Xuwa, ar Hesu mi othe nzeye ya dathi, mi enga ya ts'ondöhi, ne mi othe nzeye ya goda.

22 Jange nö'ö bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Di möhu ne ba xipabihu ar Xuwa nö'ö xka jwadi xka hyanthu ne xka 'yohu. Xipabihu nuya goda xo yá da, nuya dowa 'yo, ha nu'u tsu ar tsit'ando'yo thits'i. Nuya gogu ode, ne nuya xki du

pengi da nte, ha nuya tsi hyoya xi nsipabi ar hoga mhö.

²³ Ne nzatho nö'ö togo hinda u ár müi xi zo ár gu nö'ö di pefi.

²⁴ Ha nu mi menga yá maxte ar Xuwa, ar Hesu bi ndui bi nõnga ar Xuwa, ne bi 'ñemba ya jö'i:

—Togo ma ga hyanthü har ot'at'ohö. Hage ma ga hyanthü n'ar ñ'ohö mi otho ár ts'edi, ngu n'ar xithi mi hwönda ar ndöhi. Hin'ö wain'ö.

²⁵ Xi'mü teme ga poñhu ma ga hyanthü. Hage n'ar ñ'ohö mi he ya dutu xi mhödi. Hin'ö, ngetho nu'u kö ya nzatho dutu ne pe'sa gatho nö'ö ne, 'bü ha yá ngu ya ndö'u.

²⁶ Tema ga poñhu ga hyanthü 'mü. N'ár m'ehni Jö. Hö, ne di xi'ahu hinge hõnse n'ár m'ehni Jö, pe'sa man'ar döta nsu.

²⁷ Gehnü xki nõnga mam'et'o har T'ofö habu enö:

Nuga di pehna ma m'ehni da m'et'o,
da hyok'a ar 'ñu.

²⁸ Nuga di xi'ahu, hinxi m'u man'ár m'ehni Jö togo xi me'sa ár nsu ngu ar Xuwa Xixthe. Ha nu'u xi yut'a hár ts'ut'wi Jö, mödi nheki hinte pe'sa yá nsu, töpa ár nsu ar Xuwa.

²⁹ Gatho nu'u ya jö'i mi oxa nö'ö mi mönga ar Xuwa, ne nu'u ya njotbojö bi hñömbár xixthe, mi damajöni xiñho gatho nö'ö ot'a Jö.

³⁰ Ha nuya denga'bepate ne ya böt'ofö, himbi numañho, ne himbi hñõnga nunar ñho mi ne nda 'yot'wa Jö. Jange himbi ne'u nda xixthe ar Xuwa.

³¹ Ne ar tsi Hmu bi 'ñenö:

—Togo ga hekwabi nuya jö'i 'bü nuya payu, ne togo di hñöts'i.

³² Nu'u di hñöxa ya bötsi hu har tai ñ'eni, ne mat'a yá mibötsiwi, enö: Da huxthe ma nthuzahe, ne hinga nehu. Da ntuhe ya thuhu dumui, ne hinga nzoñhu.

³³ Jange nu'ahu di hñöx'ahu nu'u ya bötsi'u, gi hanthu gatho hingi ho. Ngetho ga hyanthu bi zo ar Xuwa, hinto mi ñungwi, hinto mi ntsixkwi, ne ngi emfu mi pe'sa ya ts'ondöhi.

³⁴ M'efa bi zo Nö'ö Togo ba e bi Njö'i, ñungwi ne ntsixkwi ya jö'i, gi emfu xa tsu ar ts'o'yo ne ar nti, ár ñ'owi ya njobojö ne ya 'yot'ats'oki.

³⁵ Ha nö'ö togo pe'sa ar hoga mfödi, nhekitho ha yá hoga 'befi.

Ar Hesu mi 'bu hár ngu n'ar denga'bepeate ár thuhu ar Simu

³⁶ N'ar denga'bepeate bi zohna ar Hesu hár ngu nda ñungwi. Ne nú'mu mi zoni bi yut'a har ngu ne bi hñuxa har mexa.

³⁷ Mi 'buhnü n'ar ts'o'behñö har hnini'ö. Mi bödi xki zohnü ar Hesu hár ngu ar denga'bepeate nda ñunü, bi ma ba k'öts'i. Ne bi hñöxa n'ar xito t'axdo, mi po n'ar ñuni xa mi yuni xiñho.

³⁸ Mi zoni bi ndandihmö hár wa ar Hesu, xa bi hñu ár müi bi nzoni. Nuyá gida mi nö'mi, mi xukwa yá wa ar Hesu, ne mi ju yá xtö mi thukwabi. Xa mi tsuspabi, ne mi ko'spa nö'ö ar hogañuni mi hö.

³⁹ Nu mi hyanda ar denga'bepeate xki zohna ar Hesu hár ngu, mi ense hár mfeni: Nu'mu majöni ár m'ehni Jö nunar ñ'ohönu, di pöhmö tema 'behñö thamba ár wa, ngetho n'ar ts'o'behñö.

⁴⁰ Jange ar Hesu bi 'ñembabi ar denga'bepeate:
—Ha gi ode Simu. Di ne ga xi'a'i n'ar 'bede.

Ar Simu bi dödi ne bi 'ñembabi:

—Xikagi, ma tsi Utate'i.

⁴¹ Ne bi 'ñenga ar Hesu:

—N'agi yoho ya ñ'ohö mi tupa n'ar hmibojö. N'a mi tu kut'anthebe ya t'axbojö, ha nö'ö man'a mi tu madenthebe.

⁴² Ha nu'u himi tsa nda gut'wa ár bojö nö'ö togo xki hnipabi. Jange nö'ö ar hmibojö, bi pumbabi yá thai. Xikagipyä, nuya yoho ya ñ'ohoyu bi mpumbabi yá thai, togo mi tsit'a ár müi mi mö togo xki hmi ar bojö.

⁴³ Nu'mú ar Simu bi dödi ne bi 'ñenö:

—Za di enga nö'ö ar ñ'ohö mi tu nzeýe.

Ar Hesu bi 'ñembabi:

—Hö, xka thödi xiñho.

⁴⁴ Nep'u bi ñhanda habu mi 'bu ar 'behñö, ne bi 'ñembabi ar Simu:

—Nu nda tsokwa ri ngu, hinxka 'rakats'u ar dehe ga xuka ma wa. Ha ndimhö, nunar 'behñönu, xi nö'ma yá gida xi xuga ma wa, ne xi gu yá xtö xi duki.

⁴⁵ Nu'ge hinxka tsuski ngu ma nt'umbihu. Ha nunar 'behñönu, ja nda kut'atho, hingi tsaya tsuska ma wa.

⁴⁶ Nu'ge hinga ko'ska ar nziki ma ñö, ha nunar tsi 'behñönu xi goska ma wa n'ar hogañuni.

⁴⁷ Jange di xi'a'ipyä, nunar 'behñönu xi mpumbabi gatho yá ts'oki, mödi nzeýe xki 'yot'e, jange xa ja nzeýe ár mhöte. Ha nö'ö hingi nzeýe ár ts'oki xi mpumbabi, hingi nze ár mhöte.

⁴⁸ Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi ar 'behñö:

—Xta pump'a'i gatho ri ts'oki.

⁴⁹ Ha gatho nu'u ma'ra ya jö'i mi huhwinu har mexa, bi ndui bi bense ha yá mfeni, ne mi eñ'u:

—Togopyanu, pumba yá ts'oki ya jö'i.

⁵⁰ Ha nu ar Hesu bi 'ñembabi ar 'behñö:

—Gi ñ'emui, jange xka mpohö, ha nupya di ma ter entho.

8

'Ra ya 'behñö mi faxa ar Hesu

¹ Mi tho gathoyu, ar Hesu bi ñ'o mi tsonga ya döhani ne ya t'ulo hnini, mi zohna ya jö'i, ne mi xipabi'u ar hoga mhö nonga ár ts'ut'wi Jö. Ne mi ñ'owi nu'u 'ret'amayoho yá maxte.

² Mi tenga 'ra ya 'behñö n'ehe, nuya xki othebi yá hñeni, ne nuya xki 'yemba ya ts'ondöhi. N'a már thuhu ar Maria mi t'embabi me Magdala, nö'ö xki t'embabi yoto ya ts'ondöhi.

³ Mi teñ'u ar Huana, nö'ö már 'behñö n'ar ñ'ohö már thuhu ar Txusa, mar ndöngi mi pepa ar ndö Erode. Mi teñ'u n'ehe ar Txana, ne ma'ra ya 'behñö nu'u mi faxa ar Hesu, mi unga yá ñho mi pets'i.

Ár 'bede ar mot'i

(Mt. 13:1-15, 18-23; Mr. 4:1-20)

⁴ Mi mhunts'a nzeje ya jö'i, ne ma'ra mi 'yo mi ponga ha yá hnini mi e mi k'öts'i, ar Hesu bi metwa n'ar 'bede, ne bi 'ñembabi'u:

⁵ —N'ar pa n'ar mot'i bi ma nda mpot'a hár hwöhi. Nú'mu mi mpont'eï, 'ra bi zo har 'ñu. Mi tho ya jö'i bi nets'i, ne ba e ya ts'int's'u bi go bi za.

⁶ Ha nu ma'ra bi zo ha ya do habu himi köxa nze ar hai. Nu mi k'ont's'i, bi 'yot'atho, ngetho bi k'at'a ár xa ar hai.

7 Nu ma'ra bi zo habu mi ja ya 'mini. Nu mi k'onts'i bi tewi mahyegi, bi xuhña ne bi ot'i.

8 Ha nu ma'ra bi zo habu mar ñho ar hai, ne nu mi ho'ya'u, xa bi unga n'ar hoga sofo, bi unga n'anthebe n'a ngu n'a ar 'bai.

Nu mi wadi bi mönga njap'u, bi zo nts'edi ya jö'i, ne bi 'ñembabi:

—Nu'u togo tu yá gu, dá 'yoxa nö'ö te di mö.

9 Yá maxte bi 'yamba ar Hesu ne bi 'ñembabi:

—Teme di bonga nunar 'bedenu.

10 Ha nö'ö bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu xi ut'ahu Jö nö'ö hinxki fö mam'et'o tengu ár ts'ut'wi'ö. Ha nu ma'ra ya jö'i, di zofo m'ede. Da hyandi ne hinda bödi teme'ö, ne da 'yode ne hinda zo yá mfeni tema di boni.

11 Nunar 'bedenu xka jwadi xka 'yohu, di boni da 'ñenö: Nö'ö te 'bot'i, gehnu ár mhö Jö.

12 Ha nuya bi zo har 'ñu, jangu nu'u xi 'yo ár mhö Jö. Ne xta 'ñep'u ar ts'ondöhi da hñömba ar mhö xki zohmö ár müi, njap'u hinda ñ'emüi ne hinda mpohö.

13 Ha nu ma'ra bi zo ha ya do, ñhehwi nu'u xi 'yo ár mhö Jö, ne johya höni, pontho hinxi nunga yá 'yu. Jamfi 'ra ya tsi pa, ne xta ep'u ya ts'othogi da 'wege.

14 Nuya bi zo ha ya 'mini, di hñöxa nu'u togo xi 'yo ár mhö Jö, ne tupár müi gatho nö'ö te jawa har ximhai, ne ñhegi da ka ar bojö, ne umba gatho te ne ár te. Njap'u 'ramtx'u da 'bedi gatho nö'ö te xi 'yode, pontho hinte unga ar sofo.

15 Ha nu'u bi zo habu mar ñho ar hai, njangu nu'u togo ent'a yá müi da 'yotwa ár mhö Jö, ne da

kwata xiñho nö'ö xi 'yo_{de}, to_'mi da unga ar hoga sofo.

Gatho nö'ö t'ot'a ñ'öntho, n'ar pa ma da födi
(Mr. 4:21-25)

¹⁶ Ar Hesu bi 'ñenö n'ehe:

—Hinto tso n'ar ñot'i ne da go'ma ha n'ar ts'oi, wa da 'ñö ha n'ar fidi ne hinda yot'i. Nö'ö da mefi, da 'ñexa har mfox'yo, ne njap'u gatho nu'u da yut'i da tsa da hyandi.

¹⁷ Njap'utho n'ehe gatho nö'ö t'ot'a ñ'öntho, n'ar pa ma da födi, ne ma da boxa gatho nö'ö xi jo'mi, ne da födi xiñho.

¹⁸ Jange hyanthū xiñho tema gi oh, ngetho nu'mu gi kwathu xiñho nö'ö nsi'ahu, ma da thus'ahu ár nzey. Ha nö'ö togo hingi kwati, da thömba nö'ö mi beni mi pe'shmö.

Ár nönö ne yá jödö ar Hesu
(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ N'agi mi uta ya jö'i, n'a mbi zota ár nönö ne yá jödö, ha himbi za bi yut'a habu mi 'bu'ö, ngetho xa xki wat'a nzey ya jö'i.

²⁰ Ne bi t'embabi ar Hesu:

—Bi zo ri nönö ne ri jödö, top'a nthi gi ñöwi 'nö.

²¹ Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñenö:

—Nu'u togo xi 'yo ár mhö Jö ne da 'yot'e, go gehyu ma nönö ne ma jödö.

Ar Hesu bi japa ar 'yomndöhi bi ntsaya
(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² N'ar pa ar Hesu bi boxa ha n'ar motsa bi mewi yá maxte, ne bi 'ñembabi'u:

—Möhö 'randi ar dehe.

Ne bi ma'u.

23 Nu mi pa har dehe, ar Hesu bi ñ'öhö. Ne mi dañ'u bi ñ'o n'ar 'yomndöhi, ne yá mfets'i ar dehe mi hexta ar motsa, 'butho nda yui.

24 Nu'mú nuyá maxte dama ba a ar Hesu, ne bi 'ñembabi:

—Ma tsi Utate'ihe, 'butho ga jöthü.

Ar Hesu bi nank'mü bi zü ar 'yomndöhi ne ar ñhonthé. Nu'mú dama bi ntsaya gatho, xa bi ñhetho.

25 Nep'u ar Hesu bi 'ñembabi yá maxte:

—Te bi ja ri jamfihu.

Ha nu'u xa bi ntsu, mi 'yotho nö'ö bi 'yot'a ar Hesu, ne mi eñ'u n'a ngu n'a:

—Togonü 'mü. Ar 'yomndöhi ne ar dehe ote nö'ö 'bepabi.

*N'ar ñ'ohö me Gadara xki nthexkwi ya ts'ondöhi
(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)*

26 Nu mi 'ranga ar dehe, ne bi zonga har hai Gadara, mi 'bü hár ñöni ar ñhonthé, mi ñhandwitho ar hai Ngalilea.

27 Ha nu mi gö ar Hesu har motsa, n'a mba ep'utho bi zü n'ar ñ'ohö mar mengunü. Mi pe'sa nzeye ya pa xki nthexkwi ya ts'ondöhi, hinte mi he ar dutu, himi 'bü hár ngu, mi haxa ha ya t'agi.

28 Ne nu mi hyanda ar Hesu, ba e bi ndandihmö hár wa, ne bi hyexa n'ar mhafi bi 'ñenö:

—Te gi hongwa, Hesu ár T'u'i Jö bi 'bü mhets'i. Xa di a'a'i, yo ma gi 'raka ar mfei.

29 Bi mönga njap'u ngetho ar Hesu mi 'bepa ar ts'ondöhi nda boni. Mi pe'sa nzeye ya pa xki nthexkwi nunar ñ'ohonü, ne xa te gatho mi japi. Nuya jö'i nda gü ne nda döt'a ya nthöhöbojö, ha mi

xektho. Ha nö'ö ar ts'ondöhi mi japi nda boni nda ma ha ya ot'at'ohö.

³⁰ Ar Hesu bi 'yambabi ne bi 'ñenö:

—Temár hu'i.

Nö'ö bi dödi ne bi 'ñenö:

—N'a mut'i.

Bi mönga njap'u, ngetho xa xki yut'a nze_ye ya ts'ondöhi har ñ'ohö'ö.

³¹ Ha nu'u ya ts'ondöhi xa bi 'yapa ar Hesu hinge nda mehna har 'bexui.

³² Xa mi 'yonu nze_ye ya ts'udi, mi ñunga har ngwani. Jange ya ts'ondöhi xa bi 'yapa ar Hesu nda umba ar seki nda yut'a ha ya ts'udiyu. Ne nö'ö bi umba ar seki.

³³ Jange ya ts'ondöhi dama bi hye ar ñ'ohö, bi ma ba kut'a ha ya ts'udi. Nuya ts'udiyu bi nixt'i ma ba ñho har ma'ye, ba tso har dehe habu ba jöt'a xoge.

³⁴ Ne nu'u togo mi su ya ts'udi, mi hyandi xa bi ntsu, bi hye ar nhixt'i ma ba 'yonga ar 'bede har hnini ne gatho ár nthet'i.

³⁵ Gatho ya jö'i bi ma ba handase nö'ö xki nsi-pabi. Ne mi zoñ'u habu mi 'bu ar Hesu, ka bi zuhnü nö'ö ar ñ'ohö xki t'embabi ya ts'ondöhi, mi huhnü hár wa, xki hye ár dutu, ne mi ja ár mfeni. Ne xa bi zu'u.

³⁶ Nep'u nu'u mi 'buhnü ne xki hyanda nö'ö xki thogi, mi xipabi'u hanja xki mengi xki m'ui xiñho nö'ö ar ñ'ohö'ö.

³⁷ Nu'mú gatho ya me Gadara bi 'yapa ar möte ar Hesu nda boni nda zokwabinu yá hai, ngetho xa mi ntsu'u. Jange ar Hesu bi boxa har motsa, ne bi mengi bi ma.

38 Ha nö'ö ar ñ'ohö xki t'emba ya ts'ondöhi, xa mi apa ar Hesu nda umba ar seki nda deni. Nö'ö bi xipabi nda gohi, ne bi 'ñembabi:

39 —Di ma ri ngu, ne gi xipabi gatho ya jö'i nu'u ya döta nt'udi xi hwëk'a Jö.

Jange bi mengi, ne bi ndui bi xipabi gatho ya jö'i tengu ar döta ya nt'udi xki hwëkwa ar Hesu.

Ár t'inxu ar Hairo, ne ar 'behñö bi damba ár pat'i ar Hesu

(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

40 Nú'mu mba penga ar Hesu 'randi ar dehe, ya jö'i xa bi njohya mi hyandi, ngetho mi to'mtho nda pengi.

41 N'a mba ep'utho n'ar ñ'ohö már thuhu ar Hairo, mar ndö hár nijö ya xodyonu. Bi ndandihmö hár wa ar Hesu, ne bi 'yapa ar möte nda mewi hár ngu.

42 Ngetho ár t'inxu mi ntsawi ar ndöte. Hönse ár t'inxunu mi 'ñehe, ne mi pe'sa 'ret'a ma yonjeye. Jange ar Hesu bi mewi. Ne nu mi ma, ra nze ya jö'i bi deni, xa mi ts'its'i.

43 Núnu hár mhunts'i ya jö'i, ka mi panu n'ar 'behñö xki tho 'ret'a ma yonjeye xki xot'wa ya ji. Ne xa xki de gatho nö'ö mi pets'i mi honi nda ñ'othehmö, ne hinxki za nda dits'i.

44 Nunar 'behñönu bi wat'a hár xutha ar Hesu, bi damba ár ñöni ár pat'i. Ne dama bi dits'i, ne bi ntsaya nö'ö mi xot'wa ya ji.

45 Nu'mú ar Hesu bi ñ'ani ne bi 'ñenö:

—Togo xi dangagi.

Gatho ya jö'i bi nkoni. Ha nu ar Pedro ne nu ma'ra mi ñ'owi, bi 'ñembabi ar Hesu:

—Ma tsi Utate'ihe, gi nuse nzeye ya jö'i xa ts'is'i, ne 'butho da 'yent'a'i. Yo'ö gi ñ'ani togo xi dañ'a'i.

⁴⁶ Ha nu ar Hesu bi 'ñenö:

—Di pödi xi nthangagi, ngetho da tsa bi bonga ar ts'edi ha ma ndo'yo.

⁴⁷ Nu mi hyanda ar 'behñö xki böta ar Hesu xki thamba ár pat'i, ba e bi ndandihmö hár wa, ne xa mi nhwöt'i. Madeda ya jö'i bi damajöni yo'ö xki dañ'ö, ne bi mö, nú'mu mi damba ár ñöni ár pat'i, dama bi ntsaya ar hñeni mi thogi.

⁴⁸ Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi:

—Ma tsi t'inxu'i, nuna ri jamfi xi max'i xi dix'i. Di ma ter entho.

⁴⁹ Mi ñöda ar Hesu, n'a mbi zöta n'ar ñ'oho xki 'ñe hár ngu ar Hairo már ndö har nijö, ne bi 'ñembabi:

—Yo gi hökwa ár 'befi ar Utate, ngetho xi du ri t'inxu.

⁵⁰ Ha nu mi 'yo njap'u ar Hesu, bi 'ñembabi ar Hairo:

—Yo gi tu ri mu, honse gi jamfi ne ri t'inxu da k'ont'i.

⁵¹ Nu mi zonga hár ngu ar Hairo, ar Hesu hinto ma'ra bi hyegi bi yut'i, honse ar Pedro, ar Hakobo, ar Xuwa, ár dada ne ár nönö ar nxutsi.

⁵² Nzeye ya jö'i xki mhunts'a nthi, xa mi zont'i ne mi mafi. Ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Yo gi zoñhu, ngetho nunar nxutsi hinxi du, ötho.

⁵³ Ha nu'u bi dentho, ngetho mi pö'u xiñho xki du.

⁵⁴ Nep'u ar Hesu bi mipa ár 'ye ar nxutsi, ne bi mat'i nts'edi:

—Nangi nxutsi.

⁵⁵ Ar nxutsi bi menga ár pa, ne dama bi nangi. Nep'u ar Hesu bi mö nda t'umba te nda zi.

⁵⁶ Ha nu ár dada ne ár nönö xa mi 'yotho. Ne nu ar Hesu bi hñu'mba yá mui hinto nda xipabi nö'ö xki thogi.

9

*Bi m'ehna nu'u 'ret'amayoho yá maxte
(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)*

¹ Ha nu ar Hesu bi munts'a nu'u 'ret'amayoho yá maxte, ne bi umba ar ts'edi nda 'yenga gatho ya ts'ondöhi, ne nda othebi yá hñeni ya jö'i.

² Ne bi mehni nda xipa ár ts'ut'wi Jö ya jö'i, ne nda othebi yá hñeni.

³ Ne bi 'ñembabi'u:

—Yo te gi höxu nö'ö gi hoñhu har 'ñu. Yo gi höxu ri ndohohu, wa n'ar 'rozö, wa te gi tsihu, wa ar bojö, yo ma gi hñöxu yo mponi ar dutu.

⁴ Nor ngu habu ma gi tsoñhu, ka gi ponthunu nú'mu xki möhu.

⁵ Ne nö'ö ar hnini habu hinda ne da t'a'ahu ar seki gi kohu, poñhu, ne hwöju ár fonthai ri thizahu. Njap'u da bö'u hinda ma da k'ont'a ár kwe Jö, ngetho himbi ne bi 'yoxa nö'ö ga xifu.

⁶ Ne nu mi wadi bi xipa ar Hesu te nda 'yot'u, bi nxañ'u ha gatho ya hnini, mi mönga ar hoga mhö, ne mi othebi yá hñeni ya jö'i habu gatho mi tsoni.

*Ár ndöte ar Xuwa Xixthe
(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)*

⁷ Ar ndö Erode bi zo ár gu nö'ö mi ot'a ar Hesu, ne himi pödi te nda beni, ngetho n'añ'o mi mönga n'a

ngu n'a. 'Ra mi enö ma ar Xuwa Xixthe xki mengi xki nte.

⁸ Ma'ra mi enö már m'ehni Jö Elia xki menga har ximhai. Ha nu ma'ra mi enö n'ár m'ehni Jö mi 'bu maham'u xki mengi xki nte.

⁹ Nu'mú ar ndö Erode mi ense:

—Ha hinge go gekase da 'bepa togo bi hyekwa ár ñö ar Xuwa. Togo di ode mhö ot'a ya döta 'befi 'mu. Ne mi honi hanja nda tsä nda hyanda ar Hesu.

Bi t'inga ngudminthebe ya jö'i

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰ Yá maxte ar Hesu mba pengi mi petwabi gatho nö'ö xki 'yot'u. M'efa bi zixyu nda mewi habu hinte mi 'bu ya jö'i, get'u ar hnini Betsaida.

¹¹ Ha nu mi bö ya jö'i ndi manu, bi deni. Ne nu mi zoñ'u, ar Hesu himbi kots'i, bi metwabi ár ts'ut'wi Jö, ne bi othebi yá hñeni.

¹² Nu mi nde, bi wat'a nu'u 'ret'amayoho yá maxte, ne bi 'ñembabi:

—Di za gi pehna ya jö'i da mfont'i, da ma ha ya t'ulo hnini ne ya ngu 'bu har nthet'i, ma da hyonga te da zi ne habu da ñ'oxi. Ngetho habu di 'buhu, teme da dingwa te da zi har t'ohö.

¹³ Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Go gi umfu te da ziyu.

Nu'u bi dödi ne bi 'ñembabi:

—Teme ga umfe. Hõnse kut'a ya thuhme ne yoho ya tsi hwö di höhe. Wa gi ne ga tamfe te da zi gathoyu.

¹⁴ Xa mi ra nze ye ya jö'i, hõnse ya ñ'ohö mi tsu ngu ngudminthebe. Ha nunar Hesu bi 'ñembabi yá maxte:

—Xifu da hñu madenthebe n'a ngu n'a ya mut'i.

15 Njap'u bi 'yot'u, ne bi japa gatho bi hñudi.

16 Ar Hesu bi hñönga nu'u kut'a ya thuhme ne yoho ya tsi hwö, bi no'sa mhets'i, bi jöpi. Bi heke ne bi thokwa yá maxte, ne nuyü bi hyemba ya jö'i.

17 Gatho ya jö'i bi ñuni ne xa bi niñö. M'efa bi njo ya xeni thuhme xki bongi, ne bi ñhu'sa 'ret'amayoho ya 'bots'e.

Ar Pedro bi damajöni

(Mt. 16:13-20; Mr. 8:27-30)

18 N'agi ar Hesu mi 'buse ngetho xki ma nda 'yapa Jö, honse yá maxte mi ñ'owi. N'a mbi 'yambatho'u, ne bi 'ñembabi:

—Togo benga ya jö'i go geke 'nö.

19 Bi dö'u njawa:

—'Ra enö gar Xuwa Xixthe, ma'ra enö gar m'ehni Elia, ne ma'ra enö go ge'e n'a nuyá m'ehni Jö mi 'bu mam'et'o, xi mengi xi nte.

20 Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Xi'ahu, togo gi eñhu go gekaga.

Ar Pedro bi dödi, ne bi 'ñenö:

—Nu'ge go gar Kristo xi 'ñex'a Jö.

Ar Hesu bi mö nda tho

(Mt. 16:21-28; Mr. 8:31–9:1)

21 Nu'mú ar Hesu bi hñu'mba yá müi hinto nda xipabi togo'ö.

22 Ne bi 'ñembabi:

—Nö'ö Togo ba e bi Njö'i, mahyoni nda tho nzeye ya thogi. Nda utsal ya dönziandö, ya ndömöjö ne ya böt'ofö, ne nda tho. Ha nu ár hñupa nda mengi nda nte man'agi.

23 M'efa bi zo gatho ya jö'i xki mhunts'i, ne bi 'ñembabi:

—Nö'ö togo ne da dengagi, mahyoni da pumh-nise ár te, ne hyax'mu da ñ'ent'atho ga ñ'o'be.

²⁴ Ngetho nö'ö togo ne da japi da k'ont'a ár te, ma da 'bedi. Ha nö'ö togo ent'i da unga ár te da dengagi, ma da dinga ar te hiñham'u da göts'i.

²⁵ Tema ñho da gukwa n'ar jö'i, da döhö gatho nö'ö te jawa har ximhai, ne da 'be ár pa.

²⁶ Nö'ö togo da ntsa da damajöni pökagi ne da mönga ma mhö, Nuga Xta e ga Njö'i ma ga ntsaga n'ehe xka ehe di nheki ma nsunda, ne ga hömpa ár nsunda ma Dada, ne gar ñ'o'be ya hoga enxé.

²⁷ Xa majöni di xi'ahu, 'ra gi 'buhuwa hinga ma gi tuhu, m'et'o gi hyandwabihu ár ts'ut'wi Jö.

Bi mponga ár 'bai ar Hesu

(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸ Mi tho ñhötö mpa xki wadi xki mönga ar Hesu njap'u, bi boxa ha n'ar t'ohö nda ñöwi Jö ár Dada, ne bi zixa ar Pedro, ar Hakobo ne ar Xuwa.

²⁹ Nú'mu mi ñöwi Jö, bi mpaata ár hmi, ne ár he xa bi t'axki ne mi hyats'i.

³⁰ Ne bi nhekinu yoho ya ñ'ohö mi 'bahwi mi ñöwi, mar Moise ne ar Elia.

³¹ Habu mi 'ba'u xki go'matho n'ar hyats'i. Mi noñ'u ár ndöte ar Hesu ma nda thohnu Herusalen.

³² Nu ar Pedro ne nu'u mi ñ'owi xa mi tsu n'ar t'öhö, ha himbi döhö. Ne bi hyanda ar nsunda mi nheki har Hesu ne nu'u yoho ya ñ'ohö mi 'bahwi.

³³ Nú'mu mi 'bai nda ñ'edi nuya ñ'ohoyu, ar Pedro bi ñenö:

—Ma tsi Utate'i, xiñho ga 'buhuwa. Te gi mö, ga hoje hñu ya m'et'e, n'a habu gi 'buke, n'a habu da m'u ar Moise, ne man'a habu da m'u ar Elia.

Ngetho ar Pedro himi pödi teme mi mö.

34 Himi jwadi nda mönga njap'u, n'a mbi nhekitho n'ar gui, xa bi go'matho'u, ne xa bi ntsu'u.

35 Ne har gui bi nheki n'ar mhö, bi 'ñenö:

—Gehnu ma hmöka T'u. 'Yohu nö'ö xi'ahu.

36 Mi ñhe nu ar mhö'ö, ka bi hyant'u mi honse ar Hesu mi 'bahnu. Ha nuyu hinte bi mö, ne hinto bi xipabi nuya pa'u nö'ö xki hyant'u.

Ar Hesu bi othe n'ar bötsi xki nthexkwi n'ar ts'ondöhi

(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

37 Ár hyax'ö ba kö'u har t'ohö, ne ra nzeye ya jö'i bi ma ba k'ö'snu ar Hesu.

38 N'a mbi ñö nts'edi n'ar ñ'ohö mateda ya jö'i, ne bi 'ñemba ar Hesu:

—Tsi Utate, 'yotka ar möte gi e gi nutka ma t'u, ngetho honse'ö di 'ñehe.

39 Nthexkwi n'ar ts'ondöhi, ne nu xta umbabi japi da mafi. Xa hwöts'i, ne xa ents'a ya fugi hár ne. Xa fomi, 'bedi da hyegi.

40 Xta apahmö nuya ri maxte da 'yeni, ne hinte xi japabi.

41 Nu'mú ar Hesu bi dödi ne bi 'ñenö:

—Yá bötsi'ihu ya me'sku ne gar ts'ojö'ihu. Hangu ma ga 'buhwithohu ne ga pes'ahu ar ts'eti. Ba tsinkawa ri t'u.

42 Nu mi ts'impabi ar Hesu nö'ö ar bötsi'ö, ar ts'ondöhi bi foma har hai, ne xa mi hwöts'i. Nu'mú ar Hesu bi 'yenga ar ts'ondöhi, bi othe ar bötsi, ne bi mengi bi datwa ár dada.

43 Gatho ya jö'i xa mi 'yotho mi handwa ár ts'edi Jö.

Ar Hesu bi mengi bi mö ma nda tho

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Nuya pa'u xa mi 'yoda ya jö'i gatho nö'ö xki 'yot'a ar Hesu. Nö'ö bi 'ñembabi yá maxte:

⁴⁴ —'Yohu xiñho nuna ma ga xi'ahu, yo ma gi pumhnihu: Nö'ö Togo ba e bi Njö'i, ma da ndatwa yá 'ye ya jö'i.

⁴⁵ Ha nuyá maxte himbi bödi tema ndi bonga nö'ö bi xipabi, ngetho himi nthegi nda zo yá mfeni'u. Ne mi ntsu nda 'yambabi tema ndi bonga nö'ö xki möñ'ö.

Togo töte ár nsu

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶ Nep'u nuyá maxte bi ndui bi ñöxhnatho n'a ngu n'a togo nda ntöte ár nsu.

⁴⁷ Nunar Hesu mi pötwatho yá mfeni'u. Jange ba tsi n'ar tsi bötsi, bi 'ba'ma habu mi 'bu'ö.

⁴⁸ Ne bi 'ñembabi'u:

—Nö'ö togo potka ma thuhu da japamasu n'ar tsi bötsi ngunu, jakamasugi. Ne nö'ö togo jakamasugi, japamasu nö'ö togo ba penkagi. Ngetho nö'ö togo hingar ñ'ets'ihu, go töte ri nsuhu.

Nu'u togo hingo ma ñ'unihu, go faxkagihu

(Mr. 9:38-40)

⁴⁹ Nep'u ar Xuwa bi 'ñembabi ar Hesu:

—Ma tsi Utate'i, xta hanthe n'ar ñ'ohö juñ'a ár ts'edi ri thuhu, engä ya ts'ondöhi. Da höjwe ngetho hindi ñ'ohu.

⁵⁰ Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi:

—Yo gi hökwabihu, ngetho nö'ö togo hingo ma ñ'unihu, faxkagihu.

Ar Hesu bi zui ar Hakobo ne ar Xuwa

51 Nú'mu mi 'bap'utho nda zo ar pa nda menga ar Hesu mhets'i, n'a mbi zeta ár mu, bi gu ar 'ñu bi ma Herusalen.

52 Ne bi mehna 'ra togo bi m'et'o nda ma ha n'ar hnini har hai Nsamaria, nda hyoni habu ndi zoni.

53 Ha nuya mengunu himbi ne bi umba nseki, ngetho mi 'yo ar 'ñu ndi ma Herusalen.

54 Nu mi bö njap'u ar Hakobo ne ar Xuwa, yoho yá maxte, bi 'ñeñ'u:

—Ma tsi Hmu'ihe, ha hingi ne ga ahū da da ar tsibi mhets'i, da tsöt'a nunar hniniu, ngu bi 'yot'a ar Elia.

55 Nu mi mönga njap'u'u, ar Hesu bi 'bat'i bi k'öt'i, ne bi zui bi 'ñembabi:

—Nu'ahu, hingi pöhu tema mfeni gi pe'su gi möñhu njap'u.

56 Nö'ö Togo ba e bi Njö'i, hinxpa e da hñökwa yá te ya jö'i, ba e da pohyu.

Ne bi thogi bi mewi yá maxte man'ar t'ulo hnini.

Nu'u mi ne nda denga ar Hesu

(Mt. 8:18-22)

57 Nú'mu mi 'yo ar 'ñu, n'ar ñ'ohö bi 'ñemba ar Hesu:

—Ma tsi Hmu'i, ga teñ'a'i habu gatho gi ma.

58 Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi:

—Nuya miñ'o pe'sa yá oki, ne nuya ts'int'su pe'sa yá m'afi, ha Nö'ö Togo ba e bi Njö'i hiñ'otho habu da me ár ñö.

59 Nu'mú ar Hesu bi 'ñemba man'ar ñ'ohö:

—Ba e gi tengagi.

Ha nö'ö bi dödi ne bi 'ñenö:

—Ma tsi Hmu'i, di ne gi 'raka ar seki m'et'o ma ga a ma dada, ne xka pengi ga teñ'a'i.

60 Nu'mú ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi:

—Hyep'u nu'u xi du da 'ya nu'u mahyegi xi duwi. Ne di mage ba mömba ár ts'ut'wi Jö.

61 Nep'u man'ar ñ'ohö bi 'ñemba ar Hesu:

—Ma tsi Hmu'i, nuga di ne ga teñ'a'i n'ehe. Hönse 'raka ar seki m'et'o ma ga e ma mengu.

62 Ha nunar Hesu bi 'ñembabi:

—Nu'mu n'ar wöhi heka n'ar the ne ñegi, nu ar the hinda ma njöntho. Njap'utho nö'ö togo da ñ'ent'i da dengagi, ne da ñegi, hingar hoga 'bego hár ts'ut'wi Jö.

10

Ar Hesu bi mehna ma hñun'ate ma 'ret'a yá maxte

1 Mi tho gathoyu, ar tsi Hmu bi hwahna ma hñun'ate ma 'ret'a ya ñ'ohö mi teni. Bi mehni 'ra ma yoho, nda m'et'o'u ha gatho ya hnini habu m'efa nda those'ö.

2 Ne bi 'ñembabi'u:

—Majöni xa nzeyetho ar sofo, ha tx'utho ya 'bego. Jange 'yafu Jö togo ár meti ar sofo, da mehna ya 'bego da gu'spa ár sofo.

3 Di möhu ne zot'a ri dahü, di peñ'ahü ngu ya tsi deti mateda ya miñ'o.

4 Yo te gi höxu ar nt'utbojö, yo ma gi hyoju ri 'benihu, yo gi höxu n'a mponi ri thizahu. Ne yo ma gi 'bahü gi zengwahu ya jö'i har 'ñu.

5 Nu xki kuthu ha n'ar ngu, gi zengwahu njawa: Jö da hwék'ahü n'ar hogam'ui.

6 Ha nu'mu ya mengunu di 'bu n'ar hogam'ui, nu'mú Jö da hwékwabi ngu xka xifu. Ha nu'mu hin'ö, da mengtho da zu'ahü ar hwéki.

⁷ Nu habu da t'a'ahu nseki, ka gi kohunu, ne gi tsihu nö'ö da t'a'ahu. Ngetho n'ar 'bego di 'ñepi da t'umbabi ár nthöhö. Ne ka gi 'buthunu, yo gi 'yo gi nehü ya ngu.

⁸ Nu'mu gi tsoñhu ha n'ar hnini ne da t'a'ahu ar seki, tsihu gatho nö'ö te da 'bos'ahu.

⁹ Othehu ya dathi nu'u di 'buhnu, ne xifu nuya mengunu, ba ep'utho ár ts'ut'wi Jö.

¹⁰ Ha nu'mu gi tsoñhu ha n'ar hnini ne hinda t'a'ahu ar seki, 'bahu habu da 'yo'ahu ya jö'i, ne gi 'ñembabihu:

¹¹ Ma ga hwöthe ma wahe da hyo ár hai nuna hnininu xi m'at'i. Njap'u gi pöhu döta ri mfeihu ba ep'u, ngetho hinga ñ'emuihu nö'ö xta xi'ahe. Pöhu xiñho, ba ep'utho ár ts'ut'wi Jö.

¹² Di xi'ahu, nunar pa da nthöxmajöni, xa ma da me'sa n'ar mfei nunar hnini'ö, ma da döta ar hnini Sodoma nö'ö bi hwata Jö.

*Ár mfei ya hnini me'sku
(Mt. 11:20-24)*

¹³ Hwëkate nu'ahu gar menguhu Korasi, ne nu'ahu gar me Betsaidahu. Ngetho nu'mu ya me Tiro ne ya me Sidon xi hyanthmö nuya nt'udi xi t'ot'a ha ri haihu, nu'u xi 'yot'wahmö yá ntsö'mi. Ne xi hyehmö ya he dumui, ne xi nkoxhmö ya 'bospi ts'oni.

¹⁴ Ha nunar pa'ö xta thösp'ahu majöni, ma da döta ri mfeihu nö'ö ma da hñönga ya me Tiro ne ya me Sidon.

¹⁵ Ha nu'ahu gar menguhu Nkapernaum, gi hu ri muihu ma da njux'ahu mañö mhets'i. Hin'ö. Ma da t'e'ahu har 'bexui.

16 Ne bi 'ñembabi yá maxte:

—Nö'ö togo da 'yoxa nö'ö gi xifu, go otkagi. Ne nö'ö togo hinda 'yoxa nö'ö gi xifu, hingi otkagi. Ha nö'ö togo hingi otkagi, hingi ota nö'ö togo xpa penkagi.

Nu'u hñun'ate ma 'ret'a ya m'ehni ba pengi

17 Nú'mu mba penga nu'u hñun'ate ma 'ret'a ya m'ehni, xa mi johya bi zohö, ne bi 'ñemba ar Hesu:

—Ma tsi Hmu'ihe, nuya ts'ondöhi himi tseta ár ts'edi ri thuhu. Nö'ö ndi 'befe, mi otkagihe.

18 Ha nu ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Hö. Nuga ndi handa ar ts'ondöhi ba ta mhets'i ngu n'ar hwei.

19 Xta 'ra'ahu ar ts'edi gi nethu ya k'eño ne ya penzu, ne gi töhu gatho ár ts'edi ar ts'ondöhi, ne nö'ö hinte da za te da ja'ahu.

20 Ha hints'u gi njohyahu ngetho ya ts'ondöhi ot'a nö'ö gi xifu. M'et'o njohyahu ngetho ri thuhuhu xi nt'ot'a mhets'i.

Ar Hesu xa bi njohya

(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

21 Nu'mú ar Hesu xa bi njohya hár ts'edi ár Hñö Jö, ne bi 'ñenö:

—Ma tsi Dada'i, go gar Hmu mhets'i ne gatho har ximhai. Di nsunda'i ngetho xka utwabi ri nt'uti nu'u ngu ya tsi bötsi hints'u te pödi, ne xka 'ñökwa nu'u ja yá mfödi ne ya nimfeni. Hö, ngetho njap'u xka numañhoge, ma tsi Dada'i.

22 Mi wadi bi mönga njap'u ar Hesu, bi 'ñemba nu'u mi 'buhnu:

—Ma Dada xi 'yentk'a gatho ha ma 'ye. Hinto pötka ma m'ui, nuga ár T'ugi Jö, hõnse ma Dada.

Ne hinto pötwa ár m'úi ma Dada, hõse ár T'ugi ne nu'u togo xta hwahni ga utwabi.

23 Ne bi ñhanda habu mi 'bu yá maxte, ne bi ñembase'u:

—Njohyahü ngetho xi t'a'ahü ar seki gi hyanthu nö'ö gi hanthüpya.

24 Ngetho nuga di xi'ahü, nzeýe yá m'ehni Jö ne ya ndö mi 'bu mam'et'o, mi nehmö xi hyanda nö'ö gi hanthüpya, ne himbi za bi hyant'u. Ne mi nehmö xi 'yo nö'ö gi ohüpya, ne himbi za bi 'yo'u.

Ár 'bede n'ar me Nsamaria nö'ö bi me'spa ar nhwëki ár mijö'iwi

25 Nep'u n'ar böt'ofö ma ba k'ö'sa ar Hesu nda 'yot'wa n'ar nt'ani, ne nda tsati ha nda dödi xiñho, ne bi ñemba njawa:

—Ma Utate'i, tema mahyoni ga pefi ne ga pe'sa ar te hiñham'u da göts'i.

26 Nu'mü ar Hesu bi dödi ne bi ñembabi:

—Teme mönga ár t'ofö ar Moise. Tema gi het'i.

27 Nu ar böt'ofö bi dödi ne bi ñenö:

—Ar t'ofö enö njawa: 'Ñet'a ri müi, 'yent'a ri te ne ri ts'edi, ne hñuxa ri mfeni gi mö Jö ri Hmu, ne gi mö ri mijö'iwi ngu gi mhöse.

28 Nep'u ar Hesu bi ñembabi:

—Nu'mü gi 'yot'a ngu xka mö, da tsa gi 'bu n'ar te hiñham'u da göts'i.

29 Ha nunar böt'ofö himi ne to nda k'a'spa ár nt'ani. Jange bi mengi bi 'yani:

—Togo ma mijö'i'be ga mödi.

30 Nu'mü ar Hesu bi dödi ne bi ñembabi:

—N'agi n'ar ñ'ohö mi ne ar 'ñu, xki ñe Herusalen ndi ma har hnini Heriko. Bi daka 'ra ya dakate, ne

bi moƙwabi yá dutu bi hñö'spa gatho nö'ö te mi hö. Xa bi fenza, ne bi ts'ohnu 'butho nda du.

³¹ M'efa bi thop'utho har 'ñu'ö n'ar möjö, ne nu mi hyandi mi 'bemp'u har 'ñu, bi gaxa hár ñöni, ne bi thogi bi ma.

³² Nep'u bi thop'utho n'ar maxte har nijö. Nunu n'e, bi hyandatho ar ñ'ohö mi 'bemp'u, ne bi gaxa hár ñöni ar 'ñu, bi thogi bi ma.

³³ Ha n'ar me Nsamaria bi thop'utho har 'ñu'ö. Ne mi zonga get'u habu mi 'beñ'ö, mi hyandi, xa bi hwëki.

³⁴ Bi ma ba k'öts'i, ne bi go'spa ar nziki ha yá nts'eni, bi xi'spa ar ixkat'afi, ne bi dut'wabi. M'efa bi 'yents'a hár n'oge, bi zixa ha n'ar ngu t'ungar hats'i, ne ka bi sunu.

³⁵ Ár hyax'öp'u, nu mi 'ba ar 'ñu nda ma, bi hñö ar bojö, ne bi gut'wabi yopa ar 'befi nö'ö ar unga hats'i. Ne bi 'ñembabi: Di tsok'ats'uwa nunar ñ'ohönu gi su, ne nu'mu da k'at'a ar bojö, nu xka pengi ga jut'a'i.

³⁶ Nu mi wadi bi mönga njap'u ar Hesu, bi 'yamba ar böt'ofö, ne bi 'ñembabi:

—Nuya hñu ya ñ'ohöyu, togo gi beni ger mijö'iwi ar ñ'ohö xki thaki.

³⁷ Nu ar böt'ofö bi dödi ne bi 'ñenö:

—Nö'ö togo bi me'spa ar nhwëki.

Ne ar Hesu bi 'ñembabi:

—Hö. Di ma ba jap'u n'ehe.

Ar Hesu bi zonga hár ngu ar Marta ne ar Maria

³⁸ Ar Hesu bi mengi bi ne ar 'ñu, ne bi zonga ha n'ar hnini. Ka mi 'buhnu n'ar 'behñö már thuhu ar Marta, togo bi umba ar seki hár ngu.

39 Mi 'ñe n'ár juhwe már thuhu ar Maria, gehnu bi hñu hár wa ar Hesu mi ɔxa nö'ö mi möñ'ö.

40 Ha nu ar Marta xa mi nxint'i mi ɔt'a ar 'befi har ngu. N'a mbi wat'atho habu mi 'bu ar Hesu, ne bi 'ñembabi:

—Ma tsi Hmu'i, ha hingi handi numa juhwe tsogagi gatho ar 'befi. Xipabi da e da maxkagi.

41 Nunar Hesu bi 'ñembabi:

—Marta, tsi Marta, xa gi xoni, ne xa gi tu ri mu, ngetho nzeye ar 'befi.

42 Hõnse n'ar 'befi mahyoni gi 'yot'e, ngu nunar hoga 'befi xi hwahna ar Maria. Hinjo'o togo da hñökwabi.

11

Ar Hesu bi uta yá maxte hanja nda t'apa Jö (Mt. 6:9-15; 7:7-11)

1 Bi zota n'ar pa ar Hesu mi apabi Jö ár Dada, ne nu mi wa'ö, n'ár maxte bi 'ñembabi:

—Ma tsi Hmu'i, di ne gi utkagihe hanja ga afe Jö, ngu ar Xuwa mi utwabi yá maxte.

2 Nu ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Nú'mu xki 'yafu Jö, gi 'ñeñhu njawa:

Ma tsi Dada'ihe gi 'bu mhets'i,
dár nsunda ri thuhu.

Dá ekwa ri ts'ut'wi,

ne da t'ot'a'iwa har ximhai ngu bi t'ot'a'ip'u
mhets'i.

3 Rakagihe te ga tsihepya.

4 Ne pumgagihe ma ts'okihe, ngetho nuje n'ehe di
pumfe togo xi ts'okagihe.

Ne yo gi heje da döje ar ts'ati, ñöngagihe hinga othe
nö'ö xi nts'otho.

5 Ne ar Hesu bi 'ñemba yá maxte n'ehe:

—Ma ga möñhu, n'ar jö'i ntsixkwi man'a n'anguthowi. Ne ngu made nxui ma da k'önga hár ngu, ne da 'ñembabi: Xta ehe gi 'yotka ar möte gi hmika hñu ya thuhme.

⁶ Ngetho ka di zo man'ar ñ'ohö di ntsix'be n'ehe, xpa e yap'u, ha hiñ'otho te ga umbi.

⁷ Ne nö'ö da dödi mbo hár ngu, ne da 'ñenö: Hindi ne gi k'öskagipya. Xta kot'a ma goxthi, ne di hwixa ma bötsi. Jange hinda tsä ga nangi ga 'ra'a nö'ö teme gi adi.

⁸ Ha nuga di xi'ahu, hinda nangi da umbabi nö'ö te adi mödi ár mpöhwi. Da nangi da umba gatho nö'ö k'at'i, njap'u da hyegi da 'yapa ár t'öhö.

⁹ Jange di xi'ahu, 'yahu ne da t'a'ahu. Hyoñhu, ne gi tiñhu. Mathu, ne da nsok'ahu ar goxthi.

¹⁰ Ngetho nö'ö togo da 'yadi, da t'umbabi. Nö'ö togo da hyoni, da dini. Ne nö'ö togo da mafi, da nsokwabi.

¹¹ Nú'ahu gar dadahu, nu'mu ri bötsihu da 'ya'ahu n'ar thuhme, hage gi umfu n'ar do. Xi'mu da 'ya'ahu n'ar hwö, hage gi umfu n'ar k'eñö.

¹² Xi'mu da 'ya'ahu n'ar t'axi, hage gi umfu n'ar penzu.

¹³ Nu'mu gar ts'oktehu, ne gi pöhu gi umfu nö'ö xiñho ri bötsihu, hanguhmö ar Dada mhets'i xa da umbabi ár Hñö Jö gatho nu'u togo da 'yapabi.

*Da göxa yá mengu n'ar ngu nu'mu da ntunse
(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)*

¹⁴ N'ar pa ar Hesu bi 'yemba n'ar ts'ondöhi n'ar ñ'ohö xki japi nda ngone. Nu mi bonga ar ts'ondöhi, ar gone bi za bi ñö. Ha nuya jö'i bi hyandi, xa bi 'yotho.

15 Ha 'ra mi eñ'u:

—Nunar ñ'ohonu enga ya ts'ondöhi, hömpa ár ts'edi ar Belsebu ár ndö ya ts'ondöhi.

16 Ma'ra hont'a mi ne nda hyathmö, mi apabi n'ar nt'udi ndi 'ñe mañö mhets'i.

17 Ar Hesu mi pötho tema mi beñ'u, jange bi 'ñembabi'u:

—Nu'mu n'ar hnini da ñhege ne da ntunse, ma da jö'sase'u gatho nö'ö xi 'yot'e. Ha nu'mu n'ar ngu da ntunse nuya mengu, da göts'i.

18 Njap'utho n'ehe, nu'mu ar ts'ondöhi da ntunkwi yá mits'ondöhiwi, hanja da me'sa ár ts'edi'ö. Nuga di xi'ahu njap'u, ngetho gi eñhu di enga ya ts'ondöhi di hömpa ár ts'edi ar Belsebu ár ndö ya ts'ondöhi.

19 Ha nu'mu njap'u ngu gi möñhu, xi nuya ri m'ehnihu 'mu, togo ár ts'edi hömpabi da 'yenga ya ts'ondöhi. Go da hñump'a ri hmihu'u.

20 Ha nu'mu di enga ya ts'ondöhi di hömpa ár ts'edi Jö, pöhu 'mu, ár ts'ut'wi Jö xi zokwapya habu gi 'buhu.

21 Nu'mu n'ar ñ'ohö jar ts'edi ne the ya bojö tsa da su ár ngu, 'be'sa xiñho gatho yá ñho 'mu.

22 Ha nu'mu da zo man'a di töte ár ts'edi, ne da döhö, da hñömba yá bojö the nda su ár ngu. Da hñö'spabi nö'ö mi pets'i, ne da hyemba yá ñ'ohu gatho nö'ö te janu.

23 Nö'ö togo hindi ñ'o'be, utsagi. Ne nö'ö togo hindi mus'be mahyegi, go font'i.

Ar ts'ondöhi bi pengi

(Mt. 12:43-45)

24 Nu'mu n'ar ts'ondöhi da bonga ha n'ar jö'i, da ñ'o ha ya ot'a hai, di honga habu da ntsaya, ne

hinte tini. Nu'mú da bense ne da 'ñenö: Xi'mu ga penga ha ma ngu da poni.

25 Ha nu xta pengi da dinga nö'ö ár 'bet'o ngu habu mi 'bui, xi njoki, ne xi thoki xiñho.

26 Nu'mú nunar ts'ondöhi'ö, dama da hyonga ma yoto yá mits'ondöhiwi di töpa ár nts'o, ne da kut'i da m'uhwi. Ne nunár 'befam'ui nunar jö'i xki hyehmö ar ts'ondöhi, di töta ár nts'o, hinge ngu 'bet'o.

Nu'u xa töta ar jöpi xi hñöni

27 Nú'mu mi mönga njap'u ar Hesu, n'ar 'behñö mi 'buhnu har mhunts'i bi ñö nts'edi, ne bi 'ñenö:

—Xa xi jöpa Jö nö'ö ar 'behñö xi 'yoñ'a'i, ne xi tede'i.

28 Nu'mú ar Hesu bi dödi ne bi 'ñenö:

—Töta ar njöpi xi hñönga nu'u togo otwabi nö'ö mönga Jö.

Ya ts'ojö'i a n'ar nt'udi

(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

29 Mi 'yo mi mhunts'a ya jö'i hár nthet'i ar Hesu, ne nö'ö bi 'ñembabi'u:

—Nuya jö'i 'bu nuya payu thota yá nts'o, adi da hyanda n'ar nt'udi, ha hinda ma da t'umbabi. Honse da t'umba ár nt'udi ar m'ehni Honas.

30 Ngetho njangu ar Honas bi 'behni ngu ar nt'udi da hyanda ya me Ninibe, njap'utho Nö'ö Togo ba e bi Njö'i, gehnu n'ar nt'udi da hyanda ya jö'i 'bu nuya payu.

31 Nunar 'behñö mar ndö ndi 'ñe mak'angi, ma da nanga har thöxamajöni, ne ma da hñu'mba yá hmi nuya jö'i 'bu nuya payu. Ngetho nuna ba e har

yap'u hai nda 'yo'spa ár mfödi ar Salomon. Ne gi 'buhwihuwa n'a xa töpa ár nsu ar Salomon.

³² Nuya me Ninibe ma da nanga har thöxamajöni, ne ma da hñu'mba yá hmi nuya jö'i 'bu nuya payu. Ngetho nu'u bi 'yot'wa ár ntso'mi nu mi zo ar Honas. Ne gi 'buhwihuwa n'a xa töpa ár nsu ar Honas.

Ár ñot'i ma ndo'yohu

(Mt. 5:15; 6:22-23)

³³ Hinjo'o n'ar jö'i togo da tso n'ar ñot'i ne da 'ñögi, wa da go'ma ha n'ar ts'oi. Nö'ö da 'yot'e, da 'ñexa habu da tsa da yot'a gatho mbo har ngu, ne da hyanda nu'u togo da yut'i.

³⁴ Nuya ri dahü ngu 'ra yá ñot'i ri ndo'yohu. Nu'mu ri dahü xiñho, xoge ri ndo'yohu 'bu har hyats'i. Ha nu'mu ri dahü hingi ho, xoge ri ndo'yohu 'bu har 'bexui.

³⁵ Jange jamasuhu nö'ö ar ñot'i gi pe'su, da yot'a xiñho ri mfenihu, ne hingi 'buhu har 'bexui.

³⁶ Nu'mu gatho ri ndo'yohu 'bu har hyats'i, ne hinte ts'omp'a ri mfenihu, xa di kop'athohu ar hyats'i, ngu n'ar ñot'i es'ahu ár hyats'i.

Ar Hesu bi nombayá ts'o'befi ya denga'bepate ne ya böt'ofu

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lk. 20:45-47)

³⁷ Nu mi wadi bi mönga njap'u ar Hesu, n'ar denga'bepate bi 'yapar möte nda mewi nda ñungwi hár ngu. Bi yut'a ar Hesu, ne bi hñu har mexa.

³⁸ Ha nu ar denga'bepate xa bi 'yotho mi hyanda ar Hesu himbi nxu'ye m'et'o ne nda ñuni ngu yá nt'umbi'u.

³⁹ Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi'ö:

—Nu'ahū gar denga'bepatehū, gi njanguhū n'ar xut'bada ne ar xutmohi, hõnse xut'a nthi, ha nu mbo xi nts'otho. Nu'ahū gi ne gi ponga ri hmihū ha yá nthandi ya jö'i, mödi gi pe'su ha ri mfenihū ar mfē ne ar ts'om'ui.

⁴⁰ Xa xka 'be ri mfenihū. Ha hingi pöhu, Jö ge'ö bi hyoka xoge ár 'bai ar jö'i, nthi ár ndo'yo ne mbo ár mfeni n'ehe.

⁴¹ Faxu ya hyoya hyemfu nö'ö gi pe'su, ne njap'u hö, da nt'axk'a'ihū xoge.

⁴² Hwëkate nu'ahū gar denga'bepatehū. Ngetho gi 'wekwabihū Jö n'a 'ret'a xeni ar xök'ni, ar ruda ne gatho nu ma'ra ya doni. Ha hinto gi ot'wabihū ar ñho, ne hingi möhū Jö. Xiñho gi 'wejwu ár meti Jö, ne hingi hyehū gi 'yot'wabihū ar ñho ma'ra, ne gi möhū Jö.

⁴³ Hwëkate nu'ahū gar denga'bepatehū. Ngetho gi ne gi hñuhū ha ya nthudi nsu ha ya nijö, ne gi nehū da nzengwa'ihū xa di 'benga nt'ek'ei ha ya tai.

⁴⁴ Hwëkate nu'ahū gar böt'ofohū, ne gar denga'bepatehū, xa gar katehū. Gi ñhehwihū ya nt'agi hingi nheki, thotya jö'i mañö, ne hingi pö'u tengu ar nts'otho mbo.

⁴⁵ Nep'u bi dö n'ar böt'ofo, ne bi 'ñembabi ar Hesu:

—Ma Utate'ihe, nú'mu gi mönga njap'u, gi emgagihe dar böt'ofohe n'ehe.

⁴⁶ Ha nunar Hesu bi 'ñenö:

—Hwëkate nu'ahū gar böt'ofohū n'ehe. Ngetho gi jafu ya jö'i da muxa ya 'beni nu'u hingi tsa da muts'i, ha nu'ahū hingi ne gi thañhuts'u.

47 Hwëkate'ihü. Ngetho gi pengi gi hokwabihü yá nt'agi yá m'ehni Jö mi 'bu mam'et'o, nu'u bi hyose ri palehü.

48 Njap'u nheki gi et'athohü ri xuthahü nö'ö bi 'yot'a ri palehü. Ngetho nu'u bi hyo ya m'ehni, ha nu'ahü go gi pengi gi hokwabihü yá nt'agi.

49 Jange Jö xki 'ñense hár döta mfödi: Ma ga pempabi'u ma m'ehni ne ma mpote. 'Ra ma da tho, ne ma'ra xa ma da nt'utsa.

50 Jange nuya jö'i 'bupya, Jö go ma da got'wabi gatho ár ji yá m'ehni xi nhö'mba di ndui nú'mu mi thoka ar ximhai.

51 Da ndu'ma nú'mu mi nhö'mba ár ji ar Abel, di göxa ár ji ar Sakaria nö'ö bi tho madedar m'oxm'oñho ne ar nijö. Jange di xi'ahü, Jö gatho ma da got'wa nuya jö'i 'bu nuya payu.

52 Hwëkate nu'ahü gar böt'ofohü. Ngetho hingi hehü da bötwa ár mhö Jö nu'u togo ne da bödi. Himbi zo ri mfenihü, ne hingi hehü ma'ra nda zo yá mfeni.

53 Nu mi wadi bi mönga njap'u ar Hesu, nuya böt'ofe ne nuya denga'bepate, xa bi fats'i mi ot'wa nze ya nt'ani.

54 Ngetho xa mi ne nda 'yo'u nda mönga nö'ö himi ho, ne njap'u nda dinga te nda hyots'e.

12

Jamasuhü yá ts'ont'uti ya denga'bepate

¹ Nep'u xa mi thota ár nzeye ya jö'i bi mhunts'i, ne mi ñ'ent'a n'a ngu n'a. Nu'mú ar Hesu bi ndui bi ñö, ne m'et'o bi ñemba yá maxte:

—Jamásuhu, yo ma gi tembabihiu yá ts'om'ui ya denga'bepeate, ngetho nu'u xa ot'a ñhogajö'i ne ya nemhñö, ne 'ramtx'u ts'omba yá mfeni ya jö'i.

² Hiñ'otho teme xi t'ögi ne hinda thini, wa teme xi t'ot'a ñ'ontho ne hinda födi.

³ Jange nuga di xi'ahu, gatho nö'ö gi möñhu ñ'ontho, m'efa ma da födi. Ne gatho nö'ö gi njont'anehu, ma da mhönga nts'edi gatho da 'yode.

Togo gi tsuhu
(Mt. 10:28-31)

⁴ Ha nuga di eñ'ahu, ma tsi ñ'owi'ihu, yo gi tsuhu togo ne da hñök'ahu ri tehu, ne m'efa hinda tsä te man'a da ja'ahu.

⁵ Ma ga xi'ahu togo mahyoni gi tsuhu. Tsuhu nö'ö tsä da hñök'a ri tehu, ne pe'sa ar ts'edi da meñ'ahu har tsibi n'ehe. Hö, go gi tsuhunu.

⁶ Nuya tsi ts'int's'u hingi hmödi, t'unga kut'a ha n'ar tsi ngudmi. Ha Jö hinxi pumhni n'ayu.

⁷ Xi'ahuhmö. Gatho ri xtöhu Jö pödi hangu'u. Jange yo gi ntsuhu, ngetho gi töfu ár nsu pe'sa n'a mut'i ya ts'int's'u.

Nu'u togo da data majöni ya jö'i xi bökagi
(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Di xi'ahu, gatho nu'u togo da damajöni ha yá nthandi ya jö'i xi bökagi, Nuga xta e ga Njö'i, ma ga damajöni ha yá nthandi yá enxe Jö xta mpö'be'u.

⁹ Ha nu'u togo da kongagi ha yá nthandi ya jö'i, nuga n'e, ma ga kongga ha yá nthandi yá enxe Jö, ga enö hiñham'u xta mpö'be'u.

¹⁰ Nu'mu n'a da ñömañ'ubi Nö'ö Togo ba e bi Njö'i, da mpumbabi. Ha nö'ö togo da zanga ár Hñö Jö, hinda ma da mpumbabi.

¹¹ Nu xta ts'ix'ahū ha yá nijö ya xodyo, wa ha yá nthandi ya nzaya, wa ma'ra yá ndö ya hnini, yo gi tu ri muihū tema gi thöhū, yo gi beñhū m'et'o tema gi möñhū.

¹² Ngetho nu xki ñöhū, ár Hñö Jö ma da ut'ahū teme mahyoni gi möñhū.

Ár'bede n'ar ñ'ohö hinte mi k'at'i himi benga nö'ö xiñho

¹³ Nep'ū n'ar ñ'ohö mi 'yo har mhuntsjö'i, bi 'ñemba ar Hesu:

—Ma Utate'i, xipats'ū ma jödö ga ñhe'be nö'ö bi zogagihe ndu ma dadahe.

¹⁴ Nunar Hesu bi 'ñembabi'ö:

—Xi'ge Ndada, togo xi hñuxkaga ngu ar nzaya ga hek'ahū ar hai.

¹⁵ Ne bi 'ñenö n'e:

—Jamasuhū hinge xa gi hyomfū yá ñho ar ximhai, ngetho ha ya ñho, hinge ja bi ehnu ar hogam'ui.

¹⁶ Ne bi xipa n'ar 'bede nu'ū ya jö'i xki mhunts'i, ne bi 'ñembabi:

—Mi 'bü n'ar ñ'ohö xa mi pe'sa nzeye ya ñho, ne nuyá hai xa bi unga n'ar hoga sofo.

¹⁷ Nu'mú nö'ö ar ñ'ohö'ö bi bense, ne bi 'ñenö: Te ga pepya. Hiñ'otho habū ga kwata gatho ma sofo.

¹⁸ N'a mbi 'ñense hár mfeni: Da beni tema ga pefi. Ma ga yot'a nuyū ma t'u, ne ma ga hoka ma'ra di töte ár döta. Ne ka ga utnu gatho ma sofo ne gatho nö'ö te di pets'i.

¹⁹ Nep'ū ka jwadi ga kwata gatho ma sofo, ma ga embase ma te: Nupya hö, janū gatho nö'ö te di honi ga tsi nzeye ya jeye da 'ñep'ū. Nupya da tsā ga tsaya, ga ñuni, ga ntsithe, ne xa ga njohya.

20 Ha Jö bi 'ñembabi nö'ö ar ñ'ohö'ö: Xa xka 'be ri mfeni, ngetho ar nxuinu, ma gi tu, ne gatho nö'ö gi pets'i, hingi pödi togo ma da gohwi.

21 Njap'utho n'ehe, nö'ö togo xi munts'a nzeze ya ñho ár metise, nu xta du, ma da ñhoya hár nthandi Jö.

*Yo gi tu ri muihu tema di ñep'u
(Mt. 6:25-34)*

22 Nep'u ar Hesu bi 'ñemba yá maxte:

—Nupya di xi'ahu, yo gi tu ri muihu tema gi tsihu, wa tema gi hyehu.

23 Ngetho ri tehu töpa ár nsu ar ñhuni, ne ri ndo'yohu töpa ár nsu ar he.

24 Hyanthu ya ka. Nu'u hingi pot'i, hingi xofu, ne hiñ'otho yá t'u. Jö go 'wiñ'u. Ne nu'ahu gi töfu ár nsu gatho ya zu'we nsani.

25 Togo da hñu'sa ár ñhets'i xa di tu ár mu.

26 Nu'mu hingi tsa gi 'yothu nö'ö hingi hembu, yo'ö tup'a ri muihu gatho nu ma'ra 'mu.

27 Hyanthu hanja te ya doni. Hingi het'i, hingi pe man'ar 'befi. Ha di xi'ahu, nunar ndö Salomon, mödi xa mi pe'sa ár nsu, himbi za bi ñhe ngu ár nzatho'u.

28 Nu'mu Jö heta ya doni da ndompya har 'batha, ne xudi da nk'uts'i da t'u'sa har tsibi, xi'ahu, tengu da thet'ahu 'mu. Yo'ö xa hinte gi pe'su ri jamfihu.

29 Jange yo gi tu ri muihu tema gi tsihu ne tema gi hyehu, ne hindi oda ri mfenihu tema gi k'athu.

30 Ngetho gatho nu'u ya jö'i hinxi ñ'emui, hyax'mu oda yá mfeni nö'ö te da zi ne te da hye. Ha nu'ahu, ri Dadahu bi 'bu mhets'i, pö'ö teme gi k'athu.

31 Jange hyoñhu m'et'o hanja gi 'buhu xiñho hár ts'ut'wi Jö, ne njap'u hö, hinda k'at'ahu gatho nö'ö gi hoñhu.

Pe'sa ri ñhohu núnu mhets'i
(Mt. 6:19-21)

32 Ma tsi t'ulo mhunts'i'ihu, yo gi ntsuhu, ngetho Jö ri Dadahu xi hwëk'ahu gi 'buhu hár ts'ut'wi'ö.

33 Jange pahu ri m'ets'ihu, ne hyembabihu ya hyoya. 'Yothu ri 'benihu hingi thege, ne ri m'ets'ihunu mhets'i hinda göts'i, habu hinda yut'a ya bë da bëp'ahu, ne hinda de ar zu'we.

34 Ngetho habu 'bu ri m'ets'ihu, ka 'buhnu ri mfenihu n'ehe.

Ar hoga 'bego ndo'mi

35 Ñhoju ne ndo'mhu, ngu 'ra ya hoga 'bego di zo yá ñot'i.

36 Jahu ngu 'ra ya 'bego to'ma yá hmu xta menga n'ar ngo nthöti, ne nu xta gant'a ar goxthi, nu'u ngut'a da xokwabi.

37 Xa ma da njohya nu'u ya 'bego di nuhu nú'mu xta zo ár hmu. Nuga di xi'ahu, nunar hmu'ö da mo ar mexa, ne da 'ñei da 'wini.

38 Mödi da zo made ar xui, wa nú'mu 'butho da hats'i, xa ma da njohya nu'u ya 'bego da ts'udi nuhu.

39 Ne di xi'ahu, nu'mu n'ar jö'i di pöhmö ham'u da zo ar bë, nu ar jö'i'ö hinda ñ'öhö, da su ár ngu, hinda hye ar bë da yut'i da bëpabi.

40 Jange nu'ahu ndo'mhu, ngetho nö'ö ar pa hingi beñhu, n'a ngi thañhutho, ma da mengi da ehe Nö'ö Togo ba e bi Njö'i.

*Ar hoga 'bego ne ar ts'o'bego
(Mt. 24:45-51)*

⁴¹ Nep'u ar Pedro bi 'yambar Hesu, ne bi 'ñembi:
—Ma tsi Hmu'i, xi nunar 'bede ga jwadi ga mö,
hage honse ga xije, wa ga xipa gatho ya jö'i.

⁴² Ne ar tsi Hmu bi dödi:
—Xi'mu n'ar hmu da bongá ár ngu da ma, togo
da zokwa ár 'befi da su ne da 'wimbabi gatho yá
'bego. Hage hinda zokwabi n'ar hoga 'bego di pödi
te gatho mahyoni da mefi.

⁴³ Xa da njohya nö'ö ar 'bego nu xta zo ár hmu,
ne da dini di ot'a gatho ngu nö'ö xki zokwabi nda
mefi.

⁴⁴ Xa majöni di xi'ahu, nu ar hmu'ö ma da 'ñexa
ar hoga 'bego'ö, da supa gatho nö'ö te pets'i.

⁴⁵ Ha nu'mu nö'ö ar 'bego togo bi ts'ogi nda supa
ár 'befi ár hmu, da benga hár mfeni, núnár hmu
hinda nxoni da pengi. Ne da ndui da me ya ñ'ohö
ne ya 'behño nu'u yá mi'begowi, ne xa di ñuntho,
ne di tsithetho, ne xa di ntitho.

⁴⁶ Ha nu'mu ár hmu da zohö nö'ö ar pa'ö hindi
to'ma nor 'bego'ö, xa ma da t'umba n'ar döta mfei,
ne da 'ñet'a habu bi ku nu'u hingi ñ'emui.

⁴⁷ Nö'ö ar 'bego pödi xiñho tema xi 'bepa ár hmu,
ne hinda 'yot'e, töte ár mfei ma da t'umbabi'ö.

⁴⁸ Ha nö'ö ar 'bego hindi pödi xiñho teme xi 'bepa
ár hmu ne hinda mefi xiñho, da t'umba ar mfei,
mödi hingar nzeye ngu nö'ö man'a. Ngetho nö'ö
togo da t'ent'wa nzeye ar 'befi hár 'ye, njap'utho
ma da thö'spa majöni n'ehe. Ne nö'ö togo da
t'umbabi nzeye da su, njap'utho ma da thö'spa
majöni.

Ngetho xpa e ar Hesu, ma da ñhe ya jö'i
(Mt. 10:34-36)

⁴⁹ Nuga xta ekwa har ximhai ga u ar tsibi, ne xa di nehmö da ndui da nzo.

⁵⁰ Mahyoni ga tho nzeye ya ugi ne ya dumui, ne xa di nehmö da ndui ga thogi.

⁵¹ Ha gi beñhu xta ekwa ga jö'sa ya tuhni har ximhai. Hin'ö, xta e ga exa ya jö'i da ntuhni.

⁵² Da ndu ar pania di map'u, nu'mu ha n'ar ngu di 'bu kut'a, ma da ñhehyu, hñu da utsal nu yoho, ne yoho da utsal nu hñu.

⁵³ Ya dada da utsal ya t'u, ha nuya t'u da doxa ya dada. Ya nönö da utsal ya t'inxu, ha nuya t'inxu da doxa ya nönö. Nuya ka da utsal ya ts'ihwe, ha nuya ts'ihwe da utsal ya ka.

Hanja hingi pöhu nuya pa gi 'buhu
(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁵⁴ Ar Hesu bi 'ñembabi ya jö'i n'ehe:

—Nú'mu gi hanthu da njuxa ya gui núnu mam-puni, gi eñhu ma da 'wöi, ne majöni da njap'u.

⁵⁵ Nu'mu da ndui da ñ'o ar ndöhi, gi eñhu ma da zo ar pahyadi, ne majöni da njap'u.

⁵⁶ Nemhñöhü. Gi pöhu gi hyanthu ham'u mponga mhets'i ne ar ximhai, hanja hingi pöhu mponga nuya payu gi 'buhu.

Kohwi n'ar nkohi ri ñ'unihi
(Mt. 5:25-26)

⁵⁷ Hanja hingi bensehu ndana'ö xiñho gi 'yothu, ne ndana'ö hingi ho.

⁵⁸ Nu'mu n'a da zix'ahu har ts'ut'wi, nu xki 'yohu har 'ñu, dama gi nkohwihu nú'mu gi 'yosehu, njap'u hinda zix'ahu har nzaya. Ngetho

nú'mu xki tsoñhu har nzaya, nö'ö da dat'ahu ár mfats'i, ne nö'ö ár mfats'i da zix'ahu, ma da go'ahu har fadi.

⁵⁹ Di xi'ahu hinda za gi poñhu, ma gi 'buhunu gi k'othu gatho nö'ö gi tuhu.

13

'Yothwu ár ntso'mi, hyoñhu hingi m'ehu

¹ Nú'mu mi 'buhnu 'ra ya jö'i bi metwabi ar Hesu hanja ar Pilato bi mehna togo nda hyo 'ra ya me Ngalilea. Ne bi nthöspabi ár jise'u ár ji ya meti m'oñho mi uñ'u har dönganijö Herusalen.

² Ne ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Ha gi beñhu nuya ñ'ohoyu bi t'ot'wa njap'u ngetho mi töpa yá ts'oki gatho nu ma'ra ya me Ngalilea.

³ Di xi'ahu hin'ö. Ha nu'mu hingi 'yot'wabihu ár ntso'mi, ma gi m'ehu ngu bi m'e'u.

⁴ Xi nu'u 'ret'amahñöto ya jö'i bi ze'ma ar he'sjodo Siloe nú'mu mi yot'e, ha gi hu ri muihu mi töpa yá ts'oki gatho nu ma'ra ya me Herusalen.

⁵ Di xi'ahu hin'ö. Ha nu'mu hingi 'yot'wabihu ár ntso'mi, ma gi m'ehu ngu bi m'e'u.

Ár 'bede n'ar 'bai'iuxi hinte mi tu

⁶ Ne ar Hesu bi xipa n'ar 'bede ya jö'i, ne bi 'ñembabi:

—N'ar ñ'ohö mi pe'sa n'ar 'bai'iuxi mi 'ba hár hwöhi. Ne n'ar pa bi ma ba k'öts'i nda nu ha xki ndu, ne hinte bi dini.

⁷ Nep'u bi 'ñemba ár 'bego mi su ar hwöhi: Di ne gi tseka nunar 'bai'iuxi, ngetho hñu njeye xta ehe

di handi ha da ndu, ne hinte xta tini. Jange te ga jafu, hõnse hongã nze ar hai ne hinte uni.

⁸ Nu'mú bi 'ñenga ar 'bego: Ma tsi hmu'i, yo gi tsejmö. Ma ga hehu man'a njeye. Ma ga fomba ar hai ne ga ut'wa ar 'yai.

⁹ Xõmhö njap'u da ndu. Ha nu'mu hinda uni, nu'mú hö, da za gi tseki.

N'ar pa ntsaya ar Hesu bi othe n'ar 'behñö mar nk'oxtha

¹⁰ N'ar pa ntsaya ar Hesu mi 'bu ha n'ár nijö ya xodyo, mi uta ya jö'i.

¹¹ Ne mi 'buhnu n'ar tsi 'behñö xki nk'oxtha. Xki tho 'ret'amahñöto njeye n'ar ts'ondöhi xki japi nda ñheni, himi hegi nda jönga ár xutha.

¹² Nu mi hyanda ar Hesu, bi zofo ne bi 'ñembabi: —Nönö, nupya xi hyek'a'i ri hñeni.

¹³ Nu'mú bi hñu'spa yá 'ye ar tsi 'behñö. Ne dama bi za bi jönga xiñho ár ndo'yo, ne bi müdi bi umbã njamödi Jö.

¹⁴ Ne nö'ö mar ndöngi har nijö, bi mbö ár kwe, ngetho ar Hesu bi othe ar tsi 'behñö har pa ntsaya. Ne bi 'ñemba ya jö'i:

—Di pe'su 'rato mpa ga mpehu. Nu'mu tsu'ahu ya hñeni, ba ehü nuya pa'u da t'othe'ihu, hinge nuya pa ntsaya.

¹⁵ Ar tsi Hmu bi dödi ne bi 'ñenö:

—Nemhñöhü. Ha hingi xo'thu ri boihu wa ri n'ogehu gi tsíthu, mödi ar pa ntsaya.

¹⁶ Xi nunar tsi 'behñönu ár mangan'бето ar Abra, xi 'we'sa ar ts'ondöhi 'ret'amahñöto njeye, hage hingi ho da sot'i mödi ar pa ntsaya.

¹⁷ Ne nu mi mönga njap'u ar Hesu, gatho nuyá ñ'uniwi mi 'buhnu, bi 'be yá tsa. Ha nu ma'ra ya

jö'i xa mi johya mi hyanda ya döta nt'udi mi ot'a ar Hesu.

Ár 'bede ar ndamurtasa bi 'bot'i
(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸ Bi 'ñenga ar Hesu n'ehe:

—Tema ga emfu di hñöxa ár ts'ut'wi Jö, wa tema ga hekwabihu.

¹⁹ Njangu n'ar tsi ndamurtasa bi mot'a n'ar ñ'ohö hár hwöza. Ne xa bi te n'ar 'baiza, ne ya ts'int's'u ka köxhnu yá m'afi.

Ár 'bede ar njoxthuhme
(Mt. 13:33)

²⁰ Bi 'ñenga ar Hesu n'ehe:

—Tema ga hekwabipya ár ts'ut'wi Jö.

²¹ Ñhehwi ar njoxthuhme bi pant'a n'ar 'behñö ha guto hwada ar juni, ne bi do'mi bi joxa xoge.

Ar goxthi xi nts'ixt'i
(Mt. 7:13-14, 21-23)

²² Ar Hesu mi ne ar 'ñu ndi ma Herusalen, mi tho ha ya döta hnini ne ya t'ulo hnini, mi uta ya jö'i.

²³ Ne n'ar jö'i bi 'yani ne bi 'ñembi:

—Tsi Hmu'i, hage tsi tui ya jö'i ma da mpohö.

Ha nö'ö bi 'ñembabi:

²⁴ —Umba ri muihu gi kuthu har goxthi xi nts'ixt'i. Nuga di xi'ahu, nzeze di nemhö da yutnu, ne hinda tsä.

²⁵ Jangu xta got'a ar goxthi nö'ö togo ár meti ar ngu, njap'u nu'ahu m'efa xa ma gi mahmöhu ne gi 'ñeñhu: Ma tsi Hmu'ihe, xogagihe ar goxthi. Ha nö'ö ma da dödi ne da 'ñeñ'ahu: Hindi pödi habu xka 'ñehu.

26 Nep'u nu'ahū ma gi 'ñembabihū: Hanja hingi pöje. Ndi ñuñhu ne ndi tsithehu, ne ha ma hninihe go ngi utkagihe ri 'ñu.

27 Ha nö'ö ma da 'ñeñ'ahū: Di xi'ahū hindi pödi habū xka 'ñehu. 'Wehu, 'yot'ats'oki'ihu.

28 Ne xa gi nzoñhunū, ne xa ma da du ri muihu, nu xki hyanthu ndu ri müdi palehu ar Abra, ne ar Isa, ne ar Hakob, ne gatho yá m'ehni Jö di 'buhnu hár ts'ut'wi Jö, ne nu'ahū hinda thek'ahū gi kuthū. Ma gi kohu nthi.

29 Ne ma da e ya jö'i xoge ar ximhai, di du'ma mahyats'i, di göxa mampuni, ne mahwifí di göxa mak'angi. Ne ma da yut'u hár ts'ut'wi Jö, ma da hñuhnu har mexa da ñuni.

30 Ne nuya pa'u, nu'u 'bet'opya, ma da m'efa, ha nu'u 'befa, ma da m'et'o'u.

Ar Hesu bi zot'a ár müi bi hwëka ya me Herusalen (Mt. 23:37-39)

31 Nunar pa'ö, bi zö 'ra ya denga'bepate ha mi 'bu ar Hesu, ne bi 'ñembabi:

—Di ma, tsokwa nunar hainū, ngetho ar ndö Erode ek'atho da hyo'i.

32 Ha nu ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Di möhu ba xifu nö'ö ar hyate jö'i: Nupya ne xudi hinga tsaya ga enga ya ts'ondöhi, ne ga othe ya dathi, ne ndamöni ga jwata ma 'befiwa.

33 Nupya ne xudi ne ndamöni, ga ne ma 'ñu gar ma Herusalen, ngetho habū xi thopa yá m'ehni Jö, mahyoni da thogaginū n'ehe.

34 Nu'ahū gar menguhū Herusalen, gi hofu yá m'ehni Jö, ne gi k'ampabihū togo bi peñ'ahū. Hangu xta nehmö nga munts'ahū, ngu n'ar tsi oni

munts'a yá t'u'ni da hwixa ha yá hwa, ne hinga nehu.

³⁵ Pöhu, Jö ma da hyek'ase ri nijöhu. Ne di xi'ahu, hinga ma gi hyandgagihu nuya payu. Gi to'mhu da zo ar pa gi 'ñeñhu: Nsunda nö'ö togo xpa pehna Jö ma tsi Hmuhu.

14

Ar Hesu bi othe n'ar ñ'ohö mi neni

¹ N'ar pa ntsaya ar Hesu bi ma ba ñunga hár ngu n'ar ndö mar denga'bepate, ne nuyá ñ'ohu mi öthó tema mi ot'ö.

² Ne ka mi 'buhnu n'ar ñ'ohö mi ñhandwi xa mi neni.

³ Nep'u ar Hesu bi 'yambabi ya denga'bepate ne ya böt'ofö, bi 'ñembabi'u:

—Hage ja ar seki da t'öthe n'ar dathi har pa ntsaya, wa hin'ö.

⁴ Ha nu'u bi ñhetho, hinte bi dödi. Nu'mú ar Hesu bi hñu'spa ár 'ye nö'ö ar ñ'ohö mi neni, bi othe ne bi mehni bi ma.

⁵ Nep'u bi 'ñembabi ya denga'bepate ne ya böt'ofö:

—Nu'mu da zo n'a ri n'ogehu wa n'a ri boihu ha n'ar pothe, ha hinga dama gi hñöhu mödi ar pa ntsaya.

⁶ Ha nu'u himbi za te bi dödi.

N'ár 'bede togo bi ts'ohna har ngo

⁷ Ar Hesu mi hyanda mi tso nu'u xki ts'ohna har ñhuni, ne mi hwañ'u ya 'bet'o nthuts'i nda hñu har mexa. Bi xipabi'u n'ar 'bede, ne bi 'ñembabi:

8 —Nú'mu xta ts'oñ'a'i ha n'ar ngo, yo ma gi hñuxa ha ya 'bet'o nthuts'i. Xi'mu da zo man'a nö'ö xi ts'ohni ne töte ár nsu.

9 Nep'u nö'ö togo xi zoñ'a'i, da 'ñeñ'a'i: Tsokwap'u ar nthuts'i nuna man'a. Ge'mu n'ar m'etsa nu xki 'bai gi hñu har ngöts'i.

10 Jange nú'mu xta ts'oñ'a'i ha n'ar ñhuni, hñuxa har ngöts'i. Ne nu xta hyant'a togo xi zoñ'a'i, da 'ñeñ'a'i: Hanja ga hñuxkwa, ño. Thogi di ma ba hñuxa ha ya 'bet'o nthuts'i. Ne njap'u da hyanda nu'u ma'ra di huhnu har mexa, ne da t'es'a'i ri nsu.

11 Nuga di xi'ahu, nö'ö togo da ñ'exase, ma da 'be ár tsa. Ha nö'ö togo hingar ñ'ets'i, da t'e'spabi ár nsu.

12 Ne bi 'ñembabi nö'ö togo xki zohni:

—Nu'mu gi beni gi unga n'ar ñhuni wa n'ar nt'oxiwa ha ri ngu, yo gi zohna nuya ri mpödi, ri ku, nuya ri mēni, wa ri n'angu nu'u pe'sa ya bojö. Ngetho njap'u, nu'u n'ar pa ma da zoñ'a'i n'ehe, ne da kos'atho ngu xka 'yot'wabi.

13 Nú'mu xki 'yot'a n'ar ngo, zohna ya tsi hyoya, nu'u do'ye, nu'u dowa, nu'u ya tsi goda.

14 Nuya tsi jö'i'u, hinda ma da kos'a nö'ö gi otwabi'u. Ne m'efa har ñoho m'ui, nu xki pengi gi ntewi gatho nu ma'ra xi 'yot'a xiñho, ma gi njohya gi hñonga ri nthöhö.

Ár 'bede n'ar ñ'ohö bi 'yot'a n'ar döta ñhuni

15 Nu mi 'yo njap'u nu'u ya jö'i mi huhnu har mexa, n'a'u bi 'ñemba ar Hesu:

—Tengu ár johya nö'ö togo ma da hñudi da ñunga hár ts'ut'wi Jö.

16 Nu'mu ar Hesu bi 'ñembabi:

—N'ar pa n'ar ñ'oho bi 'yot'a n'ar dōta ñhuni, ne bi zohna nze ya jō'i nda ñungwi.

17 Nú'mu mi ñhoki nda ñuni, bi mehna yá 'bego nda xipa nuya jō'i xki zohni: Ba ehū, ngetho xi 'bok'ahū ar mexa.

18 Ha gatho nu'ū ya jō'i xki zohni, bi 'ya ar mpumbate, ngetho hinge nda ma. Nō'ō m'et'o bi 'ñenō: Gi pumgagi ngetho hingi tsā ga ma. Ka di jwadi di tanga n'ar hai, ne mahyoni ma ga k'ōts'i.

19 Ha nō'ō man'a bi 'ñenō: Xta tanga kut'a nt'ei ya boi. Jange di adi gi pumgi, hinda tsā ga ma, ngetho mahyoni ma ga nu ha mpefi xiñho.

20 Ha nō'ō man'a bi 'ñenō: Ka di jwadi di nthōti, hinda tsā ga ma.

21 Mi menga ar 'bego, bi xipabi ár hmu hanja bi dō gatho nu'ū xki zohni. Nu'mú ar hmu xa bi mbo ár kwe, ne bi 'ñemba ár 'bego: Di ma har tai ne ha ya 'ñu har hnini, ne ba tsinkawa gatho nu'ū gi timp'ū, ya tsi hyoya, ne nu'ū do'ye, nu'ū dowa, ne ya goda, ba tsihi ga ñum'e.

22 M'efa nu ar 'bego bi 'ñemba ár hmu: Xta ot'a ngu xka xikagi, ne pongda habū da hñuxa ma'ra.

23 Nep'ū ar hmu bi 'ñembabi ár 'bego: Nupya di ma ha ya dō'ñu, ne hár nthet'i ar hnini. Ne gatho nu'ū gi nthewi gi japi da ehe, ne da ñuxa ma ngu habū pongi.

24 Ngetho nuya da zohna m'et'o, di xi'ahū hinto ma da zipka ma ñhuni.

Hangu ar ñhembabi da denga n'a ar Hesu

25 Nzeye ya jō'i mi ñ'owi ar Hesu, ne nō'ō bi ñhandwi ne bi 'ñembabi'ū:

26 —Nö'ö togo ne da dengagi, mahyoni di töte ar mhöte di pe'skagi, ne m'efa da mö ár dada, ár nönö, ár 'behñö, yá bötsi, yá ku, ne ár tese. Ha nu'mu hindi njap'u, hinda tsá ga embabi ma maxte.

27 Ha nö'ö togo hinda ñ'ent'a ár te da dengagi, hinda tsá ga embabi ma maxte.

28 Xi'mu n'ar jö'i beni da hyoka n'ar he'sjodo, hage hinda hñudi m'et'o da nu ha jwa ar bojö, wa hinda za da jwati.

29 Ha nu'mu hinda nu m'et'o, ne honse da du'mba ár wa ar jödo, ne hinda za da jwati, gatho nu'u ya jö'i bi hyandi, ma da deni.

30 Ne da 'ñeñ'u: Nunar ñ'ohonu, honse bi du'ma ar 'befi, ne himbi za bi jwati.

31 Xi'mu n'ar ndö beni da doxa man'ár mindöwi togo pe'sa yonthebenthebe ya ndogu, hage hinda hñudi da nu m'et'o, ha da za da döho hönse di pe'sa nu'u n'anthebenthebe ya ndogu.

32 Ha nu'mu handi hinda ntöte, da mempa 'ra yá m'ehni ár mindöwi bi e yap'utho, da xipabi teme adi, ne da mengtho hinda ntunkwi.

33 Jange nuga di xi'ahu, nu'u togo hinda hyep'u gatho nö'ö te pets'i, hinda tsá ga embabi ma maxte.

*Nu'mu ar u da 'be ár ñ'uxi
(Mt. 5:13; Mr. 9:50)*

34 Nu ar u xiñho, ha nu'mu da 'be ár ñ'uxi, hanja da menga ár nkuhi.

35 Hingi ho da t'ut'a har hwöhi, wa da jwata ngu ar 'yai. Hinte ár ñho, jange da t'emp'u. Nö'ö togo tu ár gu, dá 'yoxa nö'ö te di mö.

15

Ár 'bede ar tsi deti xki m'edi (Mt. 18:10-14)

¹ Nzeye ya n jotbojö ne ma'ra ya ts'ojö'i, bi ma ba tsu ar Hesu nda 'yoxa nö'ö mi möñ'ö.

² Jange nuya denga'be pate ne nuya böt'ofö, mi ñömañ'u mi eñ'u:

—Nunar ñ'ohönu ñöwi ne ñungwi ya ts'ojö'i.

³ Nu'mú ar Hesu bi xipabi n'ar 'bede, ne bi ñ'embabi'u:

⁴ —Xi'mu gi 'ñehu n'anthebe ya deti, ne gi 'behu n'a, ha hingi tsohu nuya gohon'ate ne 'ret'amaguto har 'batha, ne gi 'yohu xoge ar ngwani, gi hyoñhu nö'ö xka 'behu.

⁵ Ne xki tiñhu, gi 'yents'a ha ri xi'nxihu, ne xa gi njohyahu gi tsihu.

⁶ Ne xki tsohu ri nguhu, gi zoñhu gatho ri mpöhwihu ne ri n'anguhu, ne gi 'ñembabihu: Di ne ga njohyahu, ngetho xta tinga n'a ma deti xki m'edi.

⁷ Jange di xi'ahu, njap'utho n'ehe, nu'mu n'ar 'yot'ats'oki da 'yot'wa ár ntso'mi, xa töte ar johya mañö mhets'i, töta nu'u gohon'ate ne 'ret'amaguto ya hogajö'i beni himahyoni da 'yot'wa yá ntso'mi.

Ár 'bede ar bojö xki m'edi

⁸ Xi'mu n'ar 'behñö pe'sa 'ret'a ya bojö ne da 'be n'a, ha hinda tso ar ñot'i, ne 'ramtx'u da goka xoge ár ngu da hyoni.

⁹ Ne xta dini, da zohna gatho yá mpödi ne yá n'angu, ne da 'ñembi: Di ne ga njohyahu, ngetho xta tinga n'a ma bojö xki m'edi.

¹⁰ Jange di xi'ahu, njap'utho n'ehe, nu'mu n'ar 'yot'ats'oki da 'yot'wa ár ntso'mi, bi ja ar johya habu bi 'bu*ı* yá enxe Jö.

Ár 'bede ar 'ragit'u

¹¹ Ar Hesu bi 'ñenö n'e:

—N'ar ñ'ohö mi 'ñe yoho yá t'u.

¹² Nö'ö ar 'befat'u bi 'ñemba ár dada: Te gi mö dada, xi'mu gi 'raka nö'ö ar xeni ma gi tsogagi. Ha nu ár dada bi hyembabi yá t'u gatho nö'ö mi pets'i.

¹³ Xki tho 'ra ya tsi pa, nu ar 'befat'u bi munts'a gatho nö'ö te xki t'umbi. Ne bi bonga hár ngu, bi gu ar 'ñu bi hñöts'i, bi ma man'ar hai yap'u, habu ba emp'u ár bojö mi 'bu n'ar 'mui himar ñho.

¹⁴ Ha nu mi dege gatho nö'ö te mi hö, xa bi nja n'ar thuhu har hnininu habu mi 'bu'ö, hinte mi tini te nda zi.

¹⁵ Bi ma ba apa ar 'befi n'ar ñ'ohö mar mengunu, ne nunar ñ'ohö'ö bi mehna hár 'batha nda supa yá ts'udi.

¹⁶ Xa mi tsu n'ar thuhu, mi ne nda zipahmö nuyá ñhumi mi tsi ya ts'udi, ne hinto mi hwëki nda umbats'u te nda zi.

¹⁷ N'a mbi bense: Hangu yá 'bego ma dada pongwathobi te da zi, ha nuga di tuwa ar thuhu.

¹⁸ Ma ga penga hár ngu ma dada, ne ga embabi: Ma dada'i, xta ts'okwa Jö, ne nu'ge n'ehe.

¹⁹ Hindi 'ñepkagi gi 'ñengagi ri t'ugi. Hyandgagipya ngu n'a ri 'begotho.

²⁰ Ne bi gu ar 'ñu bi menga hár ngu ár dada.

'Butho nda zoni, bi hyanda ár dada, ne xa bi hwëki, bi nixt'i ba thödi. Mi nthewi bi hyufi, ne bi zu'tsi.

21 Ar t'u bi 'ñenö: Ma dada'i, xta ts'okwa Jö, ne nu'ge n'ehe. Hindi 'ñepkagi gi 'ñengagi ri t'ugi.

22 Ha nu ár dada bi 'ñembabi yá 'bego: Ba hömfu ar hoga he, ne hyethu. Tuthwu n'ar mfo'ye, ne tit'wabihu ya thiza.

23 Ne ba tsihu ar nokaboi, ga hohu ne ga ñuñhu. Ma ga othu n'ar dango njohya.

24 Ngetho numa t'u ndi humamui xki du, ha tetho. Xki m'edi ne da pengi da tini. Ne bi ndui ar dango njohya.

25 M'efa bi zo ar 'bet'ot'u mi 'yo har hwöhi. Ha nu mi zonga get'u ar ngu, bi 'yode mi ja ya me'mda ne ya nhei.

26 Bi mat'a n'ar 'bego, ne bi 'yani te mi ja har ngu.

27 Nu ar 'bego bi 'ñembabi: Ri jödö ba pengi, jange ri dada xi mö nda tho ar nokaboi da njohya, ngetho xi zomaño.

28 Nu'mú nunar 'bet'ojödö xa bi mbo ár kwe, himi ne nda yut'i. Ne ba ponga ár dada nda xipabi nda yut'i.

29 Ha nunu bi 'ñemba ár dada: Gi pöse hangu ya jeye di 'buhwi, ne di pep'a'i. Xta ot'a gatho ngu xka xikagi, ne hinxka 'raka n'ar tsi t'öxi ga njohya'be ma mpödi.

30 Ha nupya hö, xi zo ri t'u togo xpa emba ri bojö ya ts'o'behño. Nö'ö hö, gi hopa ar nokaboi.

31 Nunár dada bi 'ñembabi: Ma tsi t'u'i, nu'ge hyaxtho di 'buhwi, ne gatho nö'ö di pets'i ri meti n'ehe.

32 Hõse nupya mahyoni ga njohyahu, ne ga othu ar dango njohya. Ngetho ri jödö ndi humamui xki du, ne xpa pengi tetho. Xki m'edi, ne da pengi da tiñhu.

16

Ár 'bede n'ar 'bego mi ka ár hmu

¹ Ar Hesu bi 'ñembabi yá máxte n'ehe:

—Mi 'bu n'ar ñ'ohó xa hinte mi k'at'i. Ne mi 'ñe n'ar 'bego, xki nsipabi mi emba ár bojö.

² Jange ar hmu bi zohna ár 'bego, ne bi 'ñembabi: Xta oka 'ra ya 'bede nthox'a'i. Jange di ne gi datka majöni gatho ri 'befi, ngetho hindi ne gi pepkathogi.

³ Nep'u nö'ö ar 'bego'ö bi bense hár mfeni, ne bi 'ñenö: Xipyá te ga pefi. Ma hmu da hñömgá ma 'befi, ha hiñ'otho ma ts'edi ga xa'mar hai, ha 'raka ar m'etsa ga mpeti.

⁴ Xta beni te ga pefi. Ma ga nu ha ga japi da 'rakar seki ha yá ngu nu'u togo tupabi ma hmu, nú'mu xta thögagi ma 'befi.

⁵ Ne bi zohna 'raman'a nu'u togo mi tupabi ár hmu. Nö'ö ar ndui bi 'yambabi: Hangu gi tupa ma hmu.

⁶ Nö'ö bi dödi ne bi 'ñenö: Di tupabi n'anthebe nts'oi ar nziki. Ha nö'ö ar 'bego bi 'ñembabi: 'Bukwa ar he'mi habu huts'i hangu gi tupa ma hmu. Dama hyoka man'a habu di mö, hönse madenthebe nts'oi gi tu.

⁷ Nep'u nö'ö man'a bi 'ñembabi: Xi'ge hangu gi tuge. Nö'ö bi 'ñenö: N'anthebe ndu ar t'ei. Nep'u nö'ö ar 'bego bi 'ñembabi: 'Bukwa ri he'mi habu huxa hangu gi tupa ma hmu. Hyoka man'a habu di mö, hönse gohon'ate gi tu.

⁸ Nep'u nu ár hmu bi 'ñe'spa ár nsu nö'ö ar ts'o'bego'ö, ngetho dama bi tita ár mfeni bi gohwi xiñho nu'u togo mi tu ya thai. Jange njap'u nuya

meximhai, xa ka mbödi da zixkwi xiñho yá ñ'ohu nuyá 'befi'u, ha nu'u xi jamfi Jö hingi njap'u'u.

⁹ Ha nuga di xi'ahu, nunár bojö ar ts'oximhai gi pe'su, faxu ma'ra, ne njap'u gi ntsixkwihu. Ne nu xta the ri tehu, ne da the ar bojö, ma da t'a'ahu habu gi tsayahunu mhets'i hiñham'u da göts'i.

¹⁰ Nö'ö togo su xiñho nö'ö n'a tsi tui t'umbabi, njap'utho nu'mu da t'umba nzeye. Ha nö'ö hingi su xiñho nö'ö tsi tui t'umbabi, nu'mu da t'umba nzeye, hinda su n'ehe.

¹¹ Njap'utho n'ehe, nu'mu hingi sufu xiñho ya ñho jawa har ximhai, togo da kaxmbeni'ihu da 'ra'ahu gi kwathu ya ñho hiñham'u da thege.

¹² Nu'mu hingi suhu xiñho nö'ö hingo ri metihu, togo da 'ra'ahu nö'ö ri metihu gi suhu.

¹³ N'ar 'bego hinda tsa da mepa yoho yá hmu, ngetho njap'u da utsa n'a, ne da mö man'a. Wa da mepa n'a, ne nö'ö man'a hin'ö. Njap'u n'ehe, hinda tsa gi pefu Jö ne di oda ri mfenihu ya ñho.

¹⁴ Ha nuya denga'bepate mi 'buhnu mi ots'e, xa mi thentho'u, ngetho xa mi mö ya bojö.

¹⁵ Ha nu ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu honse gi 'ñu ri hmihu ha yá nthandi ya jö'i. Ha Jö pöt'atho'ihu ri mfenihu, ngetho nö'ö numañho ya jö'i, Jö handi xi nts'otho.

Yá 'bepate ar Moise ne ár ts'ut'wi Jö

¹⁶ Nú'mu himi tsota ar Xuwa Xixthe, ya ngi pe'sfu yá 'bepate ar Moise ngi 'yothu, ne nö'ö xki mönga ma'ra yá m'ehni Jö. Ne nu mi zo ar Xuwa dinjawa, xka 'yohu xi nsi'ahu ar hoga mhö nonga ár ts'ut'wi Jö, ne nzeye xi umba yá mui da yut'a har ts'ut'wi'ö.

17 Ar mhets'i ne ar ximhaji hingi hembida göts'i. Ha hiñ'otho n'ar t'ofoxi t'ot'a hár T'ofoxi Jö, hinda njap'utho. Ma da tho gatho ngu möñ'ö.

*Ar Hesu bi nonga nu'u togo he ya nthöti
(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)*

18 Nu'mu n'ar ñ'ohoxi da hyep'u ár 'behñö ne da nthötwi man'a, tsimbabi ár nthöti. Ne nö'ö togo da nthötwi n'ar 'behñö xihye ár döme, tsimba ár nthöti n'ehe.

Ár 'bede n'ar ñ'ohoxi hinte mi k'at'i ne ar Lasaro

19 Mi 'bu n'ar ñ'ohoxi hinte mi k'at'i, ne xa mi ñhe xiñho, mi koxi 'ra ya hoga dutu xa mar nzatho. Ne hyax'mu mi exa ár nsu mi ot'a ya dango.

20 Ne mi 'bu n'ar tsi meti márxu thuhu ar Lasaro, hyax'mu mi huhnuxi hár goxthi ár ngu ar ñ'ohoxi hinte mi k'at'i. Nunar tsi metinuxi xa xki foxt'a xoge ár ndo'yo, ne mi po.

21 Mi e ya 'yo mi te'spabi habuxi 'ya. Ne nö'ö ar tsi ñ'ohoxi'ö, mi nemhö nda go nda zinu'u ya xeni mi taxi hár mexa ar ñ'ohoxi hinte mi k'at'i.

22 N'ar pa bi du ar tsi meti, ne ya enxexi mhets'i ba e bi zits'i nda m'uhwi ar Abra. M'efa bi du nö'ö hinte mi k'at'i n'ehe, ne bi t'agi.

23 Nu mi onuxi har 'bexui, xa mi tho n'ar ugi. Bi guxnuxi ár da, ne bi hyanda yap'u ar Abra ne ar Lasaro mi 'buhwinuxi.

24 Bi mat'i ne bi 'ñembabi: Ma tsi dada'i Abra, pe'ska ar nhwëki. Ba pehna ar Lasaro da po n'ár xaxi ha n'ar tsi tui ar dehe, da e da tsetka ma jöhne. Ngetho xa di thokwa ya ugi ha ya faspixi.

25 Ha nu ar Abra bi 'ñembabi: Ma tsi t'u'i, benga nú'mu ngixi 'buhnuxi har ximhaji, xa ngixi 'buxi xiñho, ha

nu ar Lasaro mi ñ'u_{da} ár m'u_i mi hyoya. Ha nupya, nunu 'b_ukwa xiñho, ha nu'ge ñ'u_{da} habu gi 'b_ui.

²⁶ Ha hinda tsá da map'u ar Lasaro, ngetho ja n'ar ma'ye madetho xa ra ñhe. Jange nu'u 'b_ukwa, hinda za da map'u, ha nu'u bi 'b_up'u, hinda za di 'ñekwa.

²⁷ Ha n'ö ar ñ'ohö bi 'ñenö: Ma tsi dada'i Abra, nu'mú, di a'a ar möte gi pehnats'u ar Lasaro hár ngu ma dada.

²⁸ Ngetho di 'ñe kut'a ma jödö, di ne da zofone hinda ekwa da tho ya ugi ngu di thoka.

²⁹ Ha nunar Abra bi 'ñembabi: Nu'u bi pe'spa nö'ö bi 'yot'a ar Moise ne nö'ö bi 'yot'a nu'u ma'ra yá m'ehni Jö. Go da 'yox'u.

³⁰ Nunar ñ'ohö bi mengi bi 'ñenö: Hö, majöni nö'ö gi mö, ma dada'i Abra. Di beni, nu'mú gi pehna n'a nu'u xi du, da 'yots'e ne da 'yot'wa yá ntso'mi.

³¹ Ha nunar Abra bi mengi bi 'ñembabi: Nu'mú hingo ota nö'ö bi mönga ar Moise ne ma'ra yá m'ehni Jö, hinda ne da jamfi nö'ö da xipa n'a togo xi mengi xi nte.

17

*Ga ntsuñhu hinga jafu ma'ra da 'yot'a ya ts'oki
(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)*

¹ Ar Hesu bi 'ñembabi yá maxte:

—Hyaxm'u ja togo da japa ya jö'i da nts'oki. Hwëkate nö'ö ar jö'i da 'yot'a njap'u.

² Xiñhohmö nö'ö ar jö'i'ö da ts'utwa n'ar dojuni hár 'yuga, ne da t'ent'a har dehe, ne njap'u hinda japi da da nu'u hinxi zeta yá ñ'emui.

³ Jange ntsuñhu. Nu'mu n'a ri kuhu da 'yot'ahu n'ar ts'om'ui, hñökwabihu. Nu'mu da 'yot'wa ár ntso'mi, pumbabihu.

⁴ Nu'mu da 'yot'ahu ar ts'om'ui yoto mpengi ar pa, ne yoto mpengi da ehe da 'ñeñ'ahu: Pungagi, pumbabihu.

Hñuska ma ñ'emuihe

⁵ Nuyá maxte ar Hesu bi 'ñembabi:

—Hñuska ma ñ'emuihe.

⁶ Nu'mu ar tsi Hmu Hesu bi 'ñenö:

—Nu'mu gi pe'suhmö ar ñ'emui ngu n'ar ndamurtasa ár döta, da za gi 'ñembabihu nunar döta 'baizanü: K'uxa habu gi 'bai, ne di ma ba kut'a har dehe. Ne nunar za'ö da 'yot'ahu ngetho gi ñ'emuihu.

Nö'ö di ñepi da 'yot'a n'ar 'bego

⁷ Ar Hesu bi 'ñembabi'u n'ehe:

—Nu'ahu gi 'ñehu n'ar 'bego, hage gi 'ñembabihu xta penga har hwöhi wa ar 'ba'yo: Thogi gi hñudi gi ñuni.

⁸ Hin'ö. Ma gi 'ñembabihu: M'et'o hogar t'oxi, ne gi 'raka te ga tsi. M'efa xka jwadi, ka gi hñudi gi ñunge n'ehe.

⁹ Ha gi umfu njamödi nö'ö ar 'bego bi 'yot'a nö'ö ga 'befu. Di enga hin'ö.

¹⁰ Njap'utho n'ehe, nu xki jwahu gi pefu ár 'befi Jö xi 'bep'ahu, mahyoni gi 'ñeñhu: Hindi 'ñepkagihe gi 'raje njamödi, ngetho dar 'begothohe, ne honse xta pehe nö'ö ndi 'ñepkagihe nga pehe.

Ar Hesu bi othe 'ret'a ya ñ'oho mi tsu ar tsit'ando'yo

11 Ar Hesu ndi ma Herusalen, ne bi 'ranga mateda yoho ya hai, n'ár thuhu Nsamaria, ha nö'ö man'a Ngalilea.

12 Nú'mu mi zonga hár ñut'i n'ar hnini, bi bong'a 'ret'a ya ñ'ohö mi tsu ar tsit'ando'yo. Nuya ñ'ohoyu bi m'a yap'utho.

13 Bi ma'u nts'edi, ne bi 'ñeñ'u:

—Hesu, tsi Utate, hwëgagihe.

14 Ar Hesu nu mi hyant'u, bi 'ñembabi:

—Di möhu ba ñ'uhü da hyant'ahü ya möjö.

Ne nu mi ma'u, mi 'yo ar 'ñu bi dixa yá hñeni.

15 Ne n'ayu, mi za xki dits'i, bi mengi xa bi ñö nts'edi, mi nsunda Jö.

16 Ne bi ndandihmö hár wa ar Hesu, bi me ár hmi har hai, bi umba njamödi ngetho xki othebi. Nö'ö ar ñ'ohö'ö mar me Nsamaria.

17 Nu'mú ar Hesu bi 'ñenö:

—Hage himi 'ret'a nu'u bi dits'i. Xö nu'u ma guto 'mu.

18 Hage honse nuna hingár me Israel ba pengi da nsunda Jö.

19 Ne bi 'ñemba nö'ö ar ñ'ohö'ö:

—'Bai di ma. Ya xka mpohö ngetho xka jamfigi.

Ár nzohö ár ts'ut'wi Jö

(Mt. 24:23-28, 36-41)

20 Nep'u nuya denga'bepate bi 'yamba ar Hesu ham'u nda zo ár ts'ut'wi Jö nuwa har ximhai. Nö'ö bi dödi ne bi 'ñembabi:

—Nu xta e ár ts'ut'wi Jö, hinda ma da thandi.

21 Hinda za da t'eñ'ahü: Xi 'bukwa. Wa da t'eñ'ahü: Bi 'buhnu. Nu ár ts'ut'wi Jö gi 'buhwihupya.

22 Nep'u bi 'ñembabi yá maxte:

—Nuya pa xi 'ñep'u, ma gi nehmöhu gi hyanthu mödi n'a pa di ndö Nö'ö Togo ba e bi Njö'i, ha hinda tsa.

²³ Ne ma da t'eñ'ahu: Ka 'bukwa. Wa da t'eñ'ahu: Ka bi 'buhnu. Yo gi pahü gi k'ö'su, ne yo gi teñhu nu'u togo da xi'ahu njap'u.

²⁴ Ngetho ngu gi hanthu n'ar hwei dama da yot'a n'ár ñöni mhets'i, ne da k'onga nö'ö man'ár ñöni, ma da njap'u nö'ö ar pa xta penga Nö'ö Togo ba e bi Njö'i.

²⁵ Ne nunu mahyoni m'et'o da tho nze ye ya thogi, ne xa ma da utsa ya jö'i 'bu nuya payu.

²⁶ Ngu bi tho nuya pa'u mi 'bu ar Noe, ma da njap'utho nuya pa xta penga Nö'ö Togo ba e bi Njö'i.

²⁷ Nuya jö'i'u mi ñuntho, mi tsithetho, ne mi nthöta n'a ngu n'a. Mi dañ'u bi zo ar pa bi yut'a ar Noe har döta motsa, ne bi ñuxa ar dehe xoge ar ximhai, ne bi jöt'u gatho.

²⁸ Bi njap'u nuya pa mi 'bu ar Lot n'ehe. Ya jö'i mi ñuni, mi tsithe, mi mpa ne mi ntai, mi mpot'i ne mi ho ya ngu.

²⁹ Ha nunar pa bi bonga ar Lot har hnini Sodoma, bi 'wö ya tsibi mi nthöskwi ya k'axt'ado mi zo, ne gatho ya jö'i bi zöt'i.

³⁰ Ma da njap'u nö'ö ar pa xta penga Nö'ö Togo ba e bi Njö'i n'ehe.

³¹ Nu ar pa'ö, nu'mu n'a di to mañör ngu, yo ma da göi da yut'a hár ngu da guka te pets'i. Ne nö'ö togo di 'yo hár hwöhi, yo ma da mengár ngu.

³² Beñhu teme bi ja ár 'behñö ar Lot.

³³ Gatho nu'u da su ár te, da 'bedi. Ha nu'u togo xi 'yent'a ár te da thökwi, da dini.

34 Di xi'ahu, nö'ö ar nxui'ö, yoho di 'bonga ha n'ar fidi, xta dañ'u n'a da ts'its'i, ha nö'ö man'a da ts'op'u.

35 Yoho ya 'behñö di kunga mahyegi, xta dañ'u n'a da ts'its'i, ha nö'ö man'a da ts'op'u.

36 Yoho ya ñ'oho di 'yo ha n'ar hwöhi, n'a da ts'its'i, ha nö'ö man'a da ts'ogi.

37 Nu mi 'yo njap'u yá maxte, bi 'yambabi ar Hesu ne bi 'ñembabi:

—Ma tsi Hmu'ihe, habu ma da nja nö'ö ga mö.

Nö'ö bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Nunu habu di 'benga n'ar meti xi du, ka ma da watnu ya pada da za'u.

18

Ár 'bede n'ar 'ranxu ne n'ar ts'onzaya

1 Ar Hesu bi xipa n'ar 'bede yá maxte, mi honi nda bö'u, mahyoni hinge nda ntsaya, ne hinda za'u nda 'yapa Jö.

2 Ne bi 'ñembabi'u:

—Mi 'bu n'ar nzaya ha n'ar hnini, himi tsupa Jö, ne himi japamasu nö'ö nda mönga ya jö'i.

3 Ka mi 'buhnu har hnini'ö n'ar 'ranxu n'ehe. Xa mi doni mi k'ö'sa ar nzaya, ne mi embabi: 'Yotka ar ts'ut'wi, ñongagi hinte da jakagi ma ñ'uni'be.

4 Bi tho 'ra ya pa nunar nzayanu himbi ne bi 'yot'wa ar ts'ut'wi. Ne n'a mbi bense, bi 'ñenö: Nuga hindi tsupa Jö, ne hindi japamasu nö'ö mönga ya jö'i.

5 Mödi njap'u, nunar 'ranxunu xa tsotka ma müi. Jange ma ga ot'wa ar ts'ut'wi, xi'mu hyaxtho da ehe, ne da 'betka ma tseti.

6 Nu'mú ar tsi Hmu Hesu bi 'ñenö:

—'Yohu nö'ö bi mönga ar ts'onzaya.

⁷ Xi Jö, hage hinda 'yot'wa ar ts'ut'wi nu'u togo xi hwahni, gehyu parxui apabi. Hage hinge ngut'a da mats'i.

⁸ Di xi'ahu hö, dama da 'yot'wa ar ts'ut'wi. Ha nu xta penga Nö'ö Togo ba e bi Njö'i, hage da dinga n'a togo di ñ'emui.

Ár 'bede n'ar denga'bepate ne n'ar njotbojö

⁹ Ar Hesu bi mönga man'ar 'bede, mi xipa nu'u mi beñ'u ma ya hogajö'i ne himi numañho yá ñ'ohu. Bi ñ'emba njawa:

¹⁰ —Yoho ya ñ'oho bi ma ba apa Jö har dönganjö, n'a mar denga'bepate, ha nö'ö man'a mar njotbojö.

¹¹ Nu ar denga'bepate mi 'bai mi apase Jö, ne mi enö njawa: Ma tsi Dada'i, di jamödi ngetho nuga hindi ñhe'be nu ma'ra ya jö'i, ya bë, ya ts'om'ui, ya zinga 'behñö, ne hindi hñö'xkagi nunar njotbojö 'bahnu.

¹² Nuga tat'a hñöto di bë yo'gi, ne di 'ra'a ár 'ret'a xeni ma nthöhö.

¹³ Ha nö'ö ar njotbojö mi 'bata yap'u, himi ne nda guxhmö ár da mhets'i. Xa mi et'a ár mui mi apa Jö, mi enö: Ma tsi Dada'i, hwëgagi, dar 'yot'ats'oki.

¹⁴ Jange bi ñ'enga ar Hesu:

—Di xi'ahu, nö'ö ar njotbojö bi zu ár mpumbate yá ts'oki, ne bi menga ár ngu mi nhu hinte ma ts'oki mi tu. Ha nunar denga'bepate himbi zu ar mpumbate. Ngetho nö'ö togo da ñ'exase, ma da m'etwa ár tsä. Ha nö'ö togo hinda ñ'ets'i, m'efa da t'e'spa ár nsu.

*Ar Hesu bi jöpa ya tsi bötsi
(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)*

¹⁵ Ba ts'impa ya tsi bötsi ar Hesu nda hñu'spa yá 'ye ne nda jöpabi'u. Ha nu mi hyanda yá maxte, bi zuì nu'u togo mi tsihi.

¹⁶ Ha nunar Hesu bi mat'a ya bötsi nda wat'i, ne bi 'ñenö:

—Hyehü ya tsi bötsi da e da zükagi, yo gi hökwabihü. Ngetho gatho nu'u 'bu hár ts'üt'wi Jö, ñehwi n'ar tsi bötsi.

¹⁷ Xa majöni di xi'ahu, nö'ö togo hinda hñömba ár ts'üt'wi Jö ngu n'ar tsi bötsi, hinda ma da yutnu.

*N'ar ñ'ohö xa mi the yá ñho bi ñöwi ar Hesu
(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)*

¹⁸ N'ar ndö bi 'yambabi ar Hesu, ne bi 'ñembabi:
—Hoga Utate, te ga pefi ne da t'aka ar te hiñham'u da göts'i.

¹⁹ Ha nu ar Hesu bi 'ñembabi:
—Yo'ö gi engagi dar hogajö'i. Hõnse Jö go ar hogajö'i'ö.

²⁰ Gi pötwa yá 'bepate Jö: Yo gi tsimba ár nthöti ri ñ'ohü, yo gi ñhote, yo gi mpë, yo gi juxa ya nhemñö, 'ñe'spa ár nsu ri dada ne ri nönö.

²¹ Nö'ö ar ñ'ohö bi 'ñenö:

—Gatho xta ötyu ndi bötsitho.

²² Ha nu mi 'yo ar Hesu njap'u, bi 'ñembabi:

—'Beta n'a te gi pefi. Di ma ba pa gatho nö'ö gi pëts'i, ne hyembabi ya hyoya. Njap'u gi pe'sa ri ñhonu mañö mhets'i. Ne ba e gi tengagi.

²³ Nú'mu mi 'yo njap'u nö'ö ar ndö'ö, xa bi du ár muì, ngetho mi the nzeýe yá ñho.

²⁴ Nu mi hyanda ar Hesu xa xki du ár muì, bi 'ñenö:

—Xa xi ñhembí da yut'a hár ts'ut'wi Jö n'ar jö'i hinte k'at'i.

²⁵ Xi ñhembí da tho n'ar döta me_{ti} hár gu n'ar 'yomhni, ha töte ár ñhembí da yut'a n'a hinte k'at'i hár ts'ut'wi Jö.

²⁶ Ha nu'u togo bi 'yode mi mönga njap'u, bi 'ñenö:

—Nu'mu njap'u, togo da za da mpo_{ho} 'mu.

²⁷ Nu ar Hesu bi 'ñembabi:

—Nö'ö hingi tsā da 'yot'a ya jö'i, Jö hinter ñhembibi da 'yot'ö.

²⁸ Ar Pedro bi 'ñembabi:

—Nuje xta tsohe gatho nö'ö ndi pe'shmöhe ne xta teñ'ahe.

²⁹ Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi:

—Xa majöni di xi'ahu, nö'ö togo xi zop'u ár ngu, ár dada, ár nönö, ár ku, ár 'behñö, wa yá bötsi, ngetho xi hñömba ár ts'ut'wi Jö,

³⁰ ma da thu'spabi ár nze_{ye} nö'ö da hñöngwa nuya payu, ne m'efa ma da hñönga ar te hiñham'u da göts'i.

Ar Hesu bi mengi bi mö ma nda tho

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ Ar Hesu bi 'weka n'amp'u nu'u 'ret'amayoho yá ma_{xte}, ne bi 'ñembabi:

—Nupya gar möhö Herusalén, habu ma da tho gatho ngu xi 'yot'a yá m'ehni Jö, bi möñ'u te gatho nda t'ot'wa Nö'ö Togo ba e bi Njö'i.

³² Ma da t'ent'wa yá 'ye ya jö'i nu'u hingyá xodyo. Ha nu'u ma da zani, te gatho da thots'e, ne ma da ts'ots'i.

³³ Xa ma da n'wet'i, nep'u da tho. Ne ár hñupa ma da mengi da nte man'agi.

³⁴ Ha nuyá maḡte himi tso yá mfeni nö'ö mi xipa ar Hesu, ne himi tsá nda bö'u te ndi bönga nö'ö mi möñ'ö.

*N'ar goda me Heriko bi tsá bi hyandi
(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)*

³⁵ Nu mi zonga ar Hesu hár ñu't'i ar hnini Heriko, ka bi nthewinu n'ar tsi goda mi huhnu har 'ñu, mi peti.

³⁶ Ha nu mi 'yode mi thohnu nzeye ya jö'i, bi ñ'ani teme mi thohnu.

³⁷ Ne bi nsipabi mi thohnu ar Hesu me Nasare.

³⁸ Bi mafi nts'edi ne bi 'ñenö:

—Nu'ge Hesu, ár T'u'i ar ndö Dabi, pe'ska ar nhwëki.

³⁹ Nuya jö'i mi 'bet'o mi tsui, ne mi xipabi nda ñhe. Ha nö'ö xa mi umba ár mu'i mi mafi mi enö:

—Ár T'u'i ar Dabi, hwëgagi.

⁴⁰ Nu'mú ar Hesu bi m'ai, ne bi mehna togo nda tsihi. Mi zonga habu mi 'ba'ö, bi 'yani,

⁴¹ ne bi 'ñembabi:

—Te gi ne ga ja'a'i.

Ha nu ar goda bi dödi:

—Ma tsi Hmu'i, di ne da xo ma da.

⁴² Ne ar Hesu bi 'ñembabi:

—Nupya dá njap'u ngu gi ne. Ga ñ'emui, jange xka hñöni.

⁴³ Nu'mú ar goda bi za bi hyandi, ne bi denga ar Hesu, mi umba njamödi Jö. Ne gatho nu'u ya jö'i bi hyandi, mi nsunda Jö n'ehe.

19

Ar Hesu ne ar Sakeo

¹ Nu mi zonga ar Hesu har hnini Heriko, bi thota mateda ar hnini.

² Ka mi 'buhnu n'ar ñ'oho hinte mi k'at'i, már ndö ya njotbojö.

³ Xa mi ne nda hyanda ar Hesu, ne himi tsa, ngetho xki got'atho nzeye ya jö'i, ne nö'ö himar ñhets'i.

⁴ Jange bi m'et'o, ne bi boxa ha n'ar za habu ma nda tho ar Hesu, ne njap'u nda tsa nda hyandi.

⁵ Nu mi thop'u ar Hesu habu mi toge, bi nots'e ne bi 'ñembabi:

—Sakeo, ngut'a ba köi, ngetho mahyoni ga oxa ar pania ha ri ngu.

⁶ Nö'ö dama bi göi, ne xa mi johya bi zixa ar Hesu hár ngu.

⁷ Nuya jö'i mi hyandi xa bi nthente, mi nöñ'u ar Hesu xki yut'a hár ngu n'ar ts'okte.

⁸ Nunar Sakeo bi m'ai, ne bi 'ñemba ar Hesu:

—Ma tsi Hmu'i, ma ga hembra ya hyoya made nuya ñho di pets'i, ha nu'mu togo xta pépa n'a, ga ko'spa goho.

⁹ Ha nu ar Hesu bi 'ñenö:

—Ár pania xi zo ar mpoho har ngunu, ngetho nunu ár manga'бето ar Abra n'ehe.

¹⁰ Nö'ö Togo bi Njö'i, ba e da hyoni ne da poho nu'u togo xi m'edi.

Ár 'bede 'ret'a ya bojö

¹¹ Ya jö'i mi oxa nö'ö mi mönga ar Hesu. Ne nö'ö bi xipa n'ar 'bede, ngetho 'butho nda zonga Herusalen, ne nuya jö'i mi hu yá mu ma nda nheki n'agitho ár ts'ut'wi Jö.

¹² Jange ar Hesu bi 'ñembabi:

—Mi 'bu n'ar ñ'oho már mēni n'ar ndö. Bi ma ha n'ar hai yap'u, ma nda t'ets'i ngu ar ndö hár haise, ne m'efa nda pengi.

¹³ Ha m'et'o, bi zohna 'ret'a yá 'bego, bi umba n'ar bojö. 'Rangutho bi umbabi, ne bi 'ñembabi'u: Jafu da mpe da xu nö'ö ar bojö xta 'ra'ahu, ne gi 'raju xka pengi. Ne bi gu ar 'ñu bi ma'ö.

¹⁴ Ha nuya mengunu xa mi utsa, ne bi mehna 'ra togo nda deni, ma nda mö njawa: Hindi nehe ngu ma ndöhenü.

¹⁵ Mödi njap'u, bi t'ets'i ngu ar ndö. Ne mba penga ár hai, bi zohna gatho nu'u xki umbabi ar bojö, mi ne nda bödi hangu xki dö n'a ngu n'a.

¹⁶ M'et'o ba e n'a, ne bi 'ñenö: Ma ndö'i, nuri bojö ga 'rakagi, da japi bi xu ma 'ret'a ár nzeye.

¹⁷ Xa bi njohya ar ndö, ne bi 'ñembabi: Di za nö'ö xka pefi. Xka japi bi xu nö'ö tsi tui da 'ra'i. Ma ga ex'a'i gi ndö 'ret'a ya hnini.

¹⁸ Ba ep'u man'ar 'bego, ne bi 'ñembabi: Ma ndö'i, nuri bojö ga 'rakagi, da japi bi döhö ma kut'a ár nzeye.

¹⁹ Nu'mú ar ndö bi 'ñembabi: Nu'ge n'ehe, ma ga ex'a'i gi ndö kut'a ya hnini.

²⁰ Ne bi zo man'a nu'u ya 'ret'a xki t'umbabi ar bojö, ne bi 'ñenö: Ma ndö'i, xta höñ'a ri bojö, hont'a da paxa ha n'ar nthu'mxi.

²¹ Da tsu da mbo ri kwe, ngetho hingi pe'sa ar hwëki. Gi hōnga nö'ö hingi töhö, ne gi xofo nö'ö hingi pot'i.

²² Nu'mú ar ndö bi 'ñembabi: Ts'o'bego, nuna xka mö, bi ts'ok'a'i. Nu'mu ngi pödi hiñ'otho ma nhwëki, di hōnga nö'ö hinxta töhö, ne di xo nö'ö hinxta pot'i,

²³ yo'ö hinga tsokwa ma bojö ya njwatbojö 'mu, ne nú'mu nga pengi, nda njoska ma bojö ne yá nthöhö.

²⁴ Nep'u bi 'ñembabi nu ma'ra yá 'bego mi 'buhnu: Hñömfu ar bojö, ne umbabihu nö'ö togo bi dö ma 'ret'a.

²⁵ Nu'mú nu'u bi 'ñembabi: Ma tsi ndö'ahe, nö'ö ya pe'sa 'ret'a ya bojö.

²⁶ Ha nunar ndö bi dödi ne bi 'ñenö: Di xi'ahu, nu'u togo pe'sa nzeye, da t'umbabi. Ha nu'u togo pe'sa tx'utho, da thömbabi.

²⁷ Ha nuya ma ñ'uni himi ne nda nugagi ngu yá ndö'u, ba tsihuwa ga handi gi hyohu.

Ar Hesu bi yut'a Herusalen ngu n'ar ndö mi tho'mi

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸ Nu mi wadi bi mönga njap'u, bi gu ar 'ñu mi 'bet'o ndi boxa Herusalen.

²⁹ Nú'mu mi zonga get'u ar hnini Betfage ne ar hnini Betania kuxa har t'ohö Njömdöni, bi mehna yoho yá maxte,

³⁰ ne bi 'ñembabi:

—Di möhu har t'ulo hnini gi hanthu 'buhnu, ne nu xki tsoñhu, ma gi tiñhu n'ar tsi n'oge di thötnu, hinto xi ntoge. Gi xothu ne gi tsihu injawa.

³¹ Nu'mu togo da 'yañ'ahu yo'ö gi xothu, gi 'ñembabihu: Ar tsi Hmu honi.

³² Nu'mú nuya yoho yá maxte bi ma ne bi dini ngu xki xipabi'ö.

³³ Ka mi xot'a ar n'oge, ba ep'u nu'u togo yá meti, ne bi 'ñembabi'u:

—Yo'ö gi xothu.

³⁴ Nuyü bi dödi ne bi 'ñembabi:

—Ar tsi Hmu honi.

³⁵ Ne ba tsimpabi ar Hesu, bi gö'spa yá pat'i, ne bi ntoge.

³⁶ Xoge har 'ñu habu mi thogi, ya jö'i mi xi'mbabi yá pat'i.

³⁷ Ne nu mi donts'a har t'ohö Njömđoni nda göi, gatho nu'u mi teni bi ndui bi mafi mi johya'u. Ne mi nsunda Jö mi handa gatho nö'ö xki 'yot'a ar Hesu.

³⁸ Ne mi eñ'u:

—Njöpa ar Ndö xpa e pöta Jö. Xa enda ár m'ui Jö, ne xa nsunda núnu mhets'i.

³⁹ Nu'mú nuya denga'bepate mi panu n'ehe, bi 'ñembabi ar Hesu:

—Utate, hñökwabi nuyu teñ'a'i hinda mafi.

⁴⁰ Nu'mú ar Hesu bi dötwati:

—Di xi'ahu, nu'mu da ñheyu, ya do da mafi.

⁴¹ Nu mi zonga get'u ar hnini Herusalen, mi hyandi, xa bi hwëki ne bi nzoni.

⁴² Ne bi 'ñenö:

—Nu'mu xi zohmö ri muihu togo tsä da 'ra'ahu ar hogam'ui. Nö'ö bi zohö ngi pöhmöhu, ne hinxi za xka hyanthu, ngetho xi njot'a ri dahu.

⁴³ Ma da zo ya pa ñ'utho, ngetho ri ñ'unihu ma da ehe, xa da go'athohu gatho ar nthet'i, ne hinda tsä gi poñhu, xa ma da tsis'ahu.

⁴⁴ Ma da thext'a ri jödohu, hinda go n'ar do mañör midowi. Ma da tho'a gatho ri jö'ihu 'bu har hnini, ngetho hinga ne ga hñöñhu ar mpohö xpa peñ'ahu Jö.

*Ar Hesu bi paxt'a ar dönganijö
(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)*

⁴⁵ Nep'u ar Hesu bi yut'a hár thi ar dönganijö, ne bi ndui bi 'yenga gatho nu'u mi mpa ne mi ntai.

⁴⁶ Ne bi 'ñembabi:

—Enga hár T'ofö Jö: Ma ngu, ar ngu mhat'ajö. Ha nu'ahü xka jafu ngu n'ar oki habu ñ'önga ya bë.

⁴⁷ Hyax'mü ar Hesu mi uta ya jö'i har nijö. Ha nuya ndömöjö, nuya böt'ofö, ne ya ndöxodyo, mi honi hanja nda hyo.

⁴⁸ Ha himi tini handa japi, ngetho gatho ya jö'i xa mi oxa nö'ö mi möñ'ö.

20

Ar Hesu togo mi hömpa ár ts'edi

(Mt. 21:3-27; Mr. 11:27-33)

¹ N'ar pa ar Hesu mi 'bu har dönganijö mi uta ya jö'i, ne mi xipa ar hoga mhö. N'a mbi zota ya ndömöjö, ya böt'ofö, ne ya dönziandö.

² Ne bi 'ñembabi'u:

—Di ne gi xije, togo xpa peñ'a'i gi 'yot'a nuya te gi pefi, ne togo xi 'ra'a ar ts'edi.

³ Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi:

—Nuga ma ga añ'ahü n'ar nt'ani n'ehe. Di ne gi thöhu:

⁴ Togo xki mehna ar Xuwa mi xixthe. Hage Jö, wa ya jö'i.

⁵ Nu'mü nu'u bi ndui bi ñ'ani n'a ngu n'a, ne mi eñ'u:

—Te ga thöhüpya. Nu'mü ga emfü Jö ba pehni, ma da ñengagihü. Yo'ö hinga jamfihu.

⁶ Ha nu'mü ga emfü ba pehna ya jö'i, da mbo yá kweyu, ne da hyojü nk'ahni, ngetho beñ'u ar Xuwa xi mehna Jö.

⁷ Nu'u bi dödi himi pödi togo xki mehni.

⁸ Jange ar Hesu bi ñembabi'ụ:
 —Njap'ụ nuga, hinga xi'ahụ n'ehe togo xi 'raka
 ar ts'edi ga ot'a nö'ö di pefi.

Ár 'bede ya ts'oñhandi
(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹ Nep'ụ ar Hesu bi du'mi bi xipa ya jö'i n'ar 'bede,
 ne bi ñembabi:

—Mi 'bu n'ar ñ'ohö bi ñ'et'a n'ar hwöhi'obxi. Bi
 umba ñhandi 'ra ya jö'i, ne bi ma yap'ụ nzeye ya pa.

¹⁰ Nu mi zo ar sofo, bi mehna n'ár 'bego ma nda
 nu ya ñhandi, ne nda 'yapa nö'ö ndi 'ñepabi'ö. Ha
 nuya ñhandi bi gu ar 'bego bi meï, ne bi kots'i,
 honse yá 'ye bi hñöts'i.

¹¹ Ha nö'ö togo már meï ar hwöhi, bi mengi bi
 mehna man'ar 'bego. Nö'ö n'ehe bi mfei, bi ts'ani,
 ne bi njuï hinte bi t'ent'wa hár 'ye.

¹² Nep'ụ bi mehna man'a. Ha nuya ñhandi bi gu
 bi fenza, ne xa bi zeni, ne bi gui bi ma.

¹³ Nep'ụ nö'ö togo már meï ar hwöhi bi bense
 hár mfeni, ne bi ñenö: Xipyá, te ga pepya. Ma
 ga pehna ma hmöka t'ụ. Xömhö xta hyant'ụ, da
 numansu.

¹⁴ Ha nuya ts'oñhandi, mi hyandi bi zo ár t'ụ nö'ö
 togo már meï ar hwöhi, bi 'ñeñ'ụ: Gehnu togo ma
 da gohwi yá hai ár dada. Ma ga hohu ne ga tsömfu
 yá hai.

¹⁵ Jange nu'ụ bi gumpa ár t'ụ, bi guka har hwöhi,
 ne bi hyo.

Nu'mú ar Hesu bi 'yambabi ya jö'i, ne bi ñembi:

—Xi nö'ö togo már meï ar hwöhi, tema gi beñhu
 da japa nuya ts'oñhandi.

¹⁶ Ma da e da hyo gatho'ụ, ne da umba ár hwöhi
 ma'ra ya ñhandi.

Nu mi 'yo njap'u ya jö'i, bi 'ñeñ'u:

—Hinda ne Jö ga njahup'u.

¹⁷ Nu'mú ar Hesu bi hyant'u, ne bi 'ñembabi:

—Tema di bonga nö'ö huxa hár T'ofö Jö, habu enö njawa:

Nö'ö ar do bi 'yemp'uhmö ya guxjödo,

nupya gehnu ar mudido xi nju'spa ár nijö Jö.

¹⁸ Nö'ö togo da ntoxkwi nö'ö ar do'ö, da 'waka yá ndo'yo. Ha nö'ö togo da ze'mi, da kunt'i.

Ar Hesu bi nonga ar bojö jot'a ya ndö

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

¹⁹ Ya ndömöjö ne ya böt'ofö xa mi nehmö ge'mu nda gu ar Hesu, ngetho bi tsot'wa yá muí nunar 'bede xki 'yembabi'u. Mödi mi tsu nda mbo yá kwe ya jö'i.

²⁰ Jange bi mehna 'ra ya 'ñöxte nu'u mi ot'a ngu ya hogajö'i, xömhö nda 'yo ar Hesu nda ñömañ'u, ne nda dini te nda hyots'e, ne nda 'yent'wa ár 'ye ar ts'ut'wi.

²¹ Nuya 'ñöxteyu bi 'yot'wa n'ar nt'ani, ne bi 'ñembabi:

—Ma tsi Utate'ihe, di pöhe gi mö ne gi uta nö'ö xiñho, ne hingi hwahna togo gi ot'wa ar ñho, ngetho gi utkagihe ár 'ñu Jö majöni.

²² Di ne gi xikagihe, hage xiñho ga juthe ar bojö jot'a ar Sesar, wa hin'ö.

²³ Nunar Hesu bi böt'watho yá ts'omfeni'u, ne bi 'ñembabi:

—Yo'ö gi ne gi hyaju.

²⁴ Utju n'ar bojö. Togo ár meti ar hmi huxkwa ne nö'ö te mö.

Bi dö'u ne bi 'ñembabi:

—Ár hmi ar ndö Sesar.

25 Nu'mú ar Hesu bi ñembabi'u:

—Umfu ar Sesar nö'ö ár meti'ö, ne umfu Jö nö'ö ár meti'ö n'ehe.

26 Ne hinte bi za bi dimp'u te nda hyots'e nö'ö mi möñ'ö ha yá nthandi ya jö'i. Go bi 'yose'u nö'ö bi dödi, ne hinte bi za te bi möñ'u.

Ya dengamöjö bi ñ'ani ar menga nte

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

27 M'efa mi zo 'ra ya dengamöjö nu'u hingi ñ'emui da mengi da nte nu'u xi du. Ne bi 'yambabi'u,

28 bi ñ'enö:

—Utate, ar Moise bi zogagihu har t'ofu, nu'mu n'ar ñ'ohö da du ne da zop'u ár 'behñö hinte bi dinga ar bötsi, ár jödöp'u'ö da nthötwi ar 'ranxu, ne da gu'spa ár thuhu ár jödö man'agi.

29 Gi nuhmö, mi 'bu yoto ya ñ'ohö mi njödö. Nunar 'bet'o bi nthöti, ne bi du hinte bi zo ar bötsi.

30 Ne nunár jödö mi ntongwi bi mengi bi nthötwi ar 'ranxu. Bi du'ö n'ehe, ne hinte bi zokwa ar bötsi.

31 Bi nthötwi ár hñu n'ehe, ne bi njap'u gathu yoto, hinte bi zokwa ar bötsi.

32 Ar ngöts'i bi du ar 'behñö n'ehe.

33 Jange xi xta mengi da nte, togo ár 'behñönu mhets'i 'mu. Ngetho gathu yoto ya jödö bi nthötwi.

34 Nep'u ar Hesu bi dödi ne bi ñembabi:

—Nuwa har ximhai ya jö'i nthöti ne nt'adi.

35 Ha nu xta mengi da nte'u, ne xta m'uñu mhets'i nu'u di ñ'epi da m'uñu, hinda ma da t'adi, ne hinda ma da nthöti.

36 Ngetho hinda tsä da mengi da du. Ma da ñ'ehwi ya enxe, ne yá bötsi Jö gathu nu'u xi mengi xi nte.

³⁷ Ha nu'mu gi ne gi pöhu ar menga nte, gese ar Moise bi udi har T'ofu, ma da mengi da nte nu'u xi du. Nu habu nonga ar 'minza mi zo, ka bi nomp'utho: Gehnu ár Jö ar Abra, ar Isa, ne ar Hakob.

³⁸ Ngetho Jö, ár Jö nu'u te, hinga nu'u xi du. Hár nthandi'ö, gathu ya jö'i ja yá te.

³⁹ Nep'u 'ra ya böt'ofu bi 'ñembabi:

—Utate, majöni nö'ö xka mö.

⁴⁰ Ne bi ntsaya hinte bi ne te bi 'yambabi.

Yo'ö mhö ar Kristo ár t'u ar Dabi
(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹ Ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Hanja t'enö ar Kristo ár t'u ar Dabi.

⁴² Ne ar Dabi ense njawa hár T'ofu Jö ha ya Dönga Nsadi:

Jö ar Dada bi 'ñemba ma tsi Hmu:

Hñu ha ma ñ'ei ga huxkwi,

⁴³ to'mi ga tsiñ'a nuya ri ñ'uni ga tsep'a ha ri wa.

⁴⁴ Nu'mu ar Dabi embabi ár Hmu, hanja ár t'u 'mu.

Ar Hesu bi nomba yá ts'o'befi ya böt'ofu
(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lk. 11:37-54)

⁴⁵ Nu mi oxta gathu ya jö'i, ar Hesu bi xipa yá maxte njawa:

⁴⁶ —Jamasuhu hinda ka'ahu ya böt'ofu. Xa ne da ñ'o kó yá he xi ma jut'atho, honi da t'e'spa yá nsu. Ne xa ne da zengwabi ya jö'i di 'benga nt'ek'ei nú'mu 'yo ha ya tai. Ne xa ne da hñuxa ha ya 'bet'o nthuts'i ha ya nijö ne ha ya ñhuni.

⁴⁷ Ne tekwa yá ngu ya tsi 'ranxu, ne xa ot'a 'ra ya nsadi ra ma, honi da go'mahmö. Nuyü xa ma da hñönga n'a ra döta mfei.

21

Ár m'oñho ar tsi hyoya 'ranxu
(Mr. 12:41-44)

¹ Ar Hesu mi handa gatho nu'u hinte mi k'at'i, mi ut'a yá bojö hár nt'utm'oñho ar nijö.

² Ne bi hyanda n'ar tsi 'ranxu, xa mi hyoya, bi 'yentnü yoho ya tsi bojö.

³ Ne ar Hesu bi 'ñenö:

—Xa majöni di xi'ahü, nunar tsi hyoya 'ranxu xi unga nzeye, töta gatho nu ma'ra.

⁴ Ngetho gatho nu ma'ra xi 'yut'a hár nt'utm'oñho Jö nö'ö pongwathobi. Ha nunü, mödi mi hyoya, bi unga gatho nö'ö mi pe'shmö nda zi.

Ar Hesu bi mö nda nhwata ar dönganijö
(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ 'Ra nu'u mi 'buhnü mi mpede mi noñ'u ar dönganijö. Mi möñ'u mi nheki nzatho ya hoga do xki thoki, ne xa xki thutnü nu'u tema xki t'uni ngu ya m'oñho. Nep'u ar Hesu bi 'ñembabi'u:

⁶ —Gatho nö'ö te gi hanthü, ma da zo ar pa da thext'i, ne hinda ma da go n'ar do mañö ár midowi.

Ya nt'udi di 'bet'o, ne ka da e ar ngöts'i
(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷ Nep'u nuyá maxte bi 'yani ne bi 'ñembabi:

—Ma tsi Utate'ihe, ham'u da tho nö'ö xka mö. Tema nt'udi ma da nheki ne da födi 'bap'utho da tho gathoyü.

⁸ Nu'mú ar Hesu bi 'ñenö:

—Jamásuhu, yo ma gi ñhēhū togo da ka'ahū. Ngetho ma da ep'u nzeḡe togo da gūmka ma thuhu, ne da 'ñēñ'u: Nuga go dar Kristo. Ne da 'ñenö n'ehe: Xi zō ar pa ma da mhunts'a xoge. Yo ma gi teñhū.

⁹ Ne nu xki 'yohū hagatho di ja ya tuhni, ne habū gatho ya jō'i di toxa ya ts'ut'wi, yo gi ntsuhū. Ngetho m'et'o mahyoni da tho gathoyū, mödi hinda dama göxta ar ximhāi.

¹⁰ Ne bi 'ñembabi n'ehe:

—Nuya hnini ma da ntunkwi yá mihniniwi, ha nuya ndö da ntunkwi yá mindöwi.

¹¹ Ne xa ma da nja ya nhwöni di nts'edi, ne hagatho xa ma da nja ar thuhu ne ya textehñeni. Ha nu mañö mhets'i, ma da nheki 'ra ya döta nt'udi nu'u xa ma da japi da bit'a ya jō'i.

¹² Ma da tho gatho nö'ö di xi'ahū. Ha m'et'o ma da t'utsa'ihū, ma da ts'ix'ahū da m'ap'ahū ha yá nijö, ne da jo'ahū har fadi. Ma da ts'ix'ahū ha ya ndö ne ha ya ts'ut'wi ngetho gi tengagihū.

¹³ Ne ka da tsā gi dahūnu majöni xka pökagihū.

¹⁴ Umba ri muihū hingi beñhū hanja gi thöthwū ya ts'ut'wi gi ñönga ri tehu.

¹⁵ Ngetho nuga go ma ga 'ra'ahū nö'ö tema gi möñhū ne ar mfödi. Njap'u nuya ri ñ'unihū hinda za te da döt'ahū, ne hinda za da dö'ahū.

¹⁶ Nuri dadasehū, ri kuhū, ri mēnihū, ne ri mpöhu, go ma da da'ahū, ne 'ra ma da thök'a ri tehu.

¹⁷ Ne gatho ya jō'i ma da utsa'ihū ngetho gi jamfigihū.

¹⁸ Mödi njap'u, hinda ma da m'e n'ase ri xtöhu, gatho da gotho.

19 Ne nu'mu gi tsethu gatho nö'ö da t'ot'ahu, ma gi tsuhu ar te hiñham'u da göts'i.

20 Nu xki hyanthu ár nthet'i ar hnini Herusalen di ñuxa ya ndogu, põhu, bi zo ar pa da nhwati.

21 Gatho nu'u di 'bu har hai Nhudea, dá nixt'i ma da ñ'onga ha ya t'oho. Nu'u togo di 'bu mbo har hnini Herusalen, dama da boni. Ha nu'u togo di 'yo har 'batha, yo ma da mengi da yut'i.

22 Ngetho nuya pa'u ma da nheki ár kwe Jö, ne ma da tho gatho ngu mönga hár T'ofö Jö.

23 Hwëkate nu'u ya 'behñö di ñ'u, ne nu'u di tsuta yá bötsi nuya pa'u. Ngetho xa ma da nja n'ar döta ugi ha nunar hainu, ne ma da thi'sa ár kwe Jö ha nunar hnininü.

24 Ngetho ma da tho ndojwai 'ra, ha ma'ra ma da ts'ixa yap'u da nxanga ha ya hai. Ne nuya nzohö jö'i ma da ndö har hnini Herusalen. Ma da njap'u gatho ya pa da umba ar seki Jö.

*Ár ño'gi ñ'ehe Nö'ö Togo ba e bi Njö'i
(Mt. 24:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37)*

25 Nuya pa'u ma da nheki ya nt'udi har hyadi, har zönö ne ha ya tso. Ne gatho ya jö'i xoge har ximhai xa di ntsu, ne hindi pödi te da beni nu xta hida ar döta ñhonthé xa di mpunts'i.

26 Ha nuya jö'i ma da k'at'a yá ts'edi xa di ntsu, ne di ndo'mtho te da thokwa har ximhai, ngetho nuya ts'edi janu mhets'i ma da nhwöt'i.

27 Ne gatho ma da hyanda Nö'ö Togo ba e bi Njö'i xta pengi, di e har gui di 'ñu ár döta ts'edi ne ár döta nsunda.

28 Nu xki hyanthu da ndui da nheki nö'ö di xi'ahu, yo gi ntsuhu. Juxa ri dahu mhets'i, ngetho 'bap'utho da zo togo ma da ñöñ'ahu.

29 Ne bi xipabi'u n'ar 'bede, bi 'ñenö:

—Hyanthu ár 'bai ar iuxi ne ma'ra ya za.

30 Nu xta ndui da k'onts'a yá xi, gi pöhu xi 'ñep'utho ar pahyadi.

31 Njap'u n'ehe, nu xki hyanthu da thogi ngu xta xi'ahu, pöhu xi 'ñep'utho ár ts'ut'wi Jö.

32 Xa majöni di xi'ahu, hinda ma da theta nuya jö'i 'bu nuya payu, ne xi wadi xi tho gatho nuya thogiyu.

33 Mödi da m'edi mhets'i ne ar ximhai, nuya mhö xta mö hinda ma da m'edi.

34 Ntsuñhu, yo gi ñehhu da me ri mfenihu har ts'o'yo, har nti, ne ha ya 'befi jawa har ximhai, yo ma da zu'ahu nunar pa hinge ngi to'mhu.

35 Ngetho ma da njap'u gatho nu'u 'bu hár nxidi ar ximhai, xta dani da zo ar pa, njangu n'ár xögu ar nthöhi bi thuts'i, himi to'mi.

36 Jange ndo'mhu hyax'mu, ne xa gi 'yafu Jö da tsa gi k'onthu gatho nuya thogi xi 'ñep'u, ne njap'u da za da nhu'ahu xiñho hár nthandi Nö'ö Togo ba e bi Njö'i.

37 Ar Hesu mi uta ya jö'i har dönganijö 'bu mpa, ha nu'mu xui mi pa har t'oho Njömdöni.

38 Ne gatho ya jö'i hyax'mu mi e n'itho har dönganijö, mi oxa nö'ö mi möñ'ö.

22

*Ya ndöxodyo bi nkohi hanja nda hyo ar Hesu
(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11;
Jn. 11:45-53)*

¹ Ma nda dat'a ar dango mbaxjwa nú'mu mi ts'i ar thuhme himi jots'i.

² Ya ndömöjō ne ya böt'ofō mi hongā hanja nda hyo ar Hesu, ne himi pōdi hanja nda gu, ngetho mi tsu ya jō'i.

³ Nep'u ar ts'ondōhi bi yut'a hár mfeni ar Huda, nō'ō mi t'embabi ar Iskariote, n'a nu'u 'ret'amayoho yá maxte ar Hesu.

⁴ Ne bi ma ba k'ō'sa ya ndömöjō ne yá ndō ya sunijō, ma ba ñōwi hanja nda za nda datwa ar Hesu ha yá 'ye'u.

⁵ Nu'u xa bi njohya, ne bi nkohi nda umba ar bojō.

⁶ Ha nunar Huda mi hongā hanja nda tsā nda datwa ar Hesu ha yá 'ye'u, ne mi hwahna ha'mu hindi njo'o nze ya jō'i habu mi 'bu'ō.

Ár t'oxi ar tsi Hmu

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

⁷ Bi dat'a ar dango nú'mu mi ts'i ar thuhme hinxki jots'i, ge'mu mi mahyoni nda tho ngu n'ar m'ōñhō ar ndōni mbaxjwa.

⁸ Nu'mú ar Hesu bi mehna ar Pedro ne ar Xuwa, ne bi 'ñembabi'u:

—'Bet'ō di mōhu ba hyoju ar t'oxi mbaxjwa ga tsihu.

⁹ Ne nu'u bi ñ'ani ne bi 'ñembabi:

—Habū gi ne ga hoje.

¹⁰ Ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Nú'mu xki kuthu har hnini, gi nthewihunu n'ar ñ'ohō di muxa n'ar xoni ar dehe. Teñhu habu di yut'ō.

11 Ne gi 'ñembabihu nō'ö togo ár meti ar ngu: Ar Utate ba pehna ar nzengwa ga eñ'ahe njawa: Habu 'bu ar ngu di hoñhe ga tsi'be ar t'oxi mbaxjwa ma maxte.

12 Ne nō'ö ma da ut'ahu n'ar döta ngu di to mañö, xi thoki xiñho, ne ka gi hojunu ar t'oxi mbaxjwa.

13 Mi ma'u, bi thogi gatho ngu xki xipa ar Hesu. Ne ka bi hyoknu ar t'oxi.

14 Ne nu mi hñu'u nda ñuni, ar Hesu bi hñuhwi yá maxte har mexa.

15 Ne bi 'ñembabi'u:

—Hangu xta to'mi ga tsiwihu mahyegi nunar t'oxinu mbaxjwa m'et'o, ne ka ga tho ar thogi.

16 Ngetho di xi'ahu, xta wadi da tho xoge nō'ö tema mi ne nda boni, ma ga pengi ga tsi man'agi hár ts'ut'wi Jö.

17 Nep'u bi gu n'ar t'eni, bi umba njamödi Jö, ne bi 'ñembabi'u:

—Hñöñhu, mfaxu tsihu n'ar tsi ntsiki n'a ngu n'a.

18 Ngetho di xi'ahu, hinga pengi ga tsipa ár t'afi ar 'bai'obxi nuya payu. Ma ga to'mi ga tsi man'agi xta e ár ts'ut'wi Jö.

19 M'efa bi gu n'ar thuhme, bi umba njamödi Jö, bi hekwabi'u ne bi 'ñembabi:

—Gehnu ma ndo'yo ma ga uni di homp'a ri ñhohu. 'Yothu njanu gi bengagihu.

20 Mi wadi bi nt'oxi, bi jap'utho bi gu ar t'eni, ne bi 'ñembabi'u:

—Nunar t'afi'obxinu, pontho n'ar nt'udi nonga ar 'ra'yo nkohi, ma da gohi xta nhö'ma ma ji, di homp'a ri ñhohu.

21 Ha n'a gi huhuwa har mexa, ma gi dagagihu.

22 Majöni Nö'ö Togo ba e bi Njö'li, 'ba ar 'ñu da tho gatho ngu xi thu'spabi, ha hwëkate nö'ö togo ma da da.

23 Nep'u nu'u yá maxte bi ndui bi ñ'anga n'a ngu n'a togo nda 'yot'a nunar ts'okinu.

Togo pe'sa ár nsu

24 Nuyá maxte mi ñ'ani n'a ngu n'a, mi ne nda bö'u togo mi töte ár nsu.

25 Nunar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Ya ndö tsixa ya hnini me'ma nu ma'ra, ne nu'u pe'sa yá nsu nsipabi ot'a n'ar ñho.

26 Ha nu'ahu, yo gi njahup'u. Nö'ö togo di pe'sa ár nsu, mahyoni da nts'a'mi. Ha nö'ö togo di ja ár ts'edi, mahyoni da njangu n'ar 'bego.

27 Togo töte ár nsu. Hage nö'ö huxa har mexa, wa nö'ö togo pepabi. Hage hinge nö'ö huxa har mexa. Hö njap'u, mödi nuga di 'bukwa ngu n'a ri 'begogihu.

28 Ha nu'ahu hinxka hyegasegihu, xta thohwihu gatho ya thogi xta thoka.

29 Jange nuga ma ga 'ra'ahu ri nsuhu ngu ar ndö, ngu ma Dada xi 'rakagi.

30 Ma ga 'buhwihu ha ma ts'ut'wi, ga ñuñhu, ga tsithehu, ne ga ex'ahunu ha ri thuxandöhu, gi hñö'sfu majöni nu'u 'ret'amayoho yá m'ui ya me Israel.

*Ar Hesu bi mö ma nda kongar Pedro
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)*

31 Ar tsi Hmu Hesu bi 'ñemba ar Simu Pedro:

—Simu, ar ts'ondöhi xpa adi da ja'ahu ngu ar t'ei nú'mu thoke.

³² Ha nuga xta apa Jö ma Dada hinda the ri ñ'emui. Ne nu xta mengi da xu ri jamfi man'agi, faxa nu'u ma'ra ri ku da zeta yá ñ'emui n'ehe.

³³ Ha nu ar Simu bi 'ñembabi:

—Ma tsi Hmu'i, nuga di 'bui ga teñ'a'i teme gathogi thogi. Nu'mu har fadi, ga maga n'e. Ha nu'mu da tho'i, da thogagi n'ehe.

³⁴ Ha nu ar Hesu bi 'ñembabi'ö:

—Nuga di xi'a'i Pedro, nuna nxuinu, hindi mata ar boxi, ha nu'ge xka kongagi hñu'gi.

Ar nt'utbojö, ar 'beni ne ar jwai

³⁵ Ar Hesu bi 'yamba yá maxte, ne bi 'ñembabi:

—Nú'mu nda peñ'ahu, hinga hñöxu ar nt'utbojö, hinga hñöxu ri 'benihu, wa n'ar mponi ya thiza, hage te ga k'athu.

Nu'u bi dödi ne bi 'ñenö:

—Hin'ö.

³⁶ Nep'u nö'ö bi 'ñembabi:

—Nupya hö di xi'ahu, nu'u togo pe'sa ar nt'utbojö, dá hñöts'i, ne dá hyoka ár 'beni. Ha nö'ö hinte hö ár jwai, dá ma ár pat'i da danga n'a.

³⁷ Ngetho nuga di xi'ahu, mahyoni ga thongu mönga ár T'ofö Jö, habu enö: Bi theta ya 'yot'ats'oki. Ngetho gatho nö'ö xi t'otkagi, mahyoni da thogi.

³⁸ Nu'mu bi 'ñeñ'u:

—Ma tsi Hmu'ihe, 'bukwa yoho ya jwai.

Nö'ö bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Di za, hönse'u.

*Ar Hesu bi 'yapa Jö ár Dada núnu Getsemani
(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)*

³⁹ Nep'u ar Hesu bi boni bi ma har t'oho Njömdoni ngu xki nzöi. Ne nuyá maxte bi deni.

40 Ha nu mi zoñ'u, bi 'ñenö:

—'Yafu Jö gi tsethu ya thogi xta 'ñep'u.

41 Nep'u bi 'wege ngu ar yap'u tsonga n'ar nk'ahni, ne bi ndandihmö ba apa Jö ár Dada.

42 Ne mi enö:

—Ma Dada'i, nu'mu gi nehmö, da thota nunar t'eni xi 'ñep'u ne hinda zükagi. Mödi hindi ne gi 'yot'a ngu di nega, 'yot'a ngu gi nege.

43 Ne núnu habu mi apa Jö, bi zohnu n'ar enxe xki 'ñe mhets'i mi umba ar ts'edi.

44 Ha nu ar Hesu xa mi döta ár dumui, xa mi ent'a ar ts'edi mi apa Jö. Xa mi xanthe, ne nunár xanthe mi tu har hai, mi ñhehwi n'ár döta tui ar ji.

45 Nu mi wadi bi 'yapa Jö, ba penga habu xki zo yá maxte, ne bi diñ'u mi öhö, ngetho xki went'i mi tu yá mu.

46 Ne bi 'ñembabi'u:

—Hanja xka öhu. Nanju ne 'yafu Jö gi tsethu ya thogi xta 'ñep'u.

Ar Hesu bi nju

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

47 Himi jwatho nda ñö ar Hesu, n'a mbi zota nzeye ya jö'i. Ne ar Huda, n'a nu'u 'ret'amayoho yá maxte, mi 'bet'o, ne dama bi wat'i bi zu'sa ar Hesu.

48 Har Hesu bi 'ñembabi:

—Huda, hage har ntsuts'inu gi da Nö'ö Togo ba e bi Njö'i.

49 Nuyá maxte mi ñ'owi ar Hesu, mi hyandi tema nda thogi, bi 'ñembabi:

—Ma tsi Hmu'ihe, ha gi ne ga juje ya jwai ga ñöñ'ahe.

50 N'a'ụ bi k'o'sa ar jwai, ne bi dakwa ár gu ñ'ei n'ár 'bego ar döngamöjō.

51 Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi'ụ:

—Hyehụp'ụ, yo te gi jafu.

Ne bi hñuxa ár 'ye hár gu ar 'bego, ne bi othebi.

52 Nep'ụ bi 'ñemba ya ndömöjō, ya ndö sunijō, ne ya dönziandö nu'ụ xki 'ñe nda zits'i:

—Hage dar bëga xka ehụ gi mikagihụ, gi höhụ ya za ne ya ndojwai.

53 Hyax'mụ ndi 'buhwihụ har dönganijō, hinte ga jajụ. Ha nupya hö, ja ri ts'edihụ, ne ja ár ts'edi ar 'bexui.

Ar Pedro bi konga ar Hesu

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

54 Nep'ụ bi nju ar Hesu, ne bi ts'ixa hár ngu ar döngamöjō. Ha nu ar Pedro mi 'befa yap'ụtho, mi teni.

55 Ne mi zonga hár ngu ar döngamöjō, xki t'u n'ar tsibi har thi, ka mi huhnụ 'ra ya jö'i mi mpat'i, ne ar Pedro ka bi hñuhwinụ'ụ.

56 N'a mba ep'ụtho n'ar nxutsi mi m'ego. Nu mi hyanda ar Pedro mi huhnụ har tsibi, xa bi k'öt'i, ne bi 'ñenö:

—Nunar ñ'ohonụ mi ñ'owi ar Hesu n'ehe.

57 Ha nö'ö bi nkoni, ne bi 'ñenö:

—Nönö, hindi pödi togo'ö.

58 Hingar ya'ö bi hyanda man'ar jö'i, ne bi 'ñembabi:

—Ha hingo ngi ñ'owi ar Hesu n'ehe.

Ha nu ar Pedro bi mengi bi nkoni, bi 'ñenö:

—Tata, hinge ndi ñ'o'bega'ö.

59 M'efa xki tho n'a tsi tui, man'a bi 'ñenö:

—Majöni nunar ñ'ohonü go mi ñ'owi ar Hesu, ngetho fötho ar me Ngalilea.

⁶⁰ Ne ar Pedro bi 'ñenö:

—Tata, hindi pödi teme gi mö.

Himi jwata nda mönga njap'ü, n'a mbi ma ar boxi.

⁶¹ Nu'mü bi 'bat'a ar tsi Hmu bi hyanda ar Pedro. Ha nu ar Pedro dama bi benga nö'ö xki xipabi m'et'o, nú'mü xki 'ñembabi: Hindi mata ar boxi, ha nu'ge ya xka kongagi hñu'gi.

⁶² Jange ar Pedro bi bongana nthi, xa bi hyü ár ñö bi nzoni.

*Ar Hesu mi t'ot'wa ar thede ne mi mfei
(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)*

⁶³ Nuya jö'i mi su ar Hesu, xa mi ot'wa ar thede, ne xa mi fei.

⁶⁴ Bi gü n'ar dutu bi dut'wa yá da, mi umba ya mpetgu, ne mi embabi'ü:

—Xijexö, togo bi mep'a'i.

⁶⁵ Ne xa ra nts'otho nö'ö te mi xipabi'ü, mi tsani.

*Ar Hesu bi m'a'ma har mhunts'andö
(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)*

⁶⁶ Ár hyax'ö bi mhunts'a ya dönziandö, ya ndömöjö, ne ya böt'ofö, ne bi ts'ixa ar Hesu habü xki mhunts'ü. Ka bi t'ambabinü, ne bi t'embabi:

⁶⁷ —Xije, ha go ge'e ar Kristo xi 'ñexa Jö.

Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi'ü:

—Nu'mü ga xi'ahü go geke, hingi ñ'emuigihü.

⁶⁸ Ha nu'mü ga ot'ahü ya nt'ani, hingi thöhu, ne hingi hyegagihü.

⁶⁹ Gi numhöhu nuya pa xi 'ñep'u, Nö'ö Togo ba e bi Njö'i ma da hñu hár ñ'ei Jö togo pe'sa gatho ar ts'edi.

⁷⁰ Nep'u gatho'u bi 'yambabi'ö, ne bi 'ñembabi:

—Nu'mú ha go ár T'u'i Jö.

Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Hö, njap'u ngu xka mönsehu.

⁷¹ Nu'mú bi 'ñeñ'u:

—Te ga jafu ma'ra te da hyots'e. Xta osehü nö'ö xi wadi xi mö.

23

Ar Hesu ba m'amba ar Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Dama bi nanga gatho nu'u mi 'bu har mhunts'i, bi gu ar Hesu bi zi'spa ar Pilato.

² Ne nunu te gatho bi ndui bi hyox'u, ne bi 'ñeñ'u:

—Xta tiñhe nunar ñ'ohonu mi 'yonu mi ts'okwa yá mfeni ya jö'i, ne mi ut'i hinda gut'a yá njut'i a ar ndö Sesar. Ne xi 'ñense gehnu ar Kristo xi 'ñexa Jö ngu n'ar ndö 'nö.

³ Jange ar Pilato bi 'ñembabi:

—Ha go ge'e ár Ndö ya xodyo.

Nu ar Hesu bi dödi ne bi 'ñenö:

—Hö, ngu xka mönse.

⁴ Ha nu ar Pilato bi 'ñemba ya ndömöjö ne gatho ya jö'i:

—Hinte ma ts'oki di timba nunar ñ'ohonu.

⁵ Ha nu'u xa himi tsaya mi apabi ne mi eñ'u:

—Gehnu xa hagatho 'yo, utya jö'iwa har hai Nhudea, ba du'ma har hai Ngalilea, ne xi gö'skwa Herusalen.

Ar Hesu bi ts'ixa ma ba m'amba ar Erode

⁶ Nu mi 'yo ar Pilato mi nhonga Ngalilea, bi ñ'ani hage már me Ngalilea ar Hesu.

⁷ Jange nu mi bö ar Pilato már mengu habu már ndö ar Erode, dama bi mempabi, ngetho nuya pa'u xki zohö mi 'buhnu Herusalen.

⁸ Ar Erode, nu mi hyanda ar Hesu, xa bi njohya. Nzeye ya pa mi ne nda hyandi, ngetho xa xki 'yode mi nhoni. Ne xki do'mi nda nu nda 'yot'a n'ar nt'udi.

⁹ Bi 'yamba nzeye ya nt'ani, mödi ar Hesu hinte bi dödi.

¹⁰ Ka mi 'buhnu ya ndömöjö ne ya böt'ofö, xa mi umba yá müi te gatho mi hox'u.

¹¹ Nep'u ar Erode ne yá ndogu mi nu'u hinter me'ö, xa mi ot'wa ar thede, bi gö'spa n'ar hoga he nzatho, ne bi mengi bi mempa ar Pilato man'agi.

¹² Nor pa'ö, ar Pilato ne ar Erode bi ñhogamui, ngetho himi ntsix'u.

Ar Hesu bi t'ent'i nda tho

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:38-19:16)

¹³ Nep'u ar Pilato bi zohna ya ndömöjö, nuya ts'ut'wi, ne gatho nu ma'ra ya jö'i.

¹⁴ Ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu xka tsinkagihuwa nunar ñ'ohonu, gi eñhu ut'a ya jö'i. Nuga xta ot'wa ya nt'ani ha ri nthandihu, ne xka 'yosehu hinte ma ts'oki xta timbabi ngu gi hoxu.

¹⁵ Nunar ndö Erode hinxpa timba n'ar ts'oki, jange ba pehna man'agi injawa. Pöhu 'mu, nunu hinte ma ts'oki xi 'yot'e gi 'ñeñhu di 'ñepi da tho.

¹⁶ Jange nuga, honse ma ga japi nda n'wext'i, ne ga hegi da ma.

17 Ar Pilato mi mahyoni nda hye n'ar 'yofadi tat'a dango mbaxjwa, ngetho njap'u ma ya nt'umbi'u.

18 Ha gatho nu'u ya jö'i mi 'buhnu, bi ndui bi n'amamafi, ne bi 'ñeñ'u:

—Hñöka made nunar ñ'ohonu. Hye ar Baraba.

19 Nu ar Baraba xki njot'a har fadi, ngetho xki guxa ya jö'i nda ntunkwi ya ndö har hnini, ne xki ñhote.

20 Ha nunar Pilato mi ne nda hye ar Hesu, jange bi mengi bi zo ya jö'i.

21 Nuyu bi ndui bi n'amamafi man'agi, mi eñ'u:

—Tsuta har pont'i, tsuta har pont'i.

22 Nu ar Pilato bi hñu'gi bi 'ñembabi'u:

—Te ma ts'oki xi 'yotnu. Nuga hinte ma ts'oki di timbabinu di ñepi da tho. Ma ga japi da n'wext'i, nep'u ga hegi.

23 Ha nuya jö'i xa bi gahni bi mafi, mi adi nda tsuta har pont'i. Ne nuyá mhafi'u, ne yá mhafi ya ndömöjö, bi japi nda t'umba nö'ö mi ne'u.

24 Jange ar Pilato bi 'yent'a ar Hesu nda t'ot'wa nö'ö mi a'u.

25 Bi hye nö'ö ar ñ'ohö xki 'ya ya jö'i, már thuhu Baraba, xki njot'a har fadi ngetho xki guxa ya jö'i nda ntuhni, ne xki ñhote. Ha nu ar Hesu bi ndati nda tho ngu mi beñ'u.

Ár nts'uti ar Hesu har pont'i

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

26 Mi pa mi ts'ixa ar Hesu ma nda tsuta har pont'i, bi nthewi n'ar ñ'ohö mar me Sirene, már thuhu ar Simu, xki 'ñe har 'batha. Bi njapi bi du'spa ár pont'i, mi 'befa mi tenga ar Hesu.

27 Ne mi tēnga ra nzeyē ya jō'i, ne nzeyē ya 'behñö mi zont'i.

28 Nunar Hesu bi ñegi bi hyant'u, ne bi 'ñembabi:
—'Behñöhü gar menguhü Herusalen, yo gi zontkagihü, nzoñhusehü ne zonthü ri bötsihü.

29 Ngetho ma da zo ar pa ma da 'ñenga ya jō'i: Mat'a Jö nu'u togo hinxi dinga ar bötsi, ne hinto xi tede.

30 Nuya pa'u nuya jō'i ma da 'ñemba ya t'ohö: Tsebgagihe. Ha nuya ngwani da 'ñembabi'u: Kobgagihe.

31 Xa majöni ma da ep'u ya thogi, ngetho nu'mü hinte nhu ar k'aza, teme da do'ma ar 'yonza.

32 Bi ts'ixkwi ar Hesu ma yoho ya ñ'ohö xki t'ent'i nda tho n'ehe, ngetho ma ya 'yot'ats'oki.

33 Ha nu mi zonga habü mi t'embabi Nñöxhmundo'yo, ka bi ts'utnu har pont'i ar Hesu ne nu'u ma yoho ya ñ'ohö, n'a bi ts'uta hár ñ'ei, ha nö'ö man'a hár ngöhö.

34 Nu mi zuhnu ar Hesu har pont'i, bi 'ñenö:
—Ma Dada'i, pumbabi nö'ö otka nuya jō'iyü, ngetho hingi pöhyü nö'ö te pefi.

Ha nuya ndogu mi 'buhnu, bi 'yents'a ar nthöhö togo nda hñö'spa yá dutu ar Hesu.

35 Ya jō'i mi 'bahnu mi handi, ya ndöxodyo mi 'bahnu n'ehe, xa mi theñ'u mi enö:

—Nunu mi pö ma'ra, ha nu'mü xa majöni go gehnu ar Kristo xi 'ñexa Jö, di ne ga hanthü da mposepya xö.

36 Nuya ndogu xa mi theni n'ehe, bi wat'i mi umba ar ixkat'afi.

37 Ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'mü xa majöni ár Ndö'i ya xodyo, mpose xö.

³⁸ Ne xki thutwa n'ar xithe har pont'i mañö hár ñö, mi mö yo'ö xki ts'uti. Xki t'ot'i har griego, har lati, har ebreo, ne mi enö njawa: Go gehnu ár Ndö ya xodyo.

³⁹ Nep'u n'a nuya 'yot'ats'oki mi zuhwinu mahyegi, bi ñömañ'ubi, ne bi 'ñenö:

—Nu'mu majöni go ge'e ar Kristo, mpose ne pokagihe n'ehe.

⁴⁰ Ha nö'ö man'a ar 'yot'ats'oki xki ts'uti, mi tsui ne mi embabi:

—Ha hingi tsupke Jö, yo'ö gi mönga njap'u. 'Butho gi tuge n'ehe.

⁴¹ Nuju majöni di 'ñepkagihu nö'ö di thohu, ngetho di juthu ma ts'okihu xta othu. Ha nunar ñ'ohonu hinte ma ts'oki xi 'yot'e.

⁴² Nep'u bi 'ñembabi ar Hesu:

—Bengagi nú'mu xki hñuxa ha ri thuxandö.

⁴³ Ar Hesu bi döti ne bi 'ñembabi:

—Nuga di xi'a'i, ár pania ma ga 'buhwinu mhets'i.

Ar Hesu bi du

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Ngu made mpa bi ndui bi m'exui xoge ar ximhai, ne bi göxa ngu hñunde,

⁴⁵ ngetho ar hyadi himbi yot'i. Ha nu ar döta dutu mi naxa mbo har dönganijö, bi xi madetho.

⁴⁶ Nep'u ar Hesu bi mafi nts'edi ne bi 'ñenö:

—Ma Dada'i, di dat'a ha ri 'ye ma hñö.

Ne mi wadi bi mönga njap'u, bi du.

⁴⁷ Nu mi hyanda ar döndogu nö'ö xki thogi, bi nsunda Jö, ne bi 'ñenö:

—Majöni nunar ñ'ohonu xa mar hogajö'i.

48 Gatho nu'u ya jö'i xki wat'i, mi hyanda tema xki thogi, bi du yá müi bi müdi bi mfont'i.

49 Ha gatho nuyá mpödi ar Hesu, ne nuya 'behñö xki deni xki ndu har hai Ngalilea, bi gohi tsi yap'utho, mi handa gatho nö'ö te mi thogi.

Ár nt'agi ar Hesu

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

50 Mi 'bu n'ar ñ'ohö már thuhu ar Huse, már mengu ar hnini Arimatea har hai Nhudea, xa mi ot'a xiñho ne mar hogajö'i. Mi 'bu hár mhunts'andö ya xodyo n'ehe.

51 Ha mi to'mi nda hyandwa ár ts'ut'wi Jö, ne hinxki 'ñet'a ár xutha nö'ö mi ot'a yá mindöwi, ne nö'ö xki nko'u har mhunts'i.

52 Ne bi manu ma ba k'ö'sa ar Pilato nda 'yapa ár ndo'yo ar Hesu.

53 Ne bi kö'ma har pont'i, bi máxa n'ar dutu, ne ba ent'a ha n'ar 'ra'yo t'agi xki nsá'ma ha n'ar ndodo. Nunar t'aginu hinto xki 'ra'yo.

54 Ha nor pa'ö már pa ar ñhoki, mi thota nde, 'butho nda yut'a ar pa ntsaya.

55 Nuya 'behñö xki denga ar Hesu har hai Ngalilea, mi 'befa nda hyanda habu xki t'a ar Hesu, ne hanja xki 'bekwa ár ndo'yo.

56 Ha nu mi menga habu mi 'bu'u, bi hyoka 'ra ya hogañuni ne 'ra ya njots'i nda go'spa ár ndo'yo ar Hesu. Ne bi ntsaya'u ar pa ntsaya ngu mi mönga ar 'bepate.

24

Ar Hesu bi mengi bi nte

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

¹ Ár hyax'ö ra n'itho ár m'et'o mpa ar hñöto, nuya 'behñö bi menga habu xki t'a ar Hesu, mi hö'u nö'ö ar hogañuni xki hyoki. Ne bi mewi ma'ra yá mi'behñöwi.

² Mi zoñ'u har t'agi, bi hyandi xki thöka nunar do mi kothmö.

³ Nu mi yut'u, himbi dimba ár ndo'yo ar tsi Hmu Hesu.

⁴ Himi pödi te nda beñ'u. N'a mbi dañ'u, bi hyandi mi 'bahnu yoho ya ñ'ohö, nuyá he xa mi hyats'i.

⁵ Ha nuya 'behñö bi ntsu bi nts'a'mtho'u, himi juxyá da. Ne nuya ñ'ohö bi 'ñembabi'u:

—Yo'ö gi hoñhuwa har t'agi nö'ö te.

⁶ Hinjo'owa, xi mengi xi nte. Beñhu te bi xi'ahu nú'mu ngi 'buhu Ngalilea.

⁷ Mi eñ'ahu, Nö'ö Togo ba e bi Njö'i, mi mahyoni nda ndatwa ha yá 'ye ya 'yot'ats'oki, ne nda ts'uta har pont'i. Ne ár hñupa nda mengi nda nte.

⁸ Nuya 'behñö ka bi beñ'u 'mu nö'ö teme xki xipa ar Hesu.

⁹ Nu mba penk'u har t'agi, bi müdi bi metwa nu'u 'ret'aman'a yá maxte ne nu ma'ra mi tenga ar Hesu, gatho nö'ö xki hyant'u.

¹⁰ Gehyu ya 'behñö togo bi ma ba xipa ya maxte: Ar Maria me Magdala, ar Huana, ar Maria ár nönö ar Hakobo, ne ma'ra ya 'behñö.

¹¹ Ha nuya maxte himi ñ'emui, mi beñ'u xki 'be yá mfeni nuya 'behñöyu.

¹² Ha nunar Pedro bi nixt'i ma ba k'ö'sa ar t'agi. Mi zoñ'ö bi hyanda mbo, ne hõnse bi hyanda ya dutu xki m'axa ar Hesu mi 'bomp'u. Nep'u bi

menga habu mi 'bu'u, xa mi 'yo_otho, himi pödi te nda beni teme xki thogi.

*Nö'ö bi thohnu har 'ñu di ma Emaus
(Mr. 16:12-13)*

¹³ Get'ö ar pa'ö yoho ya ñ'ohö mi temhö ar Hesu, mi ne ar 'ñu ndi ma har t'ulo hnini Emaus, mi pe'sa ngu madempa ar 'ñu nda ñ'o nda zonga Herusalen.

¹⁴ Mi 'yo ar 'ñu, mi mpe'u te gatho xki tho nuya pa'u.

¹⁵ Ha nú'mu mi mpe'u, gese ar Hesu bi zudi, ne bi mewi mahyegi.

¹⁶ Mödi mi ñ'owitho, himi tsa nda bödi togo'ö, ngetho xki njot'a yá da.

¹⁷ Ha nu ar Hesu bi 'yambabi njawa:

—Tema gi 'yo ar 'ñu gi möñhu. Hanja xa gi tu ri muihu.

¹⁸ N'a mar thuhu ar Kleofa, bi dödi ne bi 'ñembabi:

—Gatho ya jö'i pödi tema xi thohnu Herusalen nuya payu. Hanja hinte gi pöke.

¹⁹ Nep'u ar Hesu bi 'ñembabi:

—Teme xi thogi.

Ne nu'u bi dödi:

—Ha hinxka 'yo xi nhonga ar Hesu me Nasare, gehnu már m'ehni Jö. Mi nheki ár ts'edi ha ya mhö mi mö, ne ha ya nt'udi mi ot'a ha yá nthandi ya jö'i ne hár nthandi Jö.

²⁰ Ha nuya ndömöjö, ne nu'u ma'ra ma ndöhu, bi gu bi t'ent'i nda tho, ne bi ts'uta ha n'ar pont'i.

²¹ Nuje ndi beñhe go mi ge'ö nö'ö ma nda ñönju ya me Israel. Ha nupya ya pe'sa hñupa xi du.

²² Hinge hönse'ö, 'ra ya 'behñö ma ñ'owihe, bi ma manxudi ra n'itho har t'agi. Ne pikagihe,

23 enö himbi dimba ár ndo'yo ar Hesu. Ne mi eñ'u n'ehe, xki hyanda 'ra ya enxe ngu n'ar t'i. Nuyü bi xipabi ar Hesu xki mengi xki nte.

24 Nep'u bi ma 'ra ma ñ'owihe, ma ba k'ö'sa ar t'agi. Ne eñ'u bi dinga ngu xki mönga ya 'behñö. Nuyü n'ehe himbi dimba ár ndo'yo ar Hesu.

25 Ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Yo'ö xa xi me ri ñöhu, ne xi ñhembu gi jamfihu nö'ö xi mönga yá m'ehni Jö.

26 Ha hingi pöhu mi mahyoni nda tho njap'u ar Kristo, nep'u nda mengi nda nte, ne nda hñuxa hár nsunda.

27 Ne bi ndui bi 'yot'wa ar 'ñu gathu ngu mönga ár T'ofu Jö habu noñ'ö. Bi ndu hár t'ofu ar Moise, ne gathu nö'ö bi mönga ma'ra yá m'ehni Jö.

28 Ha nu mi zonga har hnini habu ndi ma'u, ar Hesu bi 'yot'e ngu ma nda thotho.

29 Nuyü bi zömi nda ñ'oxhnu, ne bi 'ñembabi:

—Kohi, ngetho bi nde, ne tx'utho 'bedi da nxui.

Jange ar Hesu bi yut'a ha yá ngu'u nda gohnu.

30 Nu mi hñu har mexa nda nt'oxi, ar Hesu bi gu ar thuhme, bi umba njamödi Jö, ne bi heke bi umbabi'u.

31 Dama bi xo yá da'u, ne bi bö'u mar Hesu. Ha nunu bi m'etho.

32 Ne bi 'ñense'u:

—Xa majöni ndi tsahu n'ar johya ha ma muihu nú'mu mi utkagihu ár T'ofu Jö ndi 'yohu har 'ñu.

33 Nu'mú dama bi menk'u Herusalen. Ne ka bi dinu nu'u 'ret'aman'a yá maxte xki mhunts'i, ne ma'ra yá ñ'ohu.

34 Ne bi 'ñeñ'u:

—Xa majöni xi mengi xi nte ma tsi Hmuhu. Ar Simu xi hyandi.

³⁵ Nep'u nuya yoho'u bi metwabi'u n'ehe gatho nö'ö xki tho har 'ñu, ne hanja bi bö'u mar Hesu nú'mu mi hyeka ar thuhme.

Ar Hesu bi ñ'udi nda hyanda yá mąxte

³⁶ Himi tsą nda watho nda mönga nö'ö xki hyant'u ne nö'ö xki thogi, n'a mbi nhekitho ar Hesu mada habu mi 'bu'u, ne bi 'ñenö:

—'Buhu ter entho.

³⁷ Ha nu'u xa bi ntsu, ne mi beni xki handwa ár pa n'ar jö'i.

³⁸ Ne ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Hanja gi ntsuhu. Yo'ö gi yomihu.

³⁹ Hyandgagihu ma 'ye ne ma wa, go gekaga. Thangagihu ne hyandgagihu xiñho, ngetho ár pa n'ar jö'i hinte pe'sa ár ngo, hingi pe'sa ár ndo'yo ngu gi hanthu di pe'ska.

⁴⁰ Nu mi wadi bi mönga njap'u, bi utwabi yá 'ye ne yá wa.

⁴¹ Ha himi tsą nda ñ'emui'u, ngetho xa mi johya ne mi 'yo'u. Jange himi hegi nda bödi ha majöni nö'ö mi hant'u. Nu'mu ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Ha gi pe'suwa te da ts'i.

⁴² Ne bi t'umba n'ar xeni ar hwö xki nthöxi, ne n'a xeni ar t'afi sefi.

⁴³ Ar Hesu bi hñöni, ne bi za ha yá nthandi'u.

⁴⁴ Nep'u bi 'ñembabi:

—Xta thogi nö'ö da xi'ahu nú'mu ndi 'buhwithohu. Ngetho mi mahyoni nda tho gatho nö'ö xi t'otka hár t'ofu ar Moise, ne nö'ö xi 'yotka

ma'ra yá m'ehni Jö, ne nö'ö mönga ha ya Dönga Nsadi.

⁴⁵ Nep'u nö'ö bi xokwa yá da nda zo yá mfeni nö'ö mönga hár T'ofö Jö.

⁴⁶ Ne bi 'ñembabi:

—Njap'u xi nt'ot'i, ar Kristo mi mahyoni nda du, ne ár hñupa nda mengi nda nte man'agi.

⁴⁷ Ne bi 'ñenö n'ehe, ma da njumpa ár ts'edi ár thuhu'ö, da nhonga xoge ár nxidi ar ximhai, da ndu'mnu Herusalen. Da nsipabi ya jö'i da 'yot'wa yá ntso'mi ne da mpumba yá ts'oki.

⁴⁸ Ne bi 'ñembabi n'ehe:

—Nu'ahu ma gi dahu majöni nö'ö xka hyanthu.

⁴⁹ Ne nuga ma ga peñ'ahu nö'ö xi ñöt'ahu ma Dada. Jange ka gi kohuwa Herusalen, to'mhu m'et'o gi hñöñhu ar ts'edi di 'ñe mhets'i.

Ar Hesu bi njuts'i bi ts'ixa mhets'i

(Mr. 16:19-20)

⁵⁰ Nep'u ar Hesu bi zixa yá maxte get'u har t'ulo hnini Betania. Ne nunu bi guxa yá 'ye bi jöpabi'u.

⁵¹ Ne nú'mu mi jöpi, bi ñ'o bi m'edi bi ts'ixa mhets'i.

⁵² Nuyá maxte mi wadi bi nsundabi bi menk'u Herusalen, xa mi pes'u n'ar döta johya.

⁵³ Ne hyax'mu mi 'buhnu har nijö, mi nsunda Jö. Dá njap'u.

**Àr 'ra'yo nkohi Jö har ñhöñhö maxei ntongwi
ár mahwifí har hai m'onda ne har ñhömfó
New Testament in Otomi, Querétaro (MX:otq:Otomi,
Querétaro)**

copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Querétaro

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomi, Querétaro

otq

Mexico

Copyright Information

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Querétaro

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are
licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,
please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 29 Jan 2022

a3e32dbb-4826-53d8-92fc-afaa86ffff04